

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

**Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції
(16-17 вересня 2021 р.)**

Львів

УДК 658.581

ББК У9 (4Укр) 212-13

П 781

Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (16-17 вересня 2021 р.) – Львів: ТзОВ «Галицька видавнича спілка», 2021. –1 електрон.опт.диск (CD-ROM)

Науково-практична конференція проводилася за такими тематичними напрямками, як: формування та реалізація конкурентної політики в сучасних умовах; теоретичні та прикладні аспекти державного регулювання економіки; вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку конкуренції на товарних ринках; механізми підвищення конкурентоспроможності в умовах нестабільності; публічно-приватна взаємодія – сутність, перспективи розвитку та напрями вдосконалення; економічна та інформаційна безпека держави та підприємств; децентралізація та регіональний розвиток; становлення громадянського суспільства та його роль у формуванні класу державних службовців, проблема взаємодії держслужбовців та громадськості; соціальні аспекти зайнятості та конкурентоспроможності на ринку праці в контексті державного та регіонального розвитку.

За зміст та мовно-стилістичне редагування відповідальність несуть автори

© Національний університет „Львівська політехніка”, 2021

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова комітету:

• **Пилипенко Любомир Миколайович** – директор Інституту адміністрування та післядипломної освіти Національного університету “Львівська політехніка”, д.е.н., професор.

Заступник голови комітету:

• **Поплавська Жанна Василівна** – завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка», д.е.н., професор;

Члени комітету:

- **Михальчишин Наталія Лук’янівна** – доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету “Львівська політехніка”, к.е.н., доц.;
- **Сенів Лідія Анатоліївна** – доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету “Львівська політехніка”, к.е.н.

ЗМІСТ

БАСЮРКІНА Н. Й., ГРІЩЕНКО А.В., ЛАСКАЄВ О. М.	ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ХЛІБОПЕКАРСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ РИЗИКІВ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ	7
БЕРЕЗОВСЬКА Л.В.	СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВИРОБНИЦТВО АБСОРБЦІЙНИХ ХОЛОДИЛЬНИХ ПРИЛАДІВ ПІДВИЩЕНОЇ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ З АЛЬТЕРНАТИВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ЕНЕРГІЇ	9
БЕРЕЗЮК К.М.	ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ НАЕК «ЕНЕРГОАТОМ» ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	11
БІЛАН П.В.	ДЕРЖМОНІТОРИНГ У ПРОЦЕСІ ОНОВЛЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО БЕНЕФІЦІАРНИХ ВЛАСНИКІВ	12
БІЛЬ М.М., РИНДЗАК О.Т., ЛЕВИЦЬКА О.О.	ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ: ОЦІНКА, ПРОБЛЕМИ, МОЖЛИВОСТІ	14
БОБИК Т.В., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.	ЕВОЛЮЦІЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	16
БОНДАРЮК В.О., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.	ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ	17
ГЕРАСИМЕНКО А. Г.	НЕО-ПРИРОДНА МОНОПОЛІЯ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	18
ГРИНЬКЕВИЧ О. С., ДЕМЧИШАК Н. Б.	ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА І СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ	19
ГУМЕНЮК В.В., ВАСЬКО А.І.	ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	21
ДАНИЛОВИЧ- КРОПИВНИЦЬКА М.Л., КРОПИВНИЦЬКА С.А.	КРИТИЧНО ВАЖЛИВА ІНФРАСТРУКТУРА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ КІБЕРБЕЗПЕКИ	88
ДОЧИНЕЦЬ Н. М., ГАВРИЛЕЦЬ О. В., КАМПО Г. М.	ПРО КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ ПРИВАТНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК СКЛАДОВУ СИСТЕМИ СТИМУЛЮЮЧИХ ЗАХОДІВ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	24
ІВАНИЦЬКА Н. Б., ІВАНИЦЬКА О. М.	ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	27
ІЛИЧОК Б. І., МАРМУЛЯК А. С.	ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН	28
КАБАН О. В., ПОЛЯНСЬКА А. С.	МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	29

КАНЦІР І. А.	ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	30
КЛІПКОВА О. І.	ОСНОВИ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	31
КОНСТАНТИНОВА Т. В., ШАЛЕНИЙ В. А.	СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ТА СЕРЕДНІМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ	33
КОРИЦЬКА О. І.	БІЗНЕС-ЕТИКЕТ: ОСНОВНІ ПРАВИЛА Й ЗМІНИ НА ФОНІ ПАНДЕМІЇ	34
КРИЖКО Д. П., ДАНИЛОВИЧ- КРОПИВНИЦЬКА М. Л.	БОРОТЬБА ЗА СПОЖИВАЧА МІЖ ВНЗ ТА ОНЛАЙН-КУРСАМИ: ФАКТОРИ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ	35
ЛЮБОХИНЕЦЬ Л. С.	РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ	36
МАЗАРАКІ Н. А.	ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОНКУРЕНЦІЮ	37
МАРЕЦЬ О.Р., КВАК С. А.	ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ (НА ПРИКЛАДІ ВИРОБНИЦТВА ЕКОТАРИ)	38
МАШТАЛІР С.Г., МИХАЛЬЧИШИН Н. Л.	ВПЛИВ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ НА СПОЖИВАЧА: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ	40
МИХАЛЬЧИШИН Н. Л.	КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	42
МОЙСЕЄНКО І. П.	ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ	44
МУЗИЧЕНКО О.В., ЛІЛЛЕМЯЄ О.Е.	ВПЛИВ НА ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ ЄС ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ	46
НАГОРНИЙ Є. І.	ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ МАРКЕТИНГОВОГО ТЕСТУВАННЯ РИНКОВИХ ПЕРСПЕКТИВ ТОВАРНИХ ІННОВАЦІЙ	48
ПИРОГ О. В.	ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	50
ПОЛЯНСЬКА А. С.	ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ	51
ПОПЛАВСЬКА Ж. В.	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІННОВАЦІЙ У ПУБЛІЧНОМУ СЕКТОРІ	53
ПУШАК Г. І.	ГЕОТЕРМАЛЬНА ЕНЕРГЕТИКА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРА КРАЇНИ	55
ПУШАК Я. Я.	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	57
САДОВА У.Я., ДЕМКОВИЧ Р.О.	СОЦІАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА	58

СЕНІВ Л.А.	КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	60
СКОРИК Г. І., БОБИЛЯК Д. А.	ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ	61
СНОВИДОВИЧ І. Г.	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИБІРКОВИХ ДАНИХ ПРО ВИПУСКНИКІВ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА	63
СТАНЬКОВСЬКА І. М., ШИПТУР О.В.	ЯКІСТЬ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	65
СТЕПУРА Т. М., АРТЕРЧУК Б. О.	РЕГІОНАЛЬНІ ТА ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	66
СТЕПУРА Т. М., ДІДУХ Н. М.	СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	67
ЧИБИРЯКО М.Д., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.	ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ	69
ЩЕГЛЮК С. Д.	АКТИВІЗАЦІЯ РОЛІ МІСТ У СОЦІАЛЬНО_ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	70
DAR`YA CHEREDNICHENKO	ECONOMIC INSTRUMENTS TO ASSESS THE IMPACT OF DISCOUNTS AS PRICE DISCRIMINATION PRACTICE ON COMPETITION	72
JOANNA TOCZYŃSKA	OCENA KONKURENCYJNOŚCI INFRASTRUKTURALNYCH PROJEKTÓW TRANSPORTOWYCH WSPÓŁFINANSOWANYCH Z FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ	74
MARTYNA WRONKA- POŚPIECH	HOW FAILURE LEADS TO LEARNING AMONG SOCIAL ENTREPRENEURS?	76
RUSSELL PITTMAN	COMPETITION IN THE FREIGHT RAILWAYS SECTOR	77
SOFIA KOMARYNETS, SOFIA MASHTALIR	SUSTAINABILITY REPORTING INFLUENCE ON ORGANISATION'S ENVIRONMENTAL AND SOCIAL PERFORMANCE	79
OLENA TREVOHO	OUTLOOK OF THE IT SECTOR OF UKRAINE AFTER THE PANDEMIC YEAR	80
Відомості про авторів		83

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ХЛІБОПЕКАРСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ РИЗИКІВ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ

Інноваційний розвиток сфери підприємництва є неможливим без врахування, прогнозування та усунення або зменшення впливу ризиків. В умовах економічних трансформацій економіки України управління ризиками виступає одним з першочергових чинників виживання у конкурентній боротьбі. Через те, що ринок хлібопекарської продукції характеризується високим ступенем конкуренції, а економічна ситуація в країні є вкрай нестабільною, підприємці мають постійно враховувати швидкі зміни в економіці, прогнозувати ризики на коротку перспективу і планувати заходи з запобігання цим ризикам для недопущення перетворення їх у проблеми та незворотній стан підприємницьких структур.

На основі проведених досліджень виробників хлібу і хлібобулочної продукції виявлено основні ризики, які гальмують інноваційний розвиток хлібопечення в Україні, а саме:

- щорічне скорочення споживання хліба в Україні, через зменшення кількості населення, що призводить до падіння обсягів його виробництва. За період з 2000 до 2021 р. спостерігалось зменшення виробництва хліба в Україні майже на 300 %;
- щорічне зниження частки зерна з високими хлібопекарськими властивостями і значне збільшення домішок, що впливає на якість борошна та його хлібопекарські властивості;
- моральне та фізичне застарівання хлібопекарського обладнання вітчизняних хлібозаводів внаслідок занепаду національного хлібопекарського машинобудівництва;
- майже відсутність якісних і недорогих інгредієнтів для виготовлення хлібопродукції;
- високі ціни на хліб та хлібобулочні вироби внаслідок вищезначених чинників, перманентного подорожчення енергоносіїв та інфляційних процесів;
- слабка фінансово-економічна підтримка хлібопечення державними органами;
- відсутність спеціалізованого науково-дослідного інституту, що стримує можливість розробки галузевих норм, здатних упорядкувати стандарти хлібопечення;
- відсутність ефективного інвестора, здатного активізувати інноваційну діяльність підприємницьких структур, зайнятих виробництвом хліба і хлібобулочної продукції.

Хліб є соціальним продуктом, тому ризик зростання цін на нього є визначальним чинником, який стримує інноваційний розвиток. Якщо вартість пшениці не так сильно відбивається на споживчій ціні хліба (витрати дорівнюють лише 15 % від загальної вартості), то ціна борошна значно позначиться на ціні хлібобулочних виробів (40 % собівартості хліба припадає саме на борошно).

У 2020 р. майже на 30 % подорожчали інші інгредієнти хлібу – цукор та соняшникова олія, що збільшило виробничі витрати і, відповідно, ціну хліба. На ціну хліба впливає, звісно, коронавірус. Через епідеміологічну ситуацію виробники змушені витратити більше коштів на пакування продукції, санітарні заходи та доставку хлібобулочних виробів, що призводить до його здорожчання. Через подорожчання комунальних платежів і підвищення мінімальної зарплати вартість хліба зросла в межах 5 %. Але, зважаючи на соціальну спрямованість хлібопечення, виробники намагатимуться стримувати зростання цін.

Під впливом цих ризиків, та спроб їх усунення або зменшення їх впливу, нами визначено такі тенденції ринку хлібу і хлібобулочної продукції, в Україні:

- скорочення великого і зростання виробництва хліба в роздрібних мережах;
- збільшення асортименту продукції, зменшення розмірів і ціни на неї;
- посилення впливу на ринок нерівних умов оподаткування учасників ринку, нечесної конкуренції. Спрощена система оподаткування, лібералізація держконтролю спотворили конкуренцію на хлібному ринку. Наростання кількості дрібних виробників та їх агресивна стратегія в регіонах є проблемою для бізнесу, який працює «по-білому», сплачує

ПДВ і т.п. Дрібні виробники в основному працюють на спрощеній формі оподаткування або за комбінованою моделлю, приховуючи частину обороту. В результаті для цієї категорії виробників є велика перевага в ціноутворенні. До того ж їх ніхто не моніторить і не контролює, таким чином вони мають можливість маніпулювати рецептурами, декларувати один склад продукту, а по суті йому не відповідати і т.п.;

– мода на здорове харчування та зміна сприйняття хліба, ставлення до хліба, як до «недружнього» продукту. Великі виробники мають можливість проводити роботу з молоддю, науковими і навчальними закладами і пояснювати, що хліб є унікальним джерелом мікроелементів і мінералів, які не можна замінити жодним іншим продуктом. Неупакований хліб не завжди є свіжим, а в епоху пандемії коронавірусу взагалі краще купувати упаковані хліб і хлібобулочні вироби;

– зміна формату співпраці з торговельними мережами і поступове повернення до початкової бізнес-спеціалізації. Більшість торговельних мереж скорочують площі, які вони спочатку відводили під створення пекарень. Після буму власних пекарень, торговельні мережі починають оптимізувати цехи і мінімізують участь безпосередньо у виробництві хліба. Мережі залишають собі найлегшу частину виробничого процесу – доведення до готовності. Але замість тесту, оброблення, приготування заготовки – з усім цим вони зв'язуватися не хочуть, це не їх бізнес. Крім того, цільнозернову продукцію, заварні, житні сорти супермаркети просто фізично не в змозі зробити з низки технологічних обмежень. З іншого боку – зростає попит на заморожену, пребек-продукцію, яка розігрівається на місці. Навіть більше, мережі поступово відмовляються від пекарів, тому що вони прагнуть отримувати фактично готовий хліб і фахівців, які доведуть його до готовності, після чого залишиться тільки покласти продукт на полицю. Згодні з думкою, що майбутнє за великими виробниками хлібу;

– попит на високомаржинальні, крафтові види хлібу і хлібобулочних виробів. В Україні, всупереч усім кризовим явищам в економіці, сформувався ємний ринок дорогих хлібів, основні вимоги до яких – якість, свіжість і незвичайна рецептура. Для великих міст – обласних центрів, мільйонників – вартість хліба давно перестала бути основним фактором;

– поява на ринку транснаціональних компаній. Розвиток технологій зробив можливим використання заготовок, імпорт яких збільшується. Аналогічного продукту за якістю або кількістю торгівлі мережі не можуть знайти в Україні, тому виникає можливість: по-перше, нарощування виробництва такої номенклатури; по-друге, експорту хліба, перш за все замороженого. Україна в змозі бути глобальним гравцем на європейському хлібному ринку. В Україні навряд чи зникне індустріальне велике виробництво – це культура пострадянських країн, і вона дуже сильна. Вважаємо, відбудеться перерозподіл на ринку і консолідація;

– розвиток «хлібного» стрітфуда. Загальносвітовою тенденцією є різке зростання обсягів споживання їжі «на ходу». З підвищенням значущості та цінності часу як непоповнюваного ресурсу, зростає популярність сегменту ready meals to go. Зокрема, це формує попит на дрібноштучну хлібну продукцію широкого асортименту. Один з проявів цього тренда нині – зростання виробництва тостового хліба, який є основою для сендвічів. Протиставити цьому прискоренню можна нові сорти хліба – спеціалізовані, в тому числі дієтичні, лікувально-профілактичні, безглютенові, фітнес, поштучні, розвиток франшиз тощо.

Загальносвітовий чинник – глобальне потепління призводить до подорожчання хлібопродукції, тому що безпосередньо впливає на терміни її зберігання та вимоги до упаковки.

Для виживання на ринку виробники хліба вимушені намагатися утримати свої ринкові частки, розвивати нові продукти і створювати нові споживчі властивості в умовах швидкозмінної кон'юнктури, для чого потрібні інвестиції.

Активізація інвестиційних процесів і раціональне використання ресурсів є визначальним чинником інноваційного розвитку хлібопекарського бізнесу України в умовах ризиків трансформаційного періоду.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВИРОБНИЦТВО АБСОРБЦІЙНИХ ХОЛОДИЛЬНИХ ПРИЛАДІВ ПІДВИЩЕНОЇ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ З АЛЬТЕРНАТИВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ЕНЕРГІЇ

Велика увага сьогодні приділяється питанням стану навколишнього середовища, його якісним змінам та наслідкам цих змін в цілому для людства. Кліматичні зміни - одна з найгостріших екологічних проблем глобального характеру. Темпи глобального потепління спричиняють серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняються під загрозою зникнення.

Сьогодні людство все більше усвідомлює весь жахливий спектр екологічних проблем як факторів антропогенного впливу та їх наслідків. Важливим важелем у гармонізації відношень між людиною та природою є екологізація суспільної свідомості, популяризація та розширення екологічних знань для всіх верств населення. А далі – екологізація науки та виробництва, екологізація соціально-економічної компоненти політики держави як запорука сталого розвитку та екологічної безпеки держави.

Аналіз сучасних глобальних тенденцій економіки показує наступні пріоритетні напрями:

- зростання обсягів генерації;
- споживання електричної енергії на основі відновлювальних джерел енергії;
- підвищення енергоефективності;
- екологізація економіки в цілому;
- застосування енергоефективних технологій;
- екологічна безпека країни.

Екологічні інвестиції – це глобальний тренд, який вже зайняв своє місце в Україні. Для інвесторів все важливішим стає оцінка впливу екологічних ризиків на доходи компаній. Структура української економіки має шалену енергетичну інтенсивність, а кількість викидів, наприклад, вуглецю чи хлорвмісних речовин на одиницю ВВП значно перевищує показники європейської спільноти і це радикально знижує привабливість інвестиційних проєктів, а також експортні спроможності таких компаній.

Переведення систем холодильної техніки на екологічно безпечні холодоагенти привертає увагу як розробників, так і користувачів холодильної техніки від пересічного громадянина до крупних компаній до абсорбційних холодильних приладів, до складу яких входить абсорбційний холодильний агрегат, робоче тіло якого складається із природних компонентів – водоаміачного розчину (ВАР) з добавкою інертного газу (водню) та мають нульові значення озоноруйнівного потенціалу та потенціалу «парникового ефекту» в атмосфері Землі. Адже без холодильної техніки неможливо забезпечити зростаюче населення якісними харчовими продуктами. У процесі виробництва і збільшення обсягів реалізації харчових продуктів важливою є роль холодильної техніки, яка дозволяє:

- створювати запаси швидкопсувних харчових продуктів у широкому асортименті;
- збільшувати тривалість зберігання заморожених харчових продуктів;
- продавати харчові продукти сезонного виробництва рівномірно протягом року;
- знижувати товарні втрати при зберіганні і транспортуванні продовольчих товарів;
- впроваджувати прогресивні методи надання послуг населенню підприємствами торгівлі і громадського харчування.

Абсорбційні холодильні прилади користуються популярністю у споживачів завдяки широкому діапазону робочих температур - від -24°C до $+12^{\circ}\text{C}$, що дозволяє здійснювати тривале зберігання різноманітних харчових продуктів, мають ряд таких позитивних якостей, як безшумність, надійність і тривалий ресурс роботи, відсутність вібрації, магнітних і

електричних полів при експлуатації, можливість використання в одному агрегаті декількох джерел енергії – як електричних, так і теплових. Абсорбційні холодильні прилади практично не чутливі до зміни параметрів струму в мережі в діапазоні напруги 160...240 В. До достоїнств абсорбційних холодильних приладів слід віднести й меншу, в порівнянні з компресійними аналогами, вартість, що в багатьох випадках має вирішальне значення.

Нажаль сьогодні, український ринок холодильних агрегатів і станцій є імпортозалежним. Більше 80% продукції завозиться в Україну. Висока вартість деяких агрегатів призводить до того, що в Україні ввозилися агрегати і станції, які раніше вже були у використанні. Звісно, це не є відповідним рівня розвинутої держави.

Основний вплив на галузь промислового холодильного обладнання надає збільшення кількості гіпермаркетів, спеціалізованих продовольчих магазинів і супермаркетів, зміна тенденцій в споживанні продуктів харчування, зростання міжнародної торгівлі продуктами харчування, зростання продажів заморожених продуктів в країнах, що розвиваються, збільшення числа ресторанів, особливо в сегменті фаст-фуд.

На ринок холодильних агрегатів і станцій впливають такі чинники:

- розвиток торговельних мереж і HoReCa, що збільшує попит на холодильне обладнання, в яких застосовуються досліджувані агрегати.
- розвиток промислового виробництва, в тому числі виробництва харчових продуктів. Технічне забезпечення багатьох підприємств на сьогоднішній день має високу ступінь зносу. Необхідність заміни призводить до підвищеного попиту на холодильні агрегати і станції.
- розвиток холодильної логістики. Однією з проблем ринку холодильної логістики є нерівномірний регіональний розподіл складів та виробничих потужностей в Україні, тобто споживачі послуг можуть зіткнутися з дефіцитом пропозиції на деяких територіях.

У грошовому еквіваленті ємність ринку зросла в більшій мірі у зв'язку з ростом виробництва та збільшенням імпорту. Ємність зросла за рахунок зростання виробництва на 83,04% і зростання імпорту на 3,27%. Основними виробниками холодильного обладнання на теперішній час є ДП «Берег – С» ВАТ «Васильківський завод холодильників», «Донецький завод холодильників» (сьогодні АТ «НОРД») в м. Донецьк та компанія KTD Group (ТМ Saturn, Laretti, ST, Defiant), в м. Черкаси. Дані виробники активно використовують «зелені технології». ДП «Берег – С» ВАТ «Васильківський завод холодильників» співпрацює з науково-дослідними та проблемними лабораторіями з питань підвищення енергоефективності холодильного обладнання за умов зниження антропогенного навантаження та собівартості товару, що виводить їх, як виробників, на європейський ринок.

Нажаль, поки що в Україні нема цільових «зелених» фондів, які здійснюють екологічні інвестиції, але в країні є тенденція до росту залучення венчурних інвесторів, які мають цілий портфель «зелених» та кліматичних інновацій.

В 2020 році «зелені» стартапи та розробники кліматичних інновацій залучили 49 млрд. долл. З одного боку існує зацікавленість міжнародних інституцій, таких як ЄБРР, ЄІБ, МФК, Світовий Банк. З іншого боку є тренд міграції корпорацій у «зелений» бізнес та всезростаючий рівень екологічної свідомості населення.

Таким чином, розвиток технологій у галузі абсорбційних холодильних установок з використанням більш енергоефективних елементів та альтернативних джерел енергії є актуальним. Таке інноваційне екологічне інвестування охоплює цілу низку заходів як з наукової, методологічної, патентної діяльності, так і з технічних, технологічних, економічних, логістичних та маркетингових заходів. Звісно, це має соціальну, екологічну та економічну ефективність, такі капіталовкладення матимуть безпосереднє відображення у підйомі продуктивності окремих об'єктів господарювання, та, як наслідок, призведе до зростання рівня імпортозаміщення на вітчизняному ринку холодильного обладнання та росту ВВП країни.

ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ НАЕК «ЕНЕРГОАТОМ» ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Важливою умовою ефективного функціонування підприємств та цілих галузей економіки є забезпечення високого рівня соціальної відповідальності та довіри суспільства. Особливо актуально це питання стоїть для атомної енергетики. Аварія на ЧАЕС та Фукусімі сильно підірвала довіру суспільства до атомної енергетики, що вимагає консолідації зусиль щодо забезпечення прозорості діяльності галузі.

Одним із напрямів підвищення соціальної відповідальності та прозорості є публічні консультації. Це механізм, який дозволяє громадянам не лише бути вчасно поінформованими, а й брати участь в прийнятті рішень, які їх стосуються.

В Україні атомна енергетика представлена державним підприємством «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом». У відповідь на інформаційний запит НАЕК «Енергоатом» повідомив, що при проведенні публічних консультацій підприємство керується рядом нормативно-правових актів, в тому числі Постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

За період 2018-2021 рр. було проведено 32 публічні консультації та громадські слухання в сфері атомної енергетики. В 2020 році лише 4, в 2021 жодної консультації не було. За 3,5 роки участь в консультаціях взяло 6447 осіб (табл.1).

Таблиця 1

Публічні консультації (обговорення), проведені ДП «НАЕК «Енергоатом» та його відокремленими підрозділами у 2018–2021 рр.

Кількість консультацій	Тематика	Кількість учасників
7	Відкрите обговорення з громадськістю «Проект відкоригованих тарифів на відпуск електроенергії	204
8	Відкрите обговорення з громадськістю коригування Інвестиційних програм НАЕК «Енергоатом»	185
12	Зустрічі з громадськістю у форматі громадських слухань «Розгляд матеріалів з обґрунтування безпеки продовження терміну експлуатації енергоблоків	5592
1	Громадські слухання «Заява про екологічні наслідки діяльності об'єкта будівництва «Полігон захоронення неутилізованих виробничих відходів ЗАЕС	100
3	Публічні обговорення «Реалізація Комплексної (зведеної) програми підвищення безпеки енергоблоків атомних електростанцій (КЗПБ)	366

Джерело: систематизовано автором на основі відповіді НАЕК «Енергоатом» на інформаційний запит

Варто зазначити, що в останні роки суттєво змінився підхід до проведення публічних консультацій (слухань). Публікуються звіти за підсумками консультацій, запрошуються профільні громадські організації, проводяться транскордонні консультації.

Проте, якщо аналізувати формати залучення громадян, то 88 % залучених громадян взяли участь в громадських слуханнях, тобто наразі НАЕК «Енергоатом» залучає громадськість переважно на етапі інформування, а не консультування.

Попри проведення консультацій в офлайн форматі, практично всі пропозиції, які опубліковані у звітах, зібрані через електронну скриньку. Такий спосіб не забезпечує можливості для дискусії між учасниками консультацій.

Практично не відбулося адаптації до умов карантину. У 2020 році 2 з 4 громадських слухання відбулися у форматі онлайн-конференції. До травня 2021 року консультації не проводились взагалі. На сайтах не з'явилося рубрики «Електронні консультації з громадськістю».

Основними резервами вдосконалення процесу проведення публічних консультацій є:

1. Проведення консультації не лише в містах-супутниках АЕС, а й загалом по Україні. Варто зазначити, що систематично проводяться консультації з країнами Європи щодо продовження термінів експлуатації енергоблоків. До транскордонних консультацій долучені не лише сусідні країни, а й Німеччина, Австрія, Чехія. Проте в Україні консультації охоплюють населення 30-ти км зони АЕС.

2. Розміщення окремих рубрики «Консультації з громадськістю» на веб-сайтах. На сайтах АЕС та НАЕК «Енергоатом» інформація щодо публічних консультацій не систематизована, знаходиться в різних розділах або новинах, що ускладнює пошук інформації.

3. Забезпечення широкого залучення громадськості шляхом використання нових каналів комунікацій, запрошень більшої кількості незалежних громадських організацій та аналітичних центрів. Важливо забезпечити врахування думок усіх сторін. Аналіз звітів АЕС про проведення консультацій та списків учасників свідчить про те, що понад 50% учасників-це працівники атомної енергетики, члени ГО, які функціонують при регулюючих органах чи АЕС.

4. Використання більшою мірою «живого спілкування» в процесі збору пропозицій та зауважень. Збір пропозицій на електронну скриньку не забезпечує відповідний рівень дискусії та аргументування позицій.

5. Використання опосередкованих форм проведення консультацій для вивчення громадської думки та позицій зацікавлених сторін. Зокрема, до таких форм належать дослідження, опитування громадської думки, анкетування, фокус-групи.

6. Перехід від формату інформування до реальної участі громадян у прийнятті рішень.

7. Розробка механізму ініціювання публічних консультацій з боку органів місцевої влади, профільних громадських організацій чи окремих спільнот. Така норма передбачена, зокрема, і п. 7 Постанови, що забезпечує громадським об'єднанням та громадській раді можливість бути ініціатором обговорень, що не внесені в орієнтовний план консультацій.

Забезпечення ефективного механізму проведення публічних консультацій дозволить налагодити діалог між усіма стейкхолдерами, забезпечить прозорість функціонування атомної енергетики та підвищить довіру суспільства.

БІЛАН П.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕРЖМОНІТОРИНГ У ПРОЦЕСІ ОНОВЛЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО БЕНЕФІЦІАРНИХ ВЛАСНИКІВ

У ході приведення законодавства України до міжнародних стандартів, зокрема, стандартів права Європейського Союзу, особливої актуальності набуває питання висвітлення інформації про осіб, що мають прямий та непрямий вплив на суб'єкти господарської діяльності з метою регуляторної політики сектору економічної діяльності. Такий стан речей зумовлений наявністю численних порушень законодавства у процесі здійснення господарських операцій між пов'язаними юридичними особами, що має наслідком трансфертне ціноутворення, оскільки супроводжується умисним заниженням цін на групу товарів чи послуг.

На даний час в Україні державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності спрямована на створення прозорої системи - у вигляді єдиного державного реєстру, який відображатиме структуру побудови юридичної особи у контексті кінцевих бенефіціарних власників. Цікаво, що в 2021 році Міністерством фінансів України видано Наказ «Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності» (№163 від 19 березня 2021 року) [1]. Це докорінно змінило перелік обов'язкових документів, які подаються органам державної реєстрації у процесі створення та внесення змін до відомостей про юридичну особу до єдиного державного реєстру фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. До таких документів відноситься структура власності, основне завдання якої полягає у деталізації механізму впливу фізичних осіб на діяльність та функціонування господарських товариств та інших юридичних осіб. У п. 3 вищезгаданого Наказу вказано, що: «структура власності за формою є офіційним документом, що являє собою схематичне зображення структури власності юридичної особи, яка відображає всіх осіб, які прямо або опосередковано володіють цією особою самостійно чи спільно з іншими особами або незалежно від формального володіння мають можливість значного впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи» [1].

На наш погляд, у такий спосіб держава має на меті полегшити процес одержання суб'єктами первинного фінансового моніторингу інформації про юридичну особу. Наказом Міністерства фінансів України від 02 серпня 2021 року № 440 [2] було затверджено нові принципи опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та критерії проведення аналізу таких операцій. У вказаному підзаконному нормативно-правовому акті прямо зазначено, що: «під час проведення операційного аналізу працівники Держфінмоніторингу проводять аналіз інформації за такими критеріями, зокрема місцезнаходження, місце проживання або місце перебування учасників фінансових операцій, що проводять фінансову операцію (діяльність), або кінцевих бенефіціарних власників, їх сфера та період діяльності» [2].

Окрім цього, Міністерством фінансів України розширено перелік додаткових даних для опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації. Якщо раніше їх було тільки три, то за новим Порядком - вісім. Зокрема, працівники Держфінмоніторингу тепер будуть зобов'язані аналізувати інформацію, яка стосується: «наявність даних про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) відповідно до статті 5 Закону України "Про санкції" відносно учасників фінансової операції (діяльності) (кінцевих бенефіціарних власників); наявність даних про застосування міжнародних санкцій відносно учасників фінансової операції (діяльності) або їх активів; відомості, отримані від СПФМ, про розбіжності між відомостями про кінцевих бенефіціарних власників клієнта, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, та інформацію про кінцевих бенефіціарних власників, отриману СПФМ у результаті здійснення належної перевірки клієнта» [2].

З наведеного вбачається, що державою вживається низка превентивних заходів з метою забезпечення безпеки сектору економіки та створення прозорої системи управління та моніторингу за суб'єктами господарської діяльності, перш за все, задля національної безпеки шляхом унеможливлення випадків легалізації відмивання доходів одержаних злочинним шляхом.

Проте, зазначені нововведення містять ряд недоліків, які покликані неможливістю забезпечити дотримання вимог законодавства протягом визначеного законодавством терміну. Зважаючи на те, що Міністерством фінансів України було надано двох місячний термін для приведення відомостей про кінцевих бенефіціарних власників, у тому числі подання структури власності, у відповідність до норм закону, більшість юридичних осіб приватного права об'єктивно не матимуть можливості забезпечити належне виконання вказаних нормативних актів. Такий стан речей зумовлений, перш за все, відсутністю суб'єктів державної реєстрації у тій кількості, яка б дозволила оновити дані про кінцевих бенефіціарних у співвідношенні кількості зареєстрованих, на території України, юридичних

осіб приватного права. Іншим недоліком є вкрай малий термін для подачі документів, оскільки зважаючи на карантинні обмеження та обов'язковість попереднього запису до суб'єктів державної реєстрації, громадяни не мають фізичної можливості стати у електронну чергу з метою оновлення даних про себе, як осіб, що здійснюють прямий вирішальний вплив або ж непрямий вплив на суб'єкта господарської діяльності чи організації некомерційного типу.

З врахуванням наведених аргументів та правових позицій, можна зробити висновок, що законодавчі нововведення мають ряд позитивних моментів спрямованих на спрощення процедури первинного фінансового моніторингу та унеможливлення випадків неправомірного рейду суб'єктів господарювання зі сторони конкурентів, що є додатковою границею захисту від недобросовісної конкуренції. Однак, процедурні аспекти об'єктивного втілення законодавчих вимог у реальність є абсурдними, оскільки органи влади не спроможні виконати поставлені цілі та завдання у визначений законом термін, що прямо висвітлює неузгодженість між виконавчою та законодавчою гілкою державної влади.

1. *Про затвердження Положення про форму та зміст структури власності: Наказ №163 від 19 березня 2021 року, Міністерство фінансів України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-21#Text>; 2. Про затвердження Принципу опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та критерії проведення аналізу таких операцій: Наказ №440 від 02 серпня 2021 року, Міністерство фінансів України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-21#Text>.*

БІЛЬ М.М., РИНДЗАК О.Т., ЛЕВИЦЬКА О.О.

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ: ОЦІНКА, ПРОБЛЕМИ, МОЖЛИВОСТІ

Професійно-технічна освіта в Україні перебуває в складних умовах розвитку. Для забезпечення привабливості закладів професійно-технічної освіти (ПТО) важливою є державна підтримка, базована на комплексному розумінні особливостей сфери. Одним з ефективних способів з'ясування якості ПТО є її моніторинг. Українськими науковцями розроблено методику моніторингу реалізації інтелектуального потенціалу випускників закладів ПТО і вищої освіти [1]. Програмно-методологічні характеристики моніторингу дають змогу виявити рівень зайнятості, доходів, статус випускників на ринку праці, з'ясувати причини незайнятості, дослідити якість фахової підготовки [2, с. 19-20].

З метою апробації методики було проведено обстеження випускників закладів ПТО Львівської області. Респондентами виступило близько 1500 осіб-представників 53 професій.

За результатами опитування було виявлено:

1. *Щодо зайнятості випускників закладів ПТО: 77 % зайнятих і 23 % незайнятих, у тому числі 5 % не працювали тимчасово, 3 % не працювали за станом здоров'я і 15 % – з інших причин, зокрема у зв'язку з продовженням навчання. Якщо аналізувати в розрізі професійних груп, то найвищий рівень незайнятості виявлений для професій оператора заправних станцій, слюсара з ремонту автомобілів, живописця, вітражника, художника розмалювання по дереву, електрика з ремонту та обслуговування електроустаткування, оператора комп'ютерної верстки, штукатурка, облицювальника-плиточника. Причиною вищого рівня незайнятості у названих професіях є, як правило, висока частка осіб, які продовжують навчання.*

2. *Щодо зайнятості випускників закладів ПТО за фахом: 81 % зайняті за фахом. У відносному значенні найвищою є частка осіб, зайнятих не за фахом, серед професійних груп – обліковець з реєстрації бухгалтерських даних, секретар керівника (70 % від зайнятих осіб), електромеханік торговельного та холодильного устаткування (69 %), помічник машиніста електровоза, слюсар з ремонту рухомого складу (40 %), касир (в банку), контролер ошадного*

банку (33 %). Респонденти також зазначали здобуту і фактичну професію. У табл. 1 наведені приклади виявлених професійних невідповідностей.

3. *Щодо форми зайнятості випускників закладів ПТО:* 95 % працює на засадах найму, 4,9 % є самозайнятим (приватним підприємцем, СДП-ФОП) і 0,1 % роботодавцем. Домінування найманих працівників є очевидним, однак слід звернути увагу на професійні групи, де вирізняється самозайнятість. Виявлено, що це оператор заправних станцій, слюсар з ремонту автомобілів (25 % від зайнятих осіб), електрогазоварник (16 %), столяр, реставратор виробів з дерева (13 %), слюсар з ремонту колісних транспортних засобів (13 %), пекар (12 %), електромеханік торговельного та холодильного устаткування (8 %), перукар (перукар-модельєр), манікюрник (6 %), офіціант, бармен (6 %). Названі професійні групи відзначаються високим потенціалом самозайнятості, хоча й допускають варіант оформлення працівників у статусі ФОП роботодавцем з метою оптимізації оподаткування, що є поширеною практикою в Україні.

4. *Щодо правового статусу зайнятості випускників закладів ПТО:* серед усіх зайнятих 79 % працевлаштовані офіційно. У розрізі професійних груп найвищий рівень неофіційної зайнятості виявлений для професій: касир (в банку), контролер ощадного банку (61 %), електромеханік торговельного та холодильного устаткування (46 %), помічник машиніста електровоза, слюсар з ремонту рухомого складу (35 %), слюсар з ремонту колісних транспортних (32 %), столяр будівельний (28 %), агент з організації туризму (27 %), тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісгосподарського) виробництва, слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування, водій автотранспортних засобів (26 %), покоївка, черговий по поверху, адміністратор (25 %). Абсолютний рівень офіційного працевлаштування визначений для професійних груп – оператор заправних станцій, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, муляр, слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування, водій автотранспортних засобів, електрослюсар підземний, електрозварник ручного зварювання, маляр, кравець закрійник, обліковець з реєстрації бухгалтерських даних, секретар керівника, помічник машиніста електропоїзда, слюсар з ремонту рухомого складу, провідник пасажирського вагона.

Таблиця 1

Відповідність здобутій та фактичній професії випускників закладів ПТО

Здобута професія	Фактична професія працевлаштування
Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних Секретар керівника (організації, підприємства, установи)	Адміністратор, продавець, касир, бармен
Живописець. Вітражник. Художник розмалювання по дереву	Продавець, офіціант, інструктор, різноробочий, прибиральник
Електромонтажник силових мереж і електроустаткування	Оператор, сортувальник
Покоївка. Черговий по поверху (готелю кемпінгу пансіонату). Адміністратор	Продавець-консультант
Різьбяр по дереву та бересті. Столяр	Різноробочий
Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення	Фрезерувальник, адміністратор, офіціант, продавець-консультант
Електрогазоварник	Водій, різноробочий, ремонтник, продавець, оператор, контролер, садівник, підсобний працівник
Столяр будівельний	Помічник кухара, продавець, паркувальник
Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів	Збиральник та сортувальник, різноробочий, тракторист-машиніст, кладка бруківки, касир торгового залу, експедитор, офіціант
Кондитер	Продавець, офіціант, різноробочий, торговий агент

Джерело: складено за результатами обстеження випускників закладів ПТО у Львівській області, 2019-2020 роки

5. *Щодо оплати праці випускників закладів ПТО:* середній дохід по області склав 6883 грн, що є доволі низьким показником. Ймовірно, це зумовлено тим, що респонденти зазначали офіційну заробітну плату. У топі найбільш оплачуваних професійних груп з усіх обстежених – оператор заправних станцій, слюсар з ремонту автомобілів, помічник машиніста електровоза, слюсар з ремонту рухомого складу, взуттєвий з індивідуальним пошиттям взуття, слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування, водій автотранспортних засобів. З'ясування доходів випускників виявив ті професійні групи, які мають вищий потенціал залучення абітурієнтів, адже на відповідні професії зберігається достатній попит на регіональному ринку праці. Найнижчий рівень оплати праці виявлених

для професій – пекар, різьбяр по дереву та бересті, столяр, електромонтажник силових мереж і електроустаткування, електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин. Негативно, що тут присутні професійні групи з підвищеними безпековими ризиками. Для прикладу, представники професійної групи «електромонтажник силових мереж і електроустаткування» працюють з об'єктами під напругою та результати їхньої роботи залежать від матеріально-технічного забезпечення й рівня охорони праці. Низька оплата праці значно знижує привабливість зайнятості в даній сфері, від чого потерпає населення, потребуючи задоволення потреб в електропостачанні.

Наведені результати опитування дозволяють оцінити якість освітніх послуг закладів ПТО, що відображені в основних показників зайнятості випускників. Такий моніторинг має проводитись на постійній основі у розрізі всіх регіонів України. Розроблена методика закладає відмінні підвалини для її апробації на вищих інституційно-просторових рівнях.

1. *Intellect Lviv*. URL: <https://intellectlviv.com>; 2. *Гринькевич О. С., Садова У. Я., Левицька О. О. Особливості застосування статистичних і соціологічних методів у моніторингу працевлаштування випускників на прикладі Львівської області. Нові джерела та методи поширення даних у статистиці: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди Дня працівників статистики. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 17-21.*

БОБИК Т.В., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.
Національний університет «Львівська політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Антимонопольна політика є одним з найважливіших компонентів економічної політики держави, що визначає, з одного боку, соціальне становище громадян у державі, з іншого – рівень економічного розвитку країни, ступінь конкурентності ринку. Антимонопольне регулювання є одним із основних засобів реалізації антимонопольної політики, що передбачає усунення негативного впливу монополізації на суспільство, та передбачає розроблення та застосування положень антимонопольного законодавства, за змінами якого можливо встановити еволюцію антимонопольного регулювання. Найбільшої досконалості антимонопольне законодавство досягло у США, де вперше нормативний акт було прийнято у 1890 році – Акт Шермана. Надалі положення щодо боротьби з монополіями запроваджувались в європейських та інших країнах.

Причиною виникнення антимонопольного регулювання в більшості країнах став розвиток економічних відносин за участі монополії, наслідком чого зростали суспільні втрати. Дослідження в галузі мікроекономіки показали, що монополії, на протидію конкурентним фірмам, мають значний вплив на ціну шляхом регулювання обсягу випуску продукції, завдяки чому монополія може, без зайвих проблем, встановлювати оптимальний рівень випуску (при якому граничний дохід дорівнює граничним витратам), виштовхувати конкурентів з ринку (наприклад, встановлюючи занижені ціни на свою продукцію).

В антимонопольному регулюванні застосовуються такі заходи впливу:

- організаційні – диференціація та оптимальне поєднання організаційно-економічних форм і розмірів підприємств;
- економічні – сприяння розвитку конкуренції, диверсифікації діяльності, вільного ціноутворення, економічне стимулювання та підтримка розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- адміністративно-правові – боротьба з монополюючими проявами, державний контроль за станом конкуренції на ринках, контроль за процесами приватизації майна; недопущення зловживання монополюючим становищем на ринку тощо.

Антимонопольне регулювання тісно пов'язане з державним регулюванням економіки в частині безпосереднього впливу на утворення монополій, обмеження монополюючої влади, заборони діяльності монополій тощо. В Україні особливості антимонопольного регулювання

пов'язані з типом монополій, що виникли в період існування адміністративно-командної системи – так звані «соціалістичні» монополії. Так, у 1992 році було прийнято Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності». Також було прийнято Закон України «Про Антимонопольний комітет України», що визначає правовий статус Антимонопольного комітету України як спеціального органу, який забезпечує контроль за дотриманням антимонопольного законодавства.

Оскільки змінюються форми прояву монополізму, то і антимонопольне регулювання потребує змін, що дало б можливість запобігати негативним проявам монополізації. Удосконалення антимонопольного регулювання передбачає:

- посилення контролю держави в сфері дотримання якості продукції та створення єдиних стандартів, технічних регламентів і процедур оцінки відповідності вітчизняної продукції;
- підвищення ефективності контролю держави за концентрацією суб'єктів господарювання;
- зменшення негативного впливу і тиску суб'єктів природних монополій на інші сфери економіки та суспільство загалом;
- формування інституційного середовища, в якому зловживання монополієм середовищем та обмеження ефективного розвитку конкурентного середовища було б економічно недоцільним тощо.

БОДНАРЮК В.О., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.
Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Сфера залізничних перевезень належить до локомотивних галузей, які є рушієм економіки. Таке твердження є доволі давнім, але за тривалий час в цій сфері практично не відчутно змін – старими є локомотиви, транспортна інфраструктура тощо. Реформа природної монополії АТ «Укрзалізниця» є актуальною тривалий час. Залізнична галузь потребує стимулювання для розвитку, залучення потенційних інвесторів, створення конкурентного ринку.

Реформування АТ «Укрзалізниця» може відбуватись за такими двома сценаріями: еволюційний та революційний. Еволюційний передбачає виділення ресурсів для розвитку та постійного покращення якісних показників роботи залізниці на постійній основі. Революційний – це стрибкоподібний розвиток, частіше за все без урахування базових змін.

Щодо досвіду ЄС реформування залізниць, то така реформа має три основні цілі: розділення управління інфраструктурою та сервісом; відкриття ринку та лібералізація залізничних послуг; створення спільного транспортного ринку шляхом сприяння взаємодії та технічній гармонізації.

Історично, європейські залізниці – це вертикально інтегровані державні монополії, які передбачають розмежування потенційно конкурентної діяльності (наприклад, перевезення вантажів чи пасажирів) від тих видів діяльності, для яких характерна природна монополія (наприклад, управління інфраструктурою). Підхід ЄС до реформ ґрунтувався на ідеї, що більша конкуренція сприяє більшій ефективності та швидкості реакції на потреби ринку перевезень. Мета реформ залізничного транспорту – це створення конкурентного середовища, зменшення дискримінаційних складових, загальна економічна та технічна гармонізація. Проведені реформи сприяли розвитку технологій, залучення інвесторів, збільшення частки залізниці на ринку перевезень пасажирів та вантажів.

Проте, не існує стандартизованої та єдиної моделі для реформування залізниці, так як і не існує типових рішень, які можуть підходити для всіх країн. В кожній країні, впроваджуючи певну модель реформ, потрібно орієнтуватися на національні особливості та відповідність фінансового стану країни для успішного зростання даної галузі та розвитку її конкурентоспроможності.

Реформування АТ «Укрзалізниця» розпочалося ще у 2006 році зі схвалення урядом України «Концепції Державної програми реформування залізничного транспорту», за якою передбачалось три етапи розвитку, а саме:

- на першому етапі – злиття нинішніх шести регіональних залізниць та інших численних дочірніх компаній АТ «Укрзалізниця» в одне вертикально інтегроване державне акціонерне товариство (розпочато, проте в структурі так і залишилось 6 регіональних філій);
- на другому етапі – створення системи управління, перегляд тарифної політики, створення центральних та регіональних відділень управління транспортом, впровадження механізмів фінансового забезпечення пасажирських перевезень та багато чого іншого (фактично не розпочалось);
- на третьому етапі – сприяння конкуренції на ринку та розвиток логістичних засобів та терміналів.

В разі відсутності докорінних змін АТ «Укрзалізниця» експерти розглядають приватизацію залізниці або залучення великого державного фінансування. Загалом, реформування мало б розпочинатись з вертикально інтегрованої системи управління, надалі - розмежування АТ «Укрзалізниця» на сфері з конкурентною діяльністю, збереження монополії та державної власності на інфраструктуру. АТ «Укрзалізниця» потребує повного перезавантаження, рішучості та прозорості змін, пошуку оптимальних рішень складних питань, оскільки АТ «Укрзалізниця», як і держава, не спроможні забезпечити потрібних інвестицій.

ГЕРАСИМЕНКО А.Г.

Київський національний торговельно-економічний університет

НЕО-ПРИРОДНА МОНОПОЛІЯ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Феномен природної монополії є предметом економічних досліджень ще з середини ХІХ століття. Будучи вперше описаним і розвиваючись в епоху індустріалізації він часто описувався як такий, що породжений технологічними особливостями виробництва, які обумовлювали субадитивність витрат. Водночас, якщо поглянути на актуальні переліки ринків природних монополій, ми там фактично не побачимо товарних ринків. Це все – ринки посередницьких послуг, пов'язаних з експлуатацією інфраструктурних об'єктів: ліній електропередачі, трубопроводів, залізничних колій, вокзалів, портів, іншої транспортної інфраструктури. Така інфраструктура в теорії природної монополії називається ключовим ресурсом, а висока вартість створення та експлуатації ключового ресурсу є джерелом субадитивності витрат на природно монопольному ринку.

Тобто, природна монополія має місце не тоді, коли абсолютно немає альтернатив, а тоді, коли такі альтернативи є економічно недоцільними. Від експлуатації ліній електропередачі можна відмовитися на користь електрогенератора, від експлуатації водогону – на користь колодязя, від експлуатації газопроводу – на користь газового балону і т.д., але чи можна вважати такі альтернативи адекватними? Витрати на експлуатацію цих альтернатив у промислових масштабах будуть гігантськими у порівнянні з експлуатацією ключового ресурсу відповідних природних монополій, не кажучи вже про зручність такої експлуатації. Але високими у порівнянні з резервною ціною природно-монопольної послуги є й витрати на експлуатацію ключового ресурсу, обмежуючи конкуренцію на відповідних ринках.

Інфраструктура промислової економіки була переважно матеріальною. Інфраструктура цифрової економіки – значною мірою віртуальна, але це не виключає високої вартості ключового ресурсу і субадитивності витрат. Щоправда, якщо у традиційній природній монополії субадитивність витрат мала місце в діяльності самого суб'єкта природної монополії і була пов'язана з генеруванням природно-монопольної послуги, то у цифровій економіці вона зміщується на суміжний етап, будучи продуктом мережевого ефекту.

Мережевий ефект максимально концентрує попит на кінцевий товар цифрової посередницької платформи (наприклад, додатки до конкретної операційної системи,

результати онлайн пошуку, продукцію електронних маркетплейсів тощо), суттєво завищуючи трансакційні витрати її користувачів з боку пропозиції на досягнення аналогічного комерційного ефекту альтернативними шляхами. Це – як користування електрогенератором замість потокового споживання електроенергії за посередництвом ліній електропередачі. Ви можете запропонувати свій товар / послугу на платформі, а можете продавати за її межами, втім в останньому випадку баланс попиту і витрат буде набагато гіршим.

Таким чином, очевидним стає факт породження цифровою економікою нового типу (нео-) природної монополії. Він не повністю підпадає під традиційні індустріальні економічні визначення цього феномену, але має той же наслідок – об'єктивну монополізацію окремого етапу ланцюга вартості і спокусу експлуатації власником відповідного ключового ресурсу своєї ринкової влади. Досі проблема природної монополії вирішувалася шляхом застосування специфічного типу державного регулювання, яке запроваджувалося після встановлення природно монопольного статусу ринку і його учасника. А отже, нагальним питанням сьогодення є детермінація природно монопольного статусу цифрових посередницьких платформ як нео-природних монополістів і запровадження їх державного регулювання.

ГРИНЬКЕВИЧ О.С., ДЕМЧИШАК Н.Б.
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА І СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Еволюція соціуму в умовах постпандемічних реалій та необхідності відновлення економік країн світу пов'язана із адаптацією нових моделей економічного розвитку. У першу чергу актуалізується концепт циркулярної економіки, перехід до якої має особливе значення у контексті реалізації Цілей сталого розвитку в Україні, зважаючи на інтеграцію у Європейський Союз та необхідність адаптації бізнесу до нових умов роботи та вищої конкуренції.

Загалом під циркулярною економікою фахівці європейських інституцій, зокрема Європарламенту, розуміють модель відповідального виробництва і споживання, яка передбачає повторне використання, переробку матеріалів і продуктів упродовж якомога довшого проміжку часу, результатом чого є продовження життєвого циклу продукції і скорочення до мінімуму відходів. Водночас невід'ємною частиною моделі є вирішення проблеми того, що багато продуктів свідомо виготовляються з обмеженими термінами служби, щоб спонукати споживачів повторно їх купувати.

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС передбачає співробітництво з питань сприяння і заохочення торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги й технології, а забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва є однією із Цілей сталого розвитку України до 2030 року — цілі 12, 13 (зазначені в Указі Президента України “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” від 30.09.2019 р.).

Назагал нормативно-правове регулювання у досліджуваній сфері суспільних відносин в Україні здійснюється такими актами як: Закон України “Про відходи” від 05.03.1998 р.; Закон України “Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України” від 01.06.2021 р.; Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991 р.; Закон України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання” від 01.07.2014 р.; Указ Президента “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” від 30.09.2019 р.; Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року” від 08.11.2017 р. та ін.

Зауважимо, що 08.11.2017 р. було ухвалено розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року”. Ця стратегія визначила головні напрями державного регулювання у сфері поводження

з відходами з урахуванням європейських підходів, що базуються на ряді директив ЄС. Відтак, стимулювання підприємств до відповідального виробництва і споживання в ЄС регулюється такими документами, як: Рамкова Директива № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. “Про відходи та скасування деяких директив”; Директива Ради № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. “Про захоронення відходів”; Директива № 2006/21/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 березня 2006 р. “Про управління відходами видобувних підприємств, та якою вносяться зміни до Директиви 2004/35/ЄС”; Директива 94/62/ЄС Європейського парламенту та Ради від 20 грудня 1994 р. “Про упаковку та відходи упаковки”; Директива 2015/720 Європейського парламенту та Ради від 2015 р. “Про зменшення споживання легких пластикових пакетів”; Директива 2019/904 Європейського парламенту та Ради від 2019 р. “Про заборону пластикового посуду” (вступила в дію з липня 2021 р.); інші нормативно-правові акти ЄС та країн-членів. У зазначених документах, зокрема, суттєвий акцент зроблено на відповідальному виробництві і споживанні пластику.

Вирішення проблеми відходів, пов'язаних із пластиковою упаковкою, у межах ЄС регулюється безпосередньо Директивою 94/62/ЄС Європейського парламенту та Ради від 20 грудня 1994 р. “Про упаковку та відходи упаковки”. Водночас у ЄС у 2015 р. було прийнято Директиву 2015/720 “Про зменшення споживання легких пластикових пакетів” (внесла зміни у зазначену вище директиву), при цьому фактично йдеться про поетапну їх заборону, реакцією на що стало ухвалення Верховною Радою України 01.06.2021 р. Закону України “Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України”. У 2021 р. почала діяти Директива 2019/904 Європейського парламенту та Ради від 2019 р. “Про заборону пластикового посуду”. По суті у відповідь у вересні 2021 р. на рівні Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів було заявлено про підготовку до жовтня цього ж року законопроекту, яким буде заборонено одноразовий посуд з пластику.

Упродовж 2018-2021 рр. у ЄС активно обговорюється ідея зобов'язати держави-члени розробляти національні плани щодо заохочення використання продуктів, придатних для багаторазового використання, а також повторного використання та переробки, що важливо для досягнення Цілей сталого розвитку та формування циркулярної економіки. У січні 2021 р. ЄС прийняв першу загальну стратегію щодо переробки пластику. Відповідно до стратегії, вся пластикова упаковка на ринку ЄС має до 2030 року стати перероблюваною, споживання одноразових пластмас буде скорочено, а навмисне використання мікропластиків буде обмежено. У цьому контексті, як логічна реакція України, на виконання Угоди про Асоціацію із ЄС у 2021 р. активізувалась робота над проектом Закону України “Про упаковку та відходи упаковки”, який був зареєстрований у Верховній Раді України ще 05.02.2016 р., а також над питанням заборони одноразового пластикового посуду. Втім складно прогнозувати, яким буде кінцевий варіант цих документів і коли вони будуть ухвалені. Цим Україна підтверджує, що Цілі сталого розвитку до 2030 справді поступово реалізують, а стимулювання вітчизняних підприємств до відповідального виробництва та споживання, у тім числі на основі прямих обмежень, є важливим елементом адаптації вітчизняного законодавства до вимог та кращих практик ЄС. Однак дієві механізми такого стимулювання, зокрема що стосується відходів пластику, не зважаючи на наявність нормативно-правових передумов, реально не застосовуються, випадки їх практичного використання в Україні поодинокі.

На наш погляд, інструменти стимулювання відповідального виробництва і споживання, зокрема пластику, в контексті розвитку циркулярної економіки та необхідності виконання Угоди про асоціацію із ЄС та досягнення Цілей сталого розвитку доцільно класифікувати і застосовувати у межах трьох ключових груп:

1) фінансові:

- бюджетні (гранти, спеціальні фонди фінансування та співфінансування, субсидії);
- податкові (податкова знижка, податковий кредит, зниження ставок податків, звільнення від їх сплати);
- кредитні (повне або часткове безвідсоткове кредитування, повна або часткова компенсація відсотків за кредити, пільгові кредити);

2) інституційні:

- нормативно-правові обмеження і заборони (ухвалення спеціалізованих законів, підзаконних актів, внесення змін у діючі нормативно-правові документи в частині заборони чи обмеження використання певних матеріалів і сировини у виробництві відповідної продукції);
- неформальні інструменти впливу (формування культури відповідального виробництва і споживання серед громадян і бізнесу).

Пропоновані підходи назагал відповідають світовій практиці застосування відповідних інструментів та особливо актуальні, вважаємо, для України. Можливості використання більшості із перелічених інструментів передбачені чинним законодавством України, втім рівень їх застосування незадовільний, зокрема через нормативні неузгодженості й суперечності. Реалізацій цілей стимулювання відповідального виробництва та споживання для забезпечення екологічно збалансованого стійкого розвитку країни буде можливою за умови комплексного застосування зазначених вище інструментів та формування достатнього рівня культури у вітчизняному соціумі.

ГУМЕНЮК В. В., ВАСЬКО А. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Одним з найважливіших завдань, які стоять перед українською державою є побудова ефективної системи місцевого самоврядування. До 2014 року в Україні була законсервована модель місцевого самоврядування сформована ще за часів Радянського союзу. Основною її ознакою була максимальна централізація місцевого управління. Для цього було сконцентровано податкові надходження у загальнодержавному бюджеті, а виконавчі функції рад виконували місцеві державні адміністрації. Це призвело до того, що місцеві громади сіл та невеликих міст були неспроможними вирішувати проблеми мешканців. Навіть великі міста виступали в ролі «прохачів» коштів у центрального уряду на інфраструктурні проекти.

Таким чином, місцеве самоврядування відіграло номінальну роль, яка переважно полягала у затвердженні бюджету відповідно до розміру трансфертів від загальнодержавного до місцевого бюджетів.

Для виправлення ситуації, що склалась, у 2014 році була розпочата реформа місцевого самоврядування, спрямована на зміну повноважень та бюджетних надходжень громад базового (населений пункт чи кілька пунктів) та регіонального (район, область) рівнів. На базовому та районному рівнях було проведено об'єднання громад та районів для збільшення їх спроможності здійснювати управлінські функції та накопичувати необхідні обсяги бюджетних коштів. При цьому виникли проблеми з розподілом повноважень між місцевою та регіональною владою. За причинами виникнення, їх можна розділити на три види: незавершеність адміністративної реформи; помилки при здійсненні реформи місцевого самоврядування; незадовільний економічний стан України.

I. Незавершеність адміністративної реформи залишають невирішеними проблеми: відсутність виконавчих органів у районних рад та виконання їх функцій районними державними адміністраціями; невизначеність ролі районних рад та їх майбутніх виконавчих органів у системі місцевого самоврядування; неефективність розподілу повноважень між об'єднаними громадами та районними радами; відсутність контролю за діяльністю та рішеннями органів місцевого самоврядування.

II. Помилки при здійсненні реформи місцевого самоврядування призвели до: невідповідності покладених функцій та відповідної інфраструктури фінансово-організаційним можливостям та потребам місцевих громад з їх фінансування та розвитку; неефективності розподілу повноважень між об'єднаними громадами та районними радами; нівелювання потреб сіл у громадах з великим міським центром; відсутність дієвих

механізмів взаємодії ОТГ та райрад; домінування великих міст над можливостями районної ради.

III. Незадовільний економічний стан України призводить до: низьких бюджетних надходжень, та відповідно – низької спроможності громад; відсутності людських та організаційних можливостей у об'єднаних територіальних громадах формувати фахові та ефективні виконавчі органи.

Для подолання цих недоліків, нами пропонується система заходів відповідно до видів проблем.

I. Незавершеність адміністративної реформи. Необхідно вжити наступних заходів:

1. Законодавчо визначити повноваження та функції органів місцевого самоврядування районного рівня.
2. Сформувати виконавчі органи райради з числа відповідних профільних працівників адміністрацій.
3. Передати районним радам функції з надання адміністративних послуг, управління освітою, медициною, великими об'єктами культури, спорту, соціального забезпечення тощо.
4. Передати у відання районних рад спільні питання мешканців району: ремонт міжміських доріг, управління об'єктами лісового та водного господарства; будівництво та обслуговування великих об'єктів із залученнями приватних чи державних інвестицій тощо.
5. Внести зміни до податкового та бюджетного законодавства для скерування до районних бюджетів істотної частки податків.
6. Визначити нові функції районних державних адміністрацій: представництво інтересів та координація органів центральної виконавчої влади для впровадження державної політики на місцях; здійснення нагляду за законністю дій місцевого самоврядування; узгодження дій та організація співпраці місцевого самоврядування з загальнодержавними органами влади.

II. Помилки при здійсненні реформи місцевого самоврядування. Необхідно вжити наступних заходів: залишити за місцевими громадами питання: благоустрою, комунального господарства, комунікацій та інфраструктури, залучення інвестицій, за наявності коштів – співфінансування заходів району, решта передати районним радам; передати великим містам повноважень району (бюджетних та функціональних); залишити великі міста поза процесами об'єднання малих громад (крім випадків коли вони інтегруються у місто з втратою свого статусу населеного пункту; розукрупнення громад за наявності такого бажання.

III. Незадовільний економічний стан України. Для вирішення цієї проблеми необхідно: стимулювати прихід інвесторів в місцеві громади; спрямувати додаткові бюджетні кошти на зростання заробітних плат, проведення освітніх заходів для покращення кадрового потенціалу громад.

ДАНИЛОВИЧ-КРОПИВНИЦЬКА М.Л., КРОПИВНИЦЬКА С.А.
Національний університет «Львівська політехніка»

КРИТИЧНО ВАЖЛИВА ІНФРАСТРУКТУРА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ КІБЕРБЕЗПЕКИ

До критично важливих об'єктів інфраструктури (далі - об'єкти критичної інфраструктури, ОКІ) відносять підприємства та установи (незалежно від форми власності) в галузі енергетики, хімічної промисловості, транспорту, банки та фінансові установи, інформаційних технологій та телекомунікацій (електронні комунікації), продовольства, охорони здоров'я, комунального господарства, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення. Їх діяльність безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України “Про основи національної безпеки”, “Про оборону України”, “Про інформацію”, “Про телекомунікації”, “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”. Основні засади забезпечення функціонування цих об’єктів викладено у Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5.10. 2017 р. № 2163-VIII, Постанові КМУ № 518 від 19.06.2019 р. «Загальні вимоги до кіберзахисту ОКІ», Рішенні РНБО України від 29.12.2016р. "Про удосконалення заходів забезпечення захисту об’єктів критичної інфраструктури", розпорядженні КМУ від 06.12.2017 р. № 1009 "Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури".

Базові вимоги із забезпечення кіберзахисту об’єктів критичної інфраструктури включають:

- ✓ загальну політику інформаційної безпеки;
- ✓ заходи із забезпечення доступності та відмовостійкості компонентів та інформаційних ресурсів об’єктів критичної інформаційної інфраструктури;
- ✓ умови використання програмного та апаратного забезпечення;
- ✓ умови розміщення компонентів об’єктів критичної інформаційної інфраструктури, управління доступом користувачів та адміністраторів до об’єктів захисту критичної інфраструктури.

Однак, недослідженим залишається питання про роль та місце органів державної влади та місцевого самоврядування, на території яких знаходиться певний сектор (підсектор) критичної інфраструктури, їх місце у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту цих об’єктів від різних загроз, в т.ч., терористичних атак.

Покращити ситуацію щодо ефективної реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури міг би ЗУ «Про критичну інфраструктуру та її захист», розроблений Міністерством економіки України ще у 2019 році, однак, лише 18 березня 2021р. на засіданні Уряду схвалено проект цього Закону, який визначає:

- ✓ основні засади державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури;
- ✓ засади правових і господарських відносин, що виникають під час такої діяльності;
- ✓ повноваження державних органів у сфері захисту критичної інфраструктури;
- ✓ повноваження Уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України.

Реалізація цього документу дозволить підвищити безпеку та стійкість критичної інфраструктури до загроз будь-якого походження (природного та техногенного характеру, протиправних дій), що, своєю чергою, сприятиме захисту життєдіяльності громадян та забезпечить безперервність надання життєво важливих послуг та функцій для громадян.

Без прийняття цього Закону питання захисту та реалізації майнових інтересів територіальних громад, де знаходяться вищевказані об’єкти, залишається невизначеною.

Протягом останніх років виникла стійка тенденція до збільшення проявів комп’ютерних атак на ОКІ, що призводило до завдання їм шкоди через спотворення важливої інформації, блокування виробничих процесів на об’єктах промисловості, житлово-комунального господарства, транспорту, енергетики.

Інформаційна інфраструктура держави – це сукупність носіїв даних та інформації суб’єктів інформаційної діяльності держави, які реалізовані у формі організаційно-технічних засобів (інформаційних систем, центрів та пунктів, засобів масової інформації), що здійснюють створення, накопичення, зберігання, обробку і поширення інформації, засобів захисту інформації, а також організаційних структур, які забезпечують їх функціонування згідно із чинним законодавством.

Кібербезпеку можна визначити як стан захищеності кіберпростору держави загалом або окремих об’єктів її інфраструктури від ризику стороннього кібервпливу, за якого забезпечується їх сталий розвиток, а також своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних викликів, кібернетичних втручань і загроз особистим, корпоративним і/або національним інтересам.

Кіберпростір на сьогодні можна розглядати як середовище обробки інформації державного та корпоративного призначення, що є деякою віртуальною сутністю, яка не має

конкретної матеріальної форми, але проявляється в об'єктивності взаємодії людей і організацій у мережі Інтернет, а також асоційованого з ним технологічного обладнання та мереж. Безпекою кіберпростору або кібербезпека – це безпека цієї віртуальної сутності, цього віртуального світового інформаційного простору.

На сьогодні кіберпростір став територією активного протистояння. Сучасні комп'ютерні системи є вразливими. Кібератаки здійснюються за допомогою спеціально розробленого програмного забезпечення, що використовує вразливості комп'ютерних систем. Виявлення таких атак ускладнюється тим, що вони здійснюються на обмежену кількість спеціально визначених цілей, не викликають збоїв і відмов комп'ютерів, а тому тривалий час не потрапляють у поле зору дослідників із антивірусних лабораторій. Методи захисту не завжди ефективні і вимагають розвитку.

Очевидно, що ефективний кіберзахист критично вразливих інфраструктурних об'єктів має бути пріоритетом державної політики, оскільки розвиток кіберпростору призвів до змін у підвищенні ступеня взаємозв'язку, взаємопроникнення і взаємозалежності різноманітних мереж і систем, виробничих, фінансових, торговельних та інших процесів у всіх сферах життя більшості країн світу, забезпечення суверенітету України та її обороноздатності з огляду сталого розвитку держави на довгострокову перспективу.

Пошук шляхів підвищення ефективності кібербезпеки інфраструктурних об'єктів держави потребує дослідження нової “гібридної” безпеки реальності, впорядкування внутрішнього нормативно-правового поля, визначення повноважень відомств та організацій, задіяних у забезпеченні безпеки держави і вирішення комплексу проблем, пов'язаних із розбудовою національної системи кібербезпеки інфраструктурних об'єктів.

Найефективнішим шляхом вирішення зазначених питань, на нашу думку, є побудова національної моделі кібербезпеки інфраструктурних об'єктів та розробка першочергових напрямів діяльності державного та приватного секторів у цій сфері. Україні, що знаходиться у критичному положенні незахищеного кіберпростору, необхідно удосконалити нормативно-правову базу у сфері кібербезпеки, ефективно використовуючи міжнародний досвід і сприяння Заходу у налагодженні ефективної кібербезпекової системи.

Стрімкий розвиток в Україні інформаційних технологій та інтеграція України до світового інформаційного простору створюють передумови для реалізації аналогічних кіберзагроз щодо вітчизняної інфраструктури. Зазначене потребує вжиття на державному рівні комплексу організаційних, правових, наукових, технічних заходів та вимагає поглибленого наукового дослідження, оскільки в майбутньому важливість кібербезпеки тільки зростатиме.

ДОЧИНЕЦЬ Н.М.

Закарпатська академія мистецтв

ГАВРИЛЕЦЬ О.В.

Мукачівський державний університет

КАМПО Г.М.

Ужгородський національний університет

ПРО КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ ПРИВАТНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК СКЛАДОВУ СИСТЕМИ СТИМУЛЮЮЧИХ ЗАХОДІВ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Підвищення ефективності реалізації конкурентної політики та результативності діяльності органів влади в сфері економічної конкуренції передбачає застосування державою не лише контролюючих заходів, але й стимулюючих інструментів розвитку конкуренції, серед яких важливе значення має кадрове забезпечення ринків товарів і послуг. Одним з таких ринків є ринок медичних послуг, зокрема, його приватний сектор, котрий суттєво впливає на формування конкурентного середовища в даній галузі.

Про переваги приватної медицини говорять науковці й практики. На наш погляд, варто з них виділити дві основні: по-перше, заклади приватної медицини знімають навантаження з

державних і комунальних лікарень і поліклінік (особливо ця перевага проявилася під час пандемії COVID-19), що в свою чергу позитивно впливає на систему охорони здоров'я, ба навіть рятує її; по-друге, завдяки появі приватної медицини споживач отримав альтернативу і може реалізувати право споживчого вибору. Так, клієнтоорієнтованість, доступність та оперативність отримання медичної послуги, якісне оснащення та устаткування – це ті вигоди, котрі державні та комунальні заклади охорони здоров'я, на відміну від приватного сектору, не в змозі наразі запропонувати пацієнту.

На сьогоднішній день спостерігається активний розвиток ринку приватної медицини. Кризовий стан державної медицини, недосконалість її реформування, хронічна недостатність бюджетного фінансування державних програм розвитку системи охорони здоров'я, а також зростання внутрішнього попиту на медичні послуги через пандемію COVID-19 каталізує ріст кількості приватних лікувально-профілактичних закладів як у високоурбанізованих районах країни, так і в малих містах. За даними експертів, частка приватної медицини на ринку медпослуг в Україні становить біля 15% (за оцінками Всесвітнього банку та ЄБРР – до 4 %). Для порівняння, у 2012 році становила лише 1%.

Не зважаючи на певні позитивні ринкові тенденції, діє ряд факторів, що стримують подальший розвиток ринку приватної медицини. Серед основних – проблема кадрового забезпечення ринку медичних послуг. Для приватного сектору вона особливо актуальна, бо тут пред'являються вищі вимоги до рівня фахової підготовки, ніж у державних і комунальних закладах охорони здоров'я.

Згідно результатів проведених нами експертних опитувань, керівники приватних закладів визначають якість персоналу як ключовий фактор забезпечення конкурентоспроможності медпослуг. При цьому вони констатують проблему недостатнього задоволення попиту на медичні кадри, наголошуючи на низькому загальному рівні якості професійних знань працівників сфери охорони здоров'я, що формують пропозицію на ринку праці.

Гостроту проблеми якості підготовки медичних кадрів підтверджують, зокрема, і підсумки міжнародного моніторингового дослідження якості вищої медичної освіти, проведеного в 2019 році. Дослідження реалізовано за допомогою міжнародного іспиту з основ медицини у формі тесту (International Foundations of Medicine – IFOM), що вимірює компетентність у фундаментальних науках, які мають загальносвітове відношення до медичної практики. Середній результат протестованих студентів 4 курсів закладів вищої освіти України становить 26,6%, тоді як міжнародна порівняльна група склала цей тест в середньому вдвічі краще – 54%. Це демонструє значну різницю у підходах до підготовки лікарів в Україні та за кордоном, свідчить про ізольованість медичної освіти від світових тенденцій. Компетентності, які здобувають студенти, не завжди є релевантними та актуальними через відсутність міжнародного досвіду роботи серед викладацького складу і навчально-методичного забезпечення, необхідного для ефективної підготовки до міжнародного компоненту Єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Зауважимо, що з боку держави певні системні кроки для вирішення проблеми якості підготовки медичних кадрів в Україні здійснюються. У 2016 році розроблено політику в сфері медичної освіти, науки та розвитку кадрового потенціалу відповідно до Стратегії розвитку медичної освіти в Україні. Так, у результаті: встановлено нові підвищені вимоги до прийому абітурієнтів на медичні спеціальності; відповідно до кращих міжнародних практик запроваджено новий вид комплексної атестації студентів-медиків – єдиний державний кваліфікаційний іспит, який включає в себе не лише перевірку теоретичних знань, а й практичний іспит, міжнародний іспит з основ медицини та іспит з англійської мови професійного спрямування; розроблено основи впровадження професійного ліцензування лікарів; запроваджено нову модель безперервного професійного розвитку медичних працівників, яка, зокрема, передбачає вимогу обов'язкового навчання з набором не менше 50 балів БПР щорічно, скасування процедури “атестації”; розроблено нову модель розподілу та проходження інтернатури, за якою зарахування в інтернатуру відбуватиметься шляхом електронного розподілу і залежатиме від рейтингового балу випускника та його пріоритетних заявок незалежно від форми (контракт-бюджет) навчання.

У сфері політики з вдосконалення кадрового забезпечення приватної медицини ще один, на нашу думку, прогресивний крок додався до вищеперерахованих. Так, наприкінці 2018 року МОЗ України змінило підхід до керівництва закладами охорони здоров'я, врахувавши те, що клінічна компетентність і компетентність управлінця суттєво різняться між собою. В результаті внесено зміни до Національного класифікатора професій у частині розмежування функцій директора та медичного директора у закладі охорони здоров'я: на директора закладу покладаються питання господарської діяльності, а на медичного директора (головного лікаря) – виключно питання медицини. Нагадаємо, в Україні до цього часу професія менеджера охорони здоров'я не виділялася окремо, і лише лікарі-медики могли стати управлінцями в охороні здоров'я, що знижувало ефективність управлінської діяльності в медицині.

Про ефективність заходів з вдосконалення кадрового забезпечення ринку медпослуг говорити зарано. Наразі ж спостерігаємо тривожні тенденції. За рівнем забезпеченості медичними працівниками Україна знаходиться аж на 38-му місці в Європейському регіоні. За даними Центру медичної статистики МОЗ України, станом на кінець 2020 року медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я всіх форм власності надавали 488 360 медичних працівників, з яких 179 602 – лікарі усіх спеціальностей та 308 758 – молодші спеціалісти з медичною освітою. За 10 років кількість працюючих лікарів скоротилася на 45 274 осіб (– 20%), а середніх медичних працівників – на 158 тис. осіб (– 33,9%). Щороку зі сфери охорони здоров'я вибуває в середньому 2 тис. лікарів та 15 тис. молодших медичних працівників з медичною освітою, що уже не компенсується щорічним обсягом випускників закладів вищої медичної освіти всіх рівнів акредитації.

Від'ємна динаміка щодо кадрових ресурсів охорони здоров'я супроводжується скороченням обсягів підготовки лікарів та медичних сестер із 2017 р. Кадровий резерв студентів медичних спеціальностей в Україні є недостатнім для того, щоб замінити медичний персонал пенсійного віку. На одного вступника медичних закладів вищої освіти припадає приблизно три лікарі пенсійного віку, а на одного вступника на спеціальність «Медсестринство» – чотири працюючі пенсіонери з числа середнього медичного персоналу. При цьому щороку зростає частка іноземних студентів, які здобувають вищу медичну освіту за лікарськими спеціальностями. У 2018 р. загальна кількість вступників-іноземців на основні медичні спеціальності вперше перевищила кількість вступників-громадян України. В зв'язку з цим кількісні показники кадрового забезпечення галузі надалі знижуватимуться.

Проблема кадрового забезпечення ринку медичних послуг загострюється й через зовнішню трудову міграцію. Офіційні дані про чисельність виїзджуючих за кордон вітчизняних медиків відсутні. Однак загальновідомо, що Україна виступає потужним донором медичних кадрів для багатьох країн ЄС.

Отже, кадрове забезпечення ринку приватної медицини, що має виступати важливою складовою системи стимулюючих заходів конкурентної політики в сфері охорони здоров'я, конче потребує уваги з боку держави. Попри кроки, які здійснюються у цьому напрямку, зокрема, щодо розвитку медичної освіти, науки та кадрового потенціалу, нинішній стан кадрового забезпечення галузі в Україні досі характеризується постійним зменшенням кількості медичних працівників, скороченням обсягів підготовки медичних кадрів у закладах вищої освіти та закладах післядипломної освіти; неконтрольованими процесами міграції медиків з України до інших країн. Тому, безумовно, зусилля держави по ресурсному (насамперед, кадровому) забезпеченню медицини слід посилювати. Так, потрібно працювати над вдосконаленням процедури вступу в інтернатуру, що є надмірно бюрократизованою, непрозорою та неефективною щодо мотивації кадрів; над розвитком нової системи безперервного професійного розвитку (щорічний набір балів за рахунок формальної чи інформальної освіти), яка на даний момент не має гарантованого фінансування, через що чималі витрати лягають на лікарів; над розробкою вимог до провайдерів та змісту навчальних програм; над пошуком механізмів запобігання фальсифікаціям при проходженні заходів професійного розвитку; над підвищенням престижності медичних професій у суспільстві.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Розгляд соціальної сфери, як складної динамічної системи більш точно розкривається в понятті соціального розвитку. Тому доцільно вивчити його суть та перспективи. Виділимо його визначення, аналізуючи різні погляди вчених щодо цього питання.

Вчений Хобхауз був одним з перших, хто вжив термін соціальний розвиток. Він розглядав розум як фактор розвитку, що має певну спрямованість. М. Армстронг вважає, що соціальний розвиток – процес, що допомагає людям прямувати по шляху прогресу від сучасного стану розуміння і можливостей до наступного стану, що потребує навиків, знань і компетенції більш високого рівня. Розвиток приймає форму навчання, що готує людей до виконання більш ширших чи відповідальніших завдань. Він відбувається не миттєво, а має довгостроковий характер [1, с.534]. Геращенко Н.О. визначає соціальний розвиток як прогресивні зрушення або зміни, накопичення позитивних якостей у системі [2, с.48].

Узагальнюючи дані підходи, можна прийти до висновку, що соціальний розвиток – процес забезпечення кращими можливостями трудових ресурсів, в основі якого лежить покращення фізичного, матеріального та духовно-емоційного стану працівників.

Соціальний розвиток, як і будь-який розвиток в різних сферах може мати різну спрямованість, а саме: розвиток, що базується на соціальній взаємодії згідно закону зростання соціальних потреб; невизначений розвиток, який не можна пояснити на основі прогресу, а за допомогою закону синергії. Пандемія COVID - 19 посилила вже існуючу фінансово-економічну кризу в Україні. На рис.1. видно регресивний характер індексу промислового виробництва.

Рис.1. Індекс промислового виробництва України за 2007-2021 роки

Джерело: побудовано автором на основі даних Держстату України [3]

Ці негативні тенденції розвитку прослідковувались після фінансово-економічної кризи 2008/2009 років (69,2% індексу промислового виробництва у 2009 році порівняно з 2008 роком), воєнної агресії Росії на Сході України (95,8% у 2014 порівняно з попереднім роком). Новий спад виробництва промислових підприємств спричинений пандемією COVID - 19 через проблему логістики постачань сировини і матеріалів, високу залежність від експорту виробництва машинобудівних підприємств, проблеми перевезень працівників під час адаптивного карантину, низького попиту на продукцію вітчизняних підприємств.

На позитивний соціальний розвиток персоналу під час кризи сподіватись марно, тут необхідно спиратись на розвиток синергетичного ефекту. Керівництву держави потрібно підтримувати підприємства через надання податкових та фінансових пільг та гарантій, а ті у

свою чергу повинні не звільняти персонал, матеріально та морально стимулювати, проводити навчання працівників та підтримувати їх в нелегкий час кризи.

1. Армстронг Майкл. *Практика управління людськими ресурсами, 10-е издание/ Пер. с англ. под ред. С.К. Мордовина. – СПб. Питер, 2010р. – 848с.* 2. Геращенко Н.О. *Особливості формування цілей у проектах соціального розвитку/ Управління проектами та розвиток виробництва, №1, 2010., с.47-51.* 3. *Державна служба статистики України [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/ipp/ipp_u/ipp_u13.htm*

ЛИЧОК Б. І.

Національний університет «Львівська політехніка

МАРМУЛЯК А. С.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН

Одним із чільних показників національної безпеки держави є показник продовольчої безпеки, під яким розуміють захищеність життєвих інтересів людини, що втілюється у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Базовим показником для характеристики стану продовольчої безпеки держави є глобальний індекс продовольчої безпеки (GFSI), який розраховується з 2012 року для 113 країн. Глобальний індекс продовольчої безпеки – це динамічна кількісна та якісна модель порівняльного аналізу, побудована з 34 унікальних показників, що характеризують основні фактори продовольчої безпеки як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах.

GFSI також включає коригуючий коефіцієнт щодо природних ресурсів та стійкості. Ці категорії оцінюють вплив на країни зміни клімату, їх сприйнятливості до природних ресурсних ризиків та як країна адаптується до цих ризиків.

Рейтинг перших п'яти країн за Глобальним Індексом продовольчої безпеки (Global Food Security Index) у 2020 році формується наступним чином: 1) Фінляндія, 2) Ірландія, 3) Нідерланди, 4) Австрія, 5) Чеська республіка. Серед країн-сусідів, Україна впродовж 2017-2020 років займає найнижчі позиції і не мала рейтингу, вищого 54 місця (див. табл.).

Таблиця

Динаміка глобального індексу продовольчої безпеки

№ з/п	Країна	Значення рейтингу			
		2017	2018	2019	2020
1	Фінляндія	17	8	5	1
2	Ірландія	1	2	2	2
3	Нідерланди	6	5	12	3
4	Австрія	11	14	9	4
5	Чеська республіка	23	24	32	5
6	Румунія	38	38	38	22
7	Білорусь	46	44	36	23
8	Росія	41	42	42	24
9	Польща	27	26	24	25
10	Україна	63	63	76	54

(підготовано на основі <https://www.google.com/search?q=global+food+security+index+2018&oq=Global+Food+Security+Index&aq>).

З огляду на вищенаведене, керівництву держави слід вжити невідкладних заходів щодо суттєвого покращення стану продовольчої безпеки України.

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Бренди, лідери думок та сторітелінг – нова реальність. Ще ніколи споживач не був таким прискіпливим, а бізнес – настільки клієнтоорієнтованим, відкритим та толерантним. Обираючи товар чи послугу, споживач не просто робить покупку. Здійснюючи транзакцію покупець, підтвержує свою приналежність до місії та цінностей, які транслює компанія. Бізнес, для того, щоб залучитись підтримкою, розширити ринок збуту та цільову аудиторію часто змінює вектор руху, править стратегію та навіть звільняє топ-менеджмент за неналежні чи необережні висловлювання, якщо такі негативно впливають на імідж бренду.

Яскравим прикладом може слугувати бренд жіночої білизни Victoria's Secret, який ще у 2019 вперше з 1995 року скасував фірмовий щорічний модний показ (який уже став культовою подією в світі моди), через невдоволення суспільства з приводу вибору моделей. Так, бренд завжди представляли класичні, високі, худі моделі, що стало чорною міткою для нього, в новій реальності “бодіпозитивізму”. У червні 2021 бренд оголосив про відходження від концепції “Ангелів Вікторії” натомість надаючи перевагу жінкам різної комплекції та жінкам-трансгендерам. На графіку нижче представлена популярність бренду у США з 2019 по 2021 роки.

Рис. 1. – Популярність бренду “Victoria`s Secret”.

KPMG (об'єднання міжнародних компаній з бухгалтерського обліку та консультаційних послуг), провели дослідження охопивши в своєму дослідженні більше 12 тис. чоловік з 12 країн.

Основні чинники, які впливають на прийняття рішення споживача епохи інформаційного суспільства:

- співвідношення ціна / якість (62%);
- особиста безпека (40%);
- асортимент товарів і послуг (37%);
- попередній досвід (35%);
- прямий зв'язок з брендом (19%);
- співвідношення ідеології бренду з особистими цінностями клієнта (18%);
- eco-friendly світогляд бренду (17%).

Для того, щоб заручитись лояльністю споживача нового покоління – недостатньо просто запропонувати якісний продукт за відповідну у сегменті ціну. Недостатньо врахувати товари та можливості конкурентів чи наявність товарів-замінників. Ринок працює - якісний продукт та мінімальний інформаційний супровід – базовий рівень вимог до бізнесу. Незалежно від того, чи це корпорація чи локальний селф-мейд бренд – він повинен створювати цінність для своєї цільової аудиторії та постійно комунікувати з нею онлайн і офлайн. Типовий споживач епохи інформаційного суспільства вибагливий, він має бути переконаний, що у бренду є саме те, що йому необхідно і очікує від компаній високого рівня

персоналізації. Вибір залишається за людиною, і тільки вдалий customer journey може вплинути на її рішення про покупку.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що основними механізмами підвищення конкурентоспроможності в інформаційному суспільстві є:

- механізм оптимізації бізнес-процесів на основі врахування запитів і потреб споживача;

- механізм формування бренду (брендинг) разом зі споживачами;

- механізми забезпечення ефективного інформаційного супроводу оптимізації бізнесу на основі врахування цінностей споживача.

Таким чином, в умовах інформаційного суспільства організація, що здійснює управління на основі формування та реалізації зазначених механізмів, розширює свої можливості проникнення на ринок та реалізує потенціал конкурентоспроможності.

КАНЦІР І. А.

Національний університет «Львівська політехніка»

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ефективна система місцевого самоврядування виступає гарантією демократичних суспільних відносин і максимальної взаємодії громадян та інститутів державної влади. Місцеве самоврядування – платформа конституційного ладу та слугує домінантою організацією й функціонування державницького устрою і є автентичною ознакою демократизму. Місцеве самоврядування – це механізм соціальних взаємовідносин, який дуалізує інтереси держави та громади й має на меті їх задовольняти у повному обсязі.

Згідно з вимогами Закону України «Про місцеве самоврядування», місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Основне призначення місцевого самоврядування – створення та підтримка сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних та доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Система органів місцевого самоврядування утворює третій рівень системно-структурної організації публічної влади в Україні, яку побудовано за європейсько-континентальною (французькою) моделлю: місцеве самоврядування, незалежність якого визнано конституційно, на рівні районів і регіонів поєднане з місцевими виконавчими органами - місцевими державними адміністраціями та знаходиться під державним адміністративним наглядом. За рахунок інституту делегованих повноважень відбувається дифузія державної і муніципальної влади, яка додатково посилюється за рахунок делегування виконавчих повноважень від районних і регіональних рад відповідним державним адміністраціям.

Сьогодні проблеми місцевого самоврядування суттєво загострилися через курс на зміну суспільного устрою, формування нової формації адміністративно-територіального устрою на націоналістичній ідеї.

З врахуванням міжнародного досвіду та національних здобутків, доцільно виокремити пріоритетні напрями розвитку органів місцевого самоврядування: формування сучасної соціальної інфраструктури, реалізація ефективної політики регіонального розвитку; ефективно та раціональне використання обмежених ресурсів локального значення для якісного задоволення потреб населення; моделювання сучасного бізнес-середовища; використання сучасної кадрової політики; перманентна взаємодія з фондами та неурядовими

організаціями з метою пошуку джерел фінансування територіальних громад; діалог з громадськістю; розширення прав територіальних громад; гарантування принципу субсидиарності; імплементація інституту місцевого омбудсмана.

На нашу думку, одним із недоліків системи місцевого самоврядування є неоднозначне трактування його дефініції, яку пропонуємо скоригувати й уніфікувати відповідно до вимог Європейської Хартії місцевого самоврядування, як «місцеве самоврядування – це право територіальної громади на самоорганізацію місцевого розвитку за умови повного й раціонального використання локальних ресурсів, за державою гарантованої правової, фінансової та організаційної автономії й за умови вільного волевиявлення її громадян».

КЛІПКОВА О. І.
Університет банківської справи

ОСНОВИ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасний стан економіки України виявляє нові виклики в сфері формування та функціонування благодійних організацій. Ці виклики обумовлені, насамперед, зміною стратегічних орієнтирів, які виявляються в адаптації цілей та діяльності вітчизняної соціальної політики до впливу макроекономічних процесів.

В умовах економічної нестабільності та фактичного збройного конфлікту на теренах нашої держави благодійність стала тим масовим явищем, що охопило та змогло об'єднати український народ. Однією з вагомих причин цьому стала неспроможність держави повноцінно виконувати функцію соціального захисту та підтримки громадян, не кажучи вже про розвиток окремих суспільно важливих напрямів. Тому однією із центральних, а подекуди і вкрай необхідною, формою взаємодії людей з метою здійснення впливу на вирішення нинішніх соціальних проблем, справедливо визнати благодійність, яка є важливим атрибутом громадянського суспільства [1].

Благодійність є важливою складовою частиною громадянського суспільства та вагомим сегментом соціального життя кожної країни, а тому благодійні організації потребують чіткого правового регулювання та неабиякої підтримки з боку держави. Вперше можливість створення та діяльності організацій, спрямованих на задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших загальних інтересів громадян закріплювалася у Законі України «Про об'єднання громадян» [2], прийнятого Верховною Радою України 16 червня 1992 р.

Певні спроби нормативного врегулювання статусу власне благодійних організацій незадовго після проголошення незалежності України все ж були зроблені. Так, 26 жовтня 1992 року Президія Верховної Ради України, прийнявши постанову «Про благодійні фонди», доручила Верховній Раді України підготувати проект закону про благодійні фонди, а Кабінету Міністрів України – розробити та прийняти тимчасові правила державної реєстрації благодійних організацій [3].

Процедура державної реєстрації благодійних організацій та загальні засади їх діяльності в Україні визначені Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 05.07.2012 та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» № 755-IV від 15.05.2003.

Із законодавчого визначення можна виокремити такі ознаки благодійної діяльності: добровільність; надання у формі особистої та/або майнової допомоги; невіддільний характер; цільова спрямованість (благодійна діяльність спрямована на досягнення цілей, передбачених у Законі, а саме: надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, визначених цим Законом (ч. 2 ст. 3 Закону), а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах).

Конституційний суд України, провівши системний аналіз законів України, у своєму рішенні від 28 жовтня 2009 року № 28-рп/2009 зазначив: «благодійництво і благодійна діяльність мають єдину мету – надання благодійної допомоги. Різні форми благодійництва і

благодійної діяльності, у тому числі благодійні внески та пожертви, характеризуються такими правовими ознаками: безкорисливість, що свідчить про надання допомоги на благо інших без будь-якої вигоди; добровільність – діяльність, яка здійснюється за власним волевиявленням та спонуканнями, що мають морально-етичне підґрунтя, без будь-якого примусу та втручання з боку інших осіб та суб'єктів владних повноважень; цільова спрямованість – наявність конкретної мети і надання допомоги тим, хто її потребує, в межах напрямів і порядку, визначених Законом» [4].

Благодійна діяльність може здійснюватися у вигляді: безкоштовної передачі у власність або користування майна, послуг; публічний збір пожертвувань; управління благодійними ендаментами (майном у вигляді вкладів, корпоративних прав та ін.) тощо. Благодійним організаціям забороняється надавати благодійну допомогу політичним партіям або від імені політичних партій, а також брати участь у передвиборній агітації.

Благодійні організації бувають наступних видів: 1) Благодійна організація – створюється мінімум 2-ма засновниками і діє на підставі статуту; 2) Благодійна установа – благодійна організація, яка діє на підставі акту, згідно з яким засновник (засновники) передав своє майно організації на певні цілі. Такий акт може бути викладено навіть в заповіті. Після створення благодійної установи така організація діє на підставі установчого акту, а засновник (засновники) втрачає право управління організацією; 3) Благодійний фонд – благодійна організація, яка діє на підставі статуту, і засновники якої не повинні передавати майно фонду. Благодійний фонд може бути створений і одним засновником. Активи благодійного фонду можуть формуватися як засновниками/учасниками, так і іншими особами (благодійниками).

Засновниками благодійних організацій можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших осіб публічного права. Саме засновники визначають цілі благодійної організації, затверджують установчі документи. Крім засновників в благодійних організаціях (за винятком благодійної установи) можуть бути учасники, які вступають в права засновників в порядку, визначеному в установчих документах.

В установчих документах благодійних організацій визначаються назва і цілі такої організації, органи управління та їх компетенція, джерело активів і порядок їх розподілу і т.д. Благодійні організації самостійно визначають сфери, види, місце, терміни і одержувачів (беніфіціари) благодійної допомоги в своїх установчих документах.

Благодійні організації підлягають державній реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців» [5].

Органами управління благодійних товариств та благодійних фондів є загальні збори учасників, виконавчий орган і наглядова рада. Благодійним товариством визнається благодійна організація, яка створена не менше ніж двома засновниками та діє на підставі статуту. Благодійним фондом визнається благодійна організація, яка діє на підставі статуту, має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності. Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками. Активи благодійного фонду можуть формуватися учасниками та/або іншими благодійниками [6].

1. Чупрій Л. Благодійництво у сфері збереження й популяризації історико-культурної спадщини. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26751/25-Chupriy.pdf?sequence=1>; Про об'єднання громадян: Закон України від 16.06.1992 № 2460- XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. ст. 504. 2. Про благодійні фонди: Постанова Президії Верховної Ради України від 26.10.1992 р. № 2731-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №52. Ст. 687; 3. Рішення Конституційного Суду України від 28.10.2009 № 28- рп/2009. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v028p710-09> 121; 4. URL: <https://zilber.com.ua/uk/stvorennya-ta-diyalnist-blagodijnyh-organizatsij-v-ukrayini>; 5. URL: <https://ua-reporter.com/uk/content/organy-upravlinnya-blagodiynoyi-organizaciyi>

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ТА СЕРЕДНІМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ

Розглядаючи економічну сутність малого бізнесу зазначимо, що малий бізнес являє собою одну із форм організації життя суспільства в умовах ринкової економіки.

Характерною особливістю управління підприємствами малого бізнесу є те, що засновник безпосередньо займається питаннями керівництва, а отже на етапі організації бізнесу стикається з такими проблемами: вивчення стану ринку; формування виробничої бази та підбір персоналу; залучення фінансових ресурсів.

Останнє значною мірою стримує малий бізнес, оскільки жорстка фінансова політика країни не дозволяє таким підприємствам у достатній мірі забезпечити себе оборотними коштами та розширювати власне виробництво.

Розглядаючи особливості управління малим підприємством неможливо оминати роль держави у його регулюванні. Формування правової бази малого і середнього бізнесу включає в себе гарантування державою права приватної власності, регламентацію організаційно-правових форм суб'єктів малого та середнього бізнесу, регулювання договірних відносин між суб'єктами ринку, виконання державою ролі арбітра при вирішенні господарських спорів.

Держава регулює монополістичну діяльність за допомогою регулювання цін, тарифів, та інших заходів, які спрямовані на обмеження конкуренції.

Захист прав споживачів з боку держави здійснюється через систему нормативно-правових актів, що визначають порядок захисту прав споживачів, відповідальність підприємців, систему державного і суспільного захисту споживачів.

Регламентування трудових відносин і підтримання соціального партнерства включає в себе формування трудового законодавства, системи соціального партнерства представників працівників і роботодавців, охорону праці та систему заходів по вирішенню трудових спорів.

Формування податкової системи і перерозподіл доходів здійснюється за допомогою бюджетного планування, прийняття ставок прибуткового податку, податку на прибуток та інших податкових вилучень, а також встановлення системи соціального забезпечення.

Перерозподіл ресурсів реалізується в цілях фінансування природоохоронних заходів, утримання органів державного управління, забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки країни. На сьогодні в Україні налічується 250 тисяч підприємств малого бізнесу, кадровий резерв яких налічує майже два мільйони осіб. На 10 тисяч жителів припадає 55 маленьких підприємств. Що не відповідає потребам економіки України. Доходи малого бізнесу приносять до українського бюджету лише 9 % до ВВП.

Для того, щоб малий бізнес міг розвиватися, приватному підприємцю або фермеру необхідно зрозуміти: перше – чіткі і зрозумілі правила гри; друге – він повинен мати можливість нормально, під патронажем уряду і за допомогою консалтингових структур будь-яку свою ідею довести до реалізації. Управління малим підприємством у таких умовах потребує від керівника наступного: сформувати чітку модель управління; швидко реагувати на зовнішнє середовище; мати компетентність у своїй сфері діяльності.

Формування бізнесу з нуля дуже складний процес, за даними проекту Unlimit Ukraine індекс малого бізнесу склав 2,7 із 5 можливих, через високе податкове навантаження.

Аналізуючи наведені дані зазначимо, що малий бізнес в Україні на даному етапі переживає проблемний стан, але й не позбавлений позитивних якостей. Вирішення проблеми перш за все підприємцю потрібно починати перш за все з реформування системи управління організацією. Варто зазначити, що, по-перше, побудова системи управління персоналом в організаціях малого бізнесу, має свої закономірності та проблеми, багато в чому відмінні від систем управління персоналом великих організацій. По-друге, кадровий менеджмент малих організацій має спрямовуватися, насамперед, на забезпечення ефективності діяльності персоналу, а також інструменти її підтримки з урахуванням обмежень малого бізнесу.

БІЗНЕС-ЕТИКЕТ: ОСНОВНІ ПРАВИЛА Й ЗМІНИ НА ФОНІ ПАНДЕМІЇ

Бізнес-етикет – це важлива і невід’ємна складова організації і функціонування ділового середовища, а також вагомий напрям дослідження у складі поведінкових наук.

На жаль, у науковій спільноті сучасності він не досліджується достатньою мірою, особливо в Україні, порівняно із іншими країнами Європи. Практичний досвід упровадження бізнес-етикету в ділове середовище функціонування вітчизняних підприємств та організацій також не має широкого застосування. Та це не означає, що його не потрібно вивчати, розвивати і використовувати у господарській діяльності.

Історичне минуле української державності, а саме тривале перебування у складі Радянського Союзу, призвели до занепаду та забуття основних і елементарних правил використання бізнес-етикету. Сучасний прогрес науки і техніки, цифровізація та диджиталізація, глобалізація економіки України та суспільства внесли свої зміни та оновлення в правила гарного тону і манер, які будуть корисними і прийнятними не лише у світському житті але й у веденні ділових переговорів, формуванні позитивного іміджу як керівництва фірми, так і всієї організації.

Рекомендації бізнес-етикету стануть у нагоді для вдалої комунікації, залучення нових інвесторів, партнерів, клієнтів.

Події останніх двох років, пов’язаних із розвитком та поширенням коронавірусного захворювання (COVID-19) спричинили швидкий розвиток нової форми спілкування та ведення бізнесу – он-лайн спілкування. Разом із тим, виникли певні правила і рекомендації як працювати дистанційно, через мережу Інтернет максимально толерантно, ефективно та, при цьому, зберігаючи гарне враження про себе та діловий стиль, перебуваючи у домашній обстановці.

У період пандемії значна частина бізнесу як в Україні так і в світі почали користуватися різними сервісами для організації відеоконференцій, наприклад, Zoom, Discord, Google Meet, Mind Meeting, TrueConf, VideoMost, My Own Conference, GoToMeeting, Teams та іншими.

Разом із тим, у світі виникли ряд гарних манер та поведінки, пов’язаних із бізнес-етикетом в он-лайн спілкуванні. До таких відносимо:

- заздалегідь уточнити порядок денний зустрічі;
- підключатися професійно підготовленими;
- налаштуватися із домашньої обстановки у робочий режим;
- не передавати свій спектр домашніх проблем в он-лайн зустріч;
- бути повністю одягненим, а не лише в тій частині тіла, яку колеги можуть побачити у веб-камеру;
- заздалегідь підготувати задній фон, який нікого б не відволікав під час відеозустрічі;
- повідомити інших колег, що Ви приєдналися до зустрічі;
- не відволікатися на інші чати чи сторінки в Інтернеті;
- ввімкнути на зустріч завчасно, а не в останню секунду;
- вимикати звук, якщо не говорите;
- говорити потрібно повільно, для кращого сприйняття інформації;
- не розмовляти пошепки із кимось, кого не видно у веб-камері;
- не покидати відеоспілкування без попередження і швидше, аніж заплановано.

Запропонований перелік правил не є вичерпним і залежить від конкретної ситуації, важливості заходу, кількості присутніх, наявності модератора, корпоративної культури та інших чинників. Але ці рекомендації будуть корисними та актуальними для усіх сфер економічної діяльності в Україні та світі, а їх застосування полегшить он-лайн спілкування на фоні пандемії, що є, безперечно, великою перевагою. Розширення і розвиток зазначених правил стануть актуальними завданнями майбутніх наукових досліджень.

БОРОТЬБА ЗА СПОЖИВАЧА МІЖ ВНЗ ТА ОНЛАЙН-КУРСАМИ: ФАКТОРИ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ

Інтерактивне автоматизоване дистанційне навчання, що дозволяє студентам вчитися де і коли завгодно – найзначніша тенденція за останні роки, в якій традиційні моделі освіти конкурують з інноваціями. Підвищення вимог до якості навчання, впровадження нових технологій, жорстка конкурентна боротьба на ринку праці й зміна позиції споживача стосовно вищої освіти призводять до необхідності перетворень традиційного навчання у ВНЗ, а сучасна боротьба за увагу й гроші студентів зумовлює актуальність теми.

Ланцюг «здобуття освіти – отримання роботи» є нерозривним і бажаним для працездатного населення, роботодавця та держави. Проте згідно з дослідженнями HeadHunter, не за спеціальністю зараз працює 52% українців. Головна проблема полягає в тому, що спеціальність за дипломом часто вже не є актуальною на ринку праці, адже професії, які ще 3 роки тому вважалися популярними, втрачають попит. Інша проблема – розходження теорії та практики, бо навчальні програми банально не відповідають викликам часу й не надають практичних знань. Проте часто роботодавець хоче побачити на співбесіді спеціаліста. У результаті, на першій роботі випускникам доводиться вчитися з нуля. Найменування вишу втрачає актуальність, а в нагоді стає наявність хоча б мінімального досвіду.

Онлайн-курси побачили цю проблему ринку й вчасно зреагували на виклики сьогодення. З огляду на «біль споживача» онлайн-школи пропонують чітко сформульовану професію й очікуваний результат на виході. Абітурієнт розуміє, скільки він витратить часу, які отримає навички і де зможе працювати. Додатковою перевагою стає отримання диплому. Друга проблема, яку вирішують курси – це залучення викладачів-практиків, які діляться реальними кейсами та доносять нові знання про передові технології. Студенти навчаються, збираючи перші портфоліо з власних реалізованих проєктів, що підвищить шанси при працевлаштуванні.

То чи можуть онлайн-курси бути реальною альтернативою традиційному навчанню? У світі мінімальна кількість університетських програм про блокчейн чи тікток, а за трендами встигають тільки онлайн-курси. До того ж пандемія дала ще більший поштовх росту індустрії онлайн-освіти (EdTech). Про збільшення трафіку у 2–5 разів заявляють сервіси українських безкоштовних курсів Prometheus та EdEra. Якщо для класичної освіти коронавірус став тестом на стійкість, то для EdTech – вікном можливостей.

Однак порівнювати дві різні схеми навчання не зовсім коректно, адже на онлайн-курсах людина отримує тільки професійні компетенції, а університети - велика й важлива частина становлення особистості людини, школа життя, де студент вчиться комунікації, тайм-менеджменту, самоорганізації. Якщо досліджувати працевлаштування, то багато що залежить від самої позиції. На вакансію в бухгалтерію або юридичний відділ швидше візьмуть людину з офіційною освітою, оскільки потрібен фахівець широкого профілю. А на вузькі спеціальності, наприклад, пов'язані з програмуванням, у пріоритеті можуть бути люди, які закінчили курси. У результаті ідеальною тактикою можна вважати поєднання: у ВНЗ отримувати знання з основної та суміжних галузях, а паралельно можна проходити онлайн-курси.

Отже, за останні роки багато що змінилося – і сприйняття онлайн-освіти, і сам ринок освітніх послуг, який конкуренція змушує трансформуватись. Це конкурентна ніша, де щодня народжуються продукти для різних вікових категорій та потреб. Епоха ВНЗ не закінчиться в найближчі роки, проте сьогодні велику частину попиту забирають на себе онлайн-курси, які гнучко реагують на потреби споживачів. Щоб залишатись конкурентоспроможними, університетам треба впроваджувати інновації та більше практики в навчальний процес, оновлювати матеріал під сучасні виклики.

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ

Аналіз динаміки міжнародних індикаторів рівня конкурентоспроможності та рейтингової оцінки умов ведення бізнесу виступають основними інструментами представлення країни в конкурентному середовищі. Конкурентоспроможність національної економіки виражається в підвищенні ролі та авторитету країни на міжнародній арені, здатності держави вирішувати нагальні проблеми в суспільстві, підвищенні якості товарів і послуг, розширення їх асортименту. Ефективність господарювання суб'єктів економіки залежить від розуміння природи конкуренції, форм її прояву, методів конкурентної боротьби, факторів, що визначають готовність економічних суб'єктів до такої боротьби. Конкурентні позиції країни на світовому ринку визначаються станом конкурентоспроможності її економіки, тобто здатності вести і вигравати конкурентну боротьбу на міжнародній арені. Конкурентоспроможною слід вважати таку національну економіку, яка забезпечує у своєму розвитку: стійке зростання життя населення країни на основі постійного підвищення продуктивності праці; досягнення і утримання національними підприємствами таких позицій на світових ринках коли їх товари та послуги успішно реалізуються; ефективне використання фінансових коштів, що накопичуються на міжнародних інвестиційних ринках; інноваційна спрямованість на сучасні інформаційній бази; соціально-економічний прогрес та ефективне антикризове регулювання. Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову можлива лише за умови досягнення високого рівня загальної конкурентоспроможності країни, її господарюючих суб'єктів, а також продукції та послуг, що виробляються на національному та світовому ринках [1].

Глобалізація загострює проблему управління та робить необхідним розробку нових принципів співвідношення приватного бізнесу та держави. В країнах, де індивідуальні цілі приваляють над державними, функціонує більш вільна від державної політики економічна система. Саме державна політика визначає рівень технологічної закритості або відкритості країни, створює базу високої технологічної готовності національної економіки, як важливого фактору конкурентних переваг на глобальних ринках високотехнологічної продукції.

Показником ефективності проведення економічної політики держави є її місце в рейтингах конкурентоспроможності економіки у системі світового господарства, бізнес-клімату, рівня економічної свободи, якості і ефективності державного управління, ступеня глобалізації економіки, рівня розвитку людського капіталу, потенціалу зовнішніх запозичень, рівня корумпованості суспільства та ін.

Економічна безпека вітчизняних підприємств суттєво залежить від впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Такі фактори доволі сильно змінюються відповідно до загальносвітових тенденцій розвитку соціально-економічних процесів, а також віддзеркалюють національні особливості функціонування економіки країни. Фактори, що впливають на розвиток промислових підприємств та їх економічну безпеку можна проаналізувати за допомогою рейтингового оцінювання умов ведення бізнесу Doing Business.

Рейтингове оцінювання умов ведення бізнесу Doing Business проводиться групою Світового банку (The World Bank Group) за середнім арифметичним десяти контрольних індикаторів: процес реєстрації підприємств; процес отримання дозволів на будівництво; процес підключення до системи електропостачання; процес реєстрації власності; кредитування; захист інвесторів; оподаткування; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; процес ліквідації підприємств. Зрозуміло, що представлені індикатори не дозволяють проаналізувати специфіку діяльності та розвитку окремих підприємств, однак достатньо верифіковано формують бачення розвитку бізнес-середовища країни в цілому. Згідно даних Doing Business 2020 року Україна в рейтингу посідала 64 місце, піднявшись на 7 позицій в порівнянні з 2019 роком. Проте умови ведення бізнесу в Україні залишаються ще

не досить сприятливими та потребують подальших кроків удосконалення, особливо це стосується реформ інституційного рівня.

Економічна безпека та ефективне функціонування промислових підприємств залежить не лише від середовища сформованого на рівні країни, але і від середовища на регіональному рівні, яке можливо охарактеризувати за допомогою Regional Doing Business. Даний рейтинг вимірює сприятливість клімату в обласних центрах України, і сформований на підставі опитування українських підприємців згідно з адаптованою методологією Doing Business Світового банку. Аналіз у регіональному розрізі дозволяє визначити основні тенденції сприяння розвитку бізнесу та джерела виникнення проблем, на які система економічної безпеки конкретних суб'єктів господарювання змушена реагувати певним чином. Такі умови ведення бізнесу потребують від менеджменту підприємств оперативної реакції і певного ступеня гнучкості, що дозволяє нівелювати потенційні загрози, адаптуватись до непереборних обставин, і у результаті сприяти забезпеченню економічної безпеки в цілому.

1. Любохинець Л.С., Дубік І.Г. *Проблеми та шляхи покращення конкурентоспроможності економіки України. // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки – 2018. - № 5– т.1 – С.54-61*

МАЗАРАКІ Н.А.

Київський національний торговельно-економічний університет

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОНКУРЕНЦІЮ

Впродовж 2020-2021 років у Верховній Раді України триває законопроектна робота щодо удосконалення законодавства у сфері захисту економічної конкуренції, зокрема, щодо запровадження процедури врегулювання спору у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Так, проекти законів «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України» №5431 від 27.04.2021 р. (далі – «Законопроект №5431») та альтернативний проект 5431-1 від 13.05.2021(далі – «Законопроект №5431-1»), «Про внесення змін до деяких законів України щодо конкуренційно-антимонопольної реформи» №2730 від 14.01.2020 (далі – «Законопроект №2730») на основі різних моделей передбачають започаткування правового інституту врегулювання спору між органом Антимонопольного комітету України та суб'єктом господарювання у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Саме різниця у підходах до визначення моделі запропонованої процедури і спричинила дискусії серед науковців та практиків, адже жодна модель не є ідеальною та абсолютно ефективною.

Обидва законопроекти передбачають доповнення тексту Закону України «Про захист економічної конкуренції» окремою статтею, що врегульовує підстави, етапи, строки та порядок вищевказаної процедури. Запропоновані процедури різняться:

термінологією: «конкурентне законодавство» - «законодавство про захист економічної конкуренції», та, що більш суттєво, назвою законодавчої новели: «Врегулювання у справах про антиконкурентні узгоджені дії та зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку» (законопроект №5431-1) та «врегулювання спору у справах про порушення конкуренційного законодавства» (всі інші законопроекти). Можна припустити, що словосполучення «врегулювання спору» з'явилося як безпосередній переклад англійського терміну «settlement», який використовується антимонопольним законодавством США та англійськими версіями антимонопольного acquis Європейського Союзу. Водночас, в українському законодавстві є усталений термін «врегулювання спору за участю судді» та інші, тому намагання авторів законопроекту №5431-1 запровадити нову термінологію можна пояснити бажанням чіткого розрізнення процедур вирішення спорів, які передбачають участь третьої особи, та безпосередньо запропонованої новели. З аналогічних причин законопроект №5431-1 використовує термін «домовленість про врегулювання

справи» на відміну від терміну «угода про врегулювання спору», яким оперують інші законопроекти;

граничним розміром зменшення штрафу. Так, законопроект №2730 передбачає, що «розмір штрафу, зменшений відповідно до 50 та 20 відсотків порівняно з розрахованим розміром штрафу, який мав бути накладений у випадку незастосування процедури врегулювання органом Антимонопольного комітету України» (адже цей законопроект містить положення, що Врегулювання спору може бути розпочато до: складання попередніх висновків у справі про порушення конкуренційного законодавства чи прийняття рішення у справі органом Антимонопольного комітету України). У той же час, законопроект №5431-1 містить єдиний граничний термін початку процедури - до прийняття рішення у справі органом Антимонопольного комітету України, та загальне положення щодо граничного розміру зменшення штрафу – до 50 відсотків. Зменшення розміру штрафу на 15 відсотків, який мав бути накладений у випадку незастосування процедури врегулювання органом Антимонопольного комітету України, передбачає законопроект №5431. Саме у широкому трактуванні граничного розміру зменшення експерти вбачають корупційні ризики запропонованої законопроектами процедури;

порядком затвердження угоди про врегулювання спору/домовленості про врегулювання справи. Так, всі законопроекти, крім законопроекту №5431, передбачають що затвердження повинно оформлюватися рішенням органу Антимонопольного комітету України, а законопроект містить положення, що «Затверджена господарським судом угода про врегулювання справи є підставою для прийняття рішення у справі щодо цього відповідача відповідно до умов даної угоди». При цьому згідно цього ж законопроекту «Клопотання Антимонопольного комітету України, територіального відділення Антимонопольного комітету України про затвердження угоди про врегулювання справи розглядається протягом десяти робочих днів з моменту надходження». Зауважимо, що обидва варіанти не є ідеальними та відображають різницю у підходах антимонопольних відомств США та ЄС. Так, затвердження угоди безпосередньо антимонопольним органом скорочує час процедури та обмежує формальності, водночас затвердження угоди судом підвищує прозорість, сприяє формуванню правозастосовної та судової практики, дозволяє забезпечити захист інтересів суб'єктів господарювання та держави.

Аналіз запропонованих законопроектів та іноземної практики застосування процедур вирішення спорів щодо порушення законодавства у сфері економічної конкуренції свідчить про значний потенціал та прогресивних характер новели. Тим не менш необхідний додатковий ретельний аналіз щодо пошуку найбільш оптимальної та ефективної моделі з огляду на вітчизняні реалії.

МАРЕЦЬ О.Р., КВАК С.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ (НА ПРИКЛАДІ ВИРОБНИЦТВА ЕКОТАРИ)

У сучасних концепціях інноваційного розвитку економічних систем різного рівня (держава, регіон, галузь, суб'єкт господарювання) дедалі більше зосереджують увагу на необхідність нових форм інтеграції наукових, виробничих, комерційних та інших ресурсів задля підвищення конкурентоспроможності. Вітчизняні та зарубіжні дослідники, представники влади і бізнесу звертають увагу на кластерний та проектний підходи як перспективну форму інтеграції та практичної реалізації ідеї державно-приватного партнерства для цілей інноваційного розвитку промисловості.

Важливим завданням є визначення напрямів у проектній діяльності. Зважаючи на природні катаклізми та COVID 19 Європа у глобальному економічному просторі визначила пріоритети в таких напрямках як циркулярна і низьковуглецева економіка, розвиток

інфраструктури альтернативних видів палива, підтримка розгортання інфраструктури зарядки автомобілів, формування заходів для стимулювання автономного водіння.

Важливою інституційною формою співпраці можуть бути інноваційні проекти у сфері розвитку циркулярної економіки та сертифікації вуглецю.

Прикладом циркулярної економіки є виробництво відновлюваної енергії через біогаз. Біогаз, одержуваний з відходів життєдіяльності тварин і птахів та деревообробної промисловості, може замінити в Україні 6 млрд м³ природного газу, однак для його одержання необхідні значні інвестиції, строк окупності яких становить 4 – 5 років. Китай проектує через кілька років довести виробництво біогазу до 100 – 120 млрд м³. Щорічні потреби споживання в Україні становлять 10 млрд м³ природного газу. В Україні вже функціонує 20 біогазових комплексів [1].

Стратегічно важливою для України у цьому контексті може стати проектна розробка і будівництво біогазових заводів. Виробничі потужності для одного з них зосереджені у західному регіоні України (с. Ожидів Буського району Львівської області) на базі свинокомплексу ТЗОВ «БАРКОМ» та підприємства деревообробної промисловості ПП «Гайфун-Плюс».

Перспективним проектом, на нашу думку, може бути підготовка техніко-економічного обґрунтування з виробництва біопластику на базі існуючих виробничих потужностей підприємств з виробництва тари або нового будівництва. Ідея проекту полягає у заміні пластикової тари на біопластик, зроблений з кукурудзяного крохмалю та цукру для грибів і побічних продуктів сільського господарства.

Прикладом успішного зарубіжного досвіду є компанія Pepsi, яка у рамках пошуку екологічної упаковки минулого року приєдналася до Nestle і Natone, що входять до складу компанії Danone з метою зниження вуглецевого сліду пляшок для напоїв. Усі три компанії планують придбати 100% пляшок, виготовлених з матеріалу рослинного походження Origin Materials, коли завод в Онтаріо запрацює наприкінці 2025 р. з початковою потужністю 300 млн пляшок на рік [1].

Враховуючи успішний зарубіжний досвід, а також відповідні вітчизняні розробки та практики їх комерціалізації, зокрема, стартапу «ВІОС» [1], підвищений попит на пластикову тару підприємств – виробників мінеральної води у західному регіоні, зокрема, ТОВ «Карпатські мінеральні води», ПАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар», ПП ТОВ «Аква-Еко» пропонуємо у Золочівському районі збудувати завод з виробництва біопластикової тари. Постачальниками сировини для нового підприємства можуть виступати фермерські господарства, які вирощують кукурудзу. Зауважимо, що стартап «ВІОС» оцінює свою початкову потужність у 4000 тонн біопластику на рік. Технологи стартапу уклали договір з польською компанією про намір придбати 2400 тон біопластику [1].

Проект з виробництва біопластику можна також реалізувати на базі кафедр хімії Львівської Політехніки та Львівського національного університету імені Івана Франка а також виробників пластикової тари збудувати завод по виробництву біопластикової тари.

Ще одним напрямом діяльності є налагодження співпраці підприємств Львівської області з виробництва поліетиленових кульків з компаніями «Біопластик ЛТД» та «Біосфера» у м. Дніпро, що дасть змогу прискорити розкладання поліетилену на протязі 3-х років. «Біопластик ЛТД» є дистриб'ютором продукції канадської компанії «Environmental Technologies INC» (EPI) оксобіорозкладаних добавок для полімерів [1].

Аргументовано, що перспективними економічними стимулами в підтримці учасників проектів щодо будівництва заводів по виробництву біопластику можуть бути для: 1) підприємств, які у виробництві застосовують шостий технологічний уклад – звільнення від сплати мита та податку на додану вартість на сировину, обладнання, комплектуючі, інші товари, які не виробляються в Україні, 2) учасників інноваційних проектів – встановлення норми прискореної амортизації для третьої і четвертої груп основних засобів; 3) інноваційних підприємств – сплата земельного податку розміром 50 % чинної ставки оподаткування, зменшення на 50% податку на додану вартість і податку на прибуток, одержаного від виконання інноваційних проектів; 4) підприємств, які не мають статусу

інноваційного, але є суб'єктами інноваційної активності – запровадження дослідницького податкового кредиту.

Проектний підхід сприятиме стимулюванню інноваційної діяльності суб'єктів промисловості України з метою підвищення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку країни.

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 17.02.1991 р. № 47. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 47. Ст. 646; 2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2015); 3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (дата звернення: 23.05.2015); 4. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 р. № 45 . Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 45. Ст. 499; 5. Карта підприємств України, що були відкриті з початку 2015 року / Національний промисловий портал. URL: <http://uprom.info/maps-business>; 6. Сайт підприємства «Біопластик ЛТД» URL: <http://bioplastic.com.ua/> (дата звернення: 12.04.2020); 7. Український Фонд Стартапів URL: <https://usf.com.ua/ukrainskij-fond-startapiv> (дата звернення: 17.03.2020); 8. European Commission / Industrial policy. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy_en (дата звернення: 35.09.2019); 9. European Committee of the Regions. Growth & Jobs – Europe 2020. 2013. URL: <http://cor.europa.eu/en/policies/growth-and-jobs/Pages/industrial-policy.aspx> (дата звернення: 23.02.2020); 10. Which companies have the most ambitious plastic packaging reduction targets. Beverage daily 06.03.2020 URL: <https://www.beveragedaily.com/Article/2020/03/06/Coca-Cola-PepsiCo-Nestle-How-packaging-sustainability-commitments-compare> (дата звернення: 17.03.2020)

МАШТАЛІР С.Г., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.
Національний університет «Львівська політехніка»

ВПЛИВ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ НА СПОЖИВАЧА: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ

Розвиток конкуренції створює передумови для формування конкурентних відносин, а в подальшому забезпечує перехід до ринкової економіки. Проте як і конкуренція, так і конкурентні відносини в окремих випадках потребують втручання державних органів, оскільки самостійно на окремих ринках розвиватись не можуть. Одним з таких органів є Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ) [1], що має спеціальний статус, метою діяльності якого – забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Основними завданнями АМКУ є: запобігання, виявлення та припинення порушень законодавства; контроль над концентрацією та узгодженою поведінкою суб'єктів господарювання; сприяння розвитку добросовісної конкуренції [4].

З прийняттям 7 червня 1996 р. Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» на законодавчому рівні було закріплено поняття «недобросовісна конкуренція» – це будь-які дії в конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності[5]. Зазвичай недобросовісна конкуренція тягне за собою негативний вплив на споживачів. Одним з таких негативних впливів є введення в оману, наприклад:

- приписування товару або послугі унікальності, ексклюзивності;
- створення у покупця неправдивого уявлення про обсяг товару (фасування продукту в пакети вагою 800 - 900 грамів та їхнє розміщення на полицях поруч із кілограмовими пакетами);
- застосування прийомів порівняльної реклами, що не відповідають дійсності («найдешевші ціни», «найбільш ефективний», «найбільший вибір»);

– зазначення характеристик товару, які йому не властиві («дитячий», при тому, що товар не пройшов державну санітарно-епідеміологічну експертизу й державну реєстрацію як продукт дитячого харчування; повідомлення про лікувальні властивості медичних препаратів, які мають лише протисимптомну дію);

– використання відомих географічних позначень для ідентифікації товару із зазначеним місцем, при тому, що місце виробництва товару жодного відношення до зазначеного місця не має (виробник вказує, що продукт виготовлено лише з натуральних інгредієнтів, або оформляє етикетку українського вина в кольорах прапора Італії, що створює хибне уявлення, ніби це італійський напій) [2].

Прикладів поширення неправдивої інформації з метою введення в оману споживачів дуже багато. Зазвичай способом такого поширення є реклама продукту або послуги в засобах масової інформації, на листівках, засобах зовнішньої реклами, телебаченні, радіо тощо. Перелік джерел поширення інформації, що вводить в оману, не встановлено законодавцем, а отже, це може бути будь-який носій інформації [2].

На жаль, споживачі дуже часто зазнають впливу недобросовісної конкуренції, про що вони дізнаються завдяки інформаційному висвітленню про результати роботи АМКУ, який виявляє порушення, відкриває справи за власною ініціативою та за заявами осіб, права яких порушено. За 2015-2020 рр. справи про недобросовісну конкуренцію склали менше 3% від загальної кількості справ, розглянутих АМКУ. Більшість порушень, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією (близько 56%), стосувались створення плутанини стосовно конкурента або незаконного використання репутації іншого суб'єкта господарювання, зокрема, використання чужого фірмового найменування та упаковки продукції. Інші дві значні категорії справ стосувались досягнення неправомірних переваг (20%) та дискредитації суб'єкта господарювання (17%)[3].

Регулювання випадків недобросовісної конкуренції здійснюється АМКУ в такому порядку: спершу, АМКУ отримує заяву з ознаками вчинення правопорушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції. Наступним кроком є вимога про надання інформації, яку АМКУ надсилає суб'єкту господарювання, в діях яких виявлено порушення. Через неусвідомлення важливості вимоги АМКУ та обов'язковості надання відповіді не всі суб'єкти надають необхідну інформацію вчасно або надають її не в повному обсязі. Проте законом визначено, що суб'єкти господарювання на вимогу органу АМКУ зобов'язані подавати документи, чи іншу інформацію, а також таку, яка вважається інформацією «з обмеженим доступом», необхідну для виконання завдань АМКУ, передбачених законодавством про захист конкуренції [6]. У зв'язку з тим, що чинним законодавством не визначено конкретного строку для відповіді на запит АМКУ, отримавши від АМКУ вимогу надати інформацію, насамперед необхідно звернути увагу, який термін встановлений для підготовки інформації та/або документів, зазначених у такій вимозі. Якщо з аналізу запитуваної інформації стане очевидним, що часу недостатньо для підготовки належним чином відповіді, якнайшвидше потрібно направити до АМКУ клопотання з проханням продовжити строк для надання відповіді на запит з обґрунтуванням, чому такий строк має бути продовжено[7].

Після отримання усієї необхідної інформації, розпочинається розгляд справи. Якщо порушення не призвело до суттєвого обмеження чи спотворення конкуренції та підприємство вжило відповідних заходів для усунення наслідків порушення – відбувається закриття провадження у справі. В іншому випадку, АМКУ визнає факт скоєння правопорушення, застосовує санкції у вигляді накладення штрафу, зобов'язує порушника припинити протиправні дії[6].

АМКУ є єдиним органом державного захисту конкурентних відносин в Україні, що в цілому відповідає світовій практиці. До напрямів його діяльності входять: регулювання ринкових монополій, зокрема, діяльності природних монополій, політика із забезпечення добросовісної конкуренції тощо.

Особливості регулювання недобросовісної конкуренції тісно пов'язані з розумінням споживача та конкурентів своїх прав, знань щодо можливих проявів недобросовісної конкуренції, оскільки недобросовісна конкуренція насамперед порушує справедливість на

ринку, нівелює порівняльну функцію конкуренцію, завдяки якій учасники ринку з найбільшими перевагами отримують найбільші прибутки. Конкурентні переваги компанія формує на основі ділової репутації, комерційної таємниці, товарних знаків, проте через недобросовісну конкуренцію споживач задовольняє свої потреби через помилкового продавця. Щоб недопустити несправедливого перерозподілу доходу потрібно захищати недобросовісну конкуренцію.

1. Валуйська О. В. Конкуренція: сутність, форми, методи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=825148>. 2. Овсій К. Обман споживачів: судова практика у справах про поширення інформації, що вводить в оману [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008328. 3. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://atcu.gov.ua>. 4. Офіційний сайт Верховної Ради України. Закон України «Про Антимонопольний комітет України». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>. 5. Офіційний сайт Верховної Ради України. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>. 6. Про положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25 грудня 2001 року № 182-р [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0139-02>. 7. Селянко І., Каргова В. Особливості запитів Антимонопольного комітету України щодо надання інформації/ І. Селянко, В. Каргова // «ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ». - №2-3 (140-141). - 2014. - С. 181 - 183.

МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.

Національний університет «Львівська політехніка»

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Органи місцевого самоврядування згідно з визначеними законом компетенціями покликані вирішувати різні питання, пов'язані з інтересами відповідних територіальних громад. Реалізація частини компетенцій стосується економічної сфери, визначає умови здійснення підприємницької діяльності, що вимагає дотримання принципів справедливості, відсутності дискримінаційних умов ведення бізнесу тощо. За таких умов набуває актуальності формування органами місцевого самоврядування конкурентної політики та її реалізація, що пов'язано насамперед з такими компетентностями органів місцевого самоврядування, як:

- встановлення місцевих податків і зборів;
- надання пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку;
- прийняття рішень про укладення спеціальних інвестиційних договорів;
- вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна;
- прийняття рішення про здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності, у тому числі на умовах концесії;
- регулювання земельних відносин;
- питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;
- встановлення плати за доступ до об'єкта будівництва, транспорту, енергетики, кабельної каналізації електрозв'язку, будинкової розподільної мережі комунальної власності відповідно до Закону України «Про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку телекомунікаційних мереж» [1] тощо.

Щодо податків та зборів, то органи місцевого самоврядування можуть встановлювати розміри податків та зборів у визначених податковим законодавством межах, а також встановлювати розміри податків та зборів у 0%. Таким чином, встановлюючи пільги зі сплати податків та зборів для одних суб'єктів господарювання та відмови у встановленні для

інших, можуть створюватись додаткові бар'єри на ринку та відповідні нерівні умови здійснення господарської діяльності.

Щодо приватизаційних процесів, укладення інвестиційних договорів, державно-приватного партнерства, то конкурентний механізм в цьому разі пов'язаний з проведенням конкурсів, переможці яких отримують право укладення відповідних договорів.

В разі відсутності конкурентної політики органи місцевого самоврядування вчиняють порушення конкурентного законодавства. Так, наприклад Львівською міською радою було затверджено правила розміщення зовнішньої реклами у м.Львові, в яких визначено вимоги для одержання дозволів на розміщення зовнішньої реклами, що суперечили діючим нормативно-правовим актам, зокрема необхідність подання додаткових документів, виконання додаткових робіт [2]. Таке порушення призвело до появи адміністративних бар'єрів на ринку і як наслідок - надмірних витрат суб'єктів господарювання, які розміщували зовнішню рекламу.

Конкурентна політика органів місцевого самоврядування за структурою повинна спрямовуватись на:

1) недопущення вчинення порушень Закону України «Про захист економічної конкуренції» органами місцевого самоврядування – вчинення антиконкурентних дій;

2) погодження з органами Антимонопольного комітету України рішень щодо демонополізації економіки, розвитку конкуренції та антимонопольного регулювання [3];

3) повідомлення органів Антимонопольного комітету України про нову державну допомогу, про внесення змін до умов чинної державної допомоги, за результатами розгляду яких антимонопольні органи приймають рішення про допустимість державної допомоги для конкуренції [4];

4) сприяння створенню конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, розвиток добросовісної конкуренції;

5) участь в заходах з адвокатування конкуренції, що реалізуються органами Антимонопольного комітету України, як органів місцевого самоврядування, так і структур, які їм підпорядковані, зокрема, комунальні підприємства;

6) регулювання та ефективне управління діяльністю комунальних підприємств, що належать до монопольних утворень, з метою недопущення зловживання такими структурами своїм ринковим становищем, стимулювання входження на відповідні ринки інших суб'єктів господарювання, контролювання фінансово-економічних показників та виявлення способів усунення збитковості відповідних підприємств, підвищення якості надаваних послуг, прозорості використовуваних коштів, недопущення недобросовісної конкуренції комунальних підприємств та ін.

Формування та реалізація органами місцевого самоврядування конкурентної політики без розуміння сутності конкуренції, її важливості для розвитку та зростання добробуту територіальних громад є не можливим. Засади конкуренції повинні закладатись в стратегіях та програмах розвитку територіальних громад. Завдяки функціям конкуренції можливо вирішити питання задоволення потреб територіальної громади зокрема вирішити проблему ефективного функціонування комунальних підприємств, які в більшості випадків займають монопольне становище на відповідних ринках.

Вагомою складовою формування конкурентної політики органів місцевого самоврядування є питання державної допомоги. На прикладі Міжнародного аеропорта «Запоріжжя» реалізовано державну допомогу, в межах якої через співробітництво з органами Антимонопольного комітету України, підготовлено всі матеріали щодо фінансування проєкту [5]. В результаті надання державної допомоги вирішено проблему територіальної громади, дотримано вимоги допустимості такої допомоги для конкуренції. Відповідно дотримання законодавчо-визначених механізмів конкуренції органами місцевого самоврядування пов'язано з новими можливостями вирішення існуючих проблем задоволення потреб територіальних громад.

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>. 2. Рішення

адміністративної колегії Львівського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України від 14.03.2019 по справі №63/10-р/к «Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=86452&schema=lviv>. 3. Положення про порядок погодження з органами Антимонопольного комітету України рішень органів державної влади, органів адміністративно-господарського управління та контролю, органів місцевого самоврядування щодо демонополізації економіки, розвитку конкуренції та антимонопольного регулювання, затверджене розпорядженням Антимонопольного комітету України №4-р від 01.04.1994 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0078-94#Text>. 4. Порядок подання та оформлення повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги, затверджений розпорядженням Антимонопольного комітету України від 04.03.2016 № 2-рп [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0501-16#Text>. 5. Запоріжжя та АМКУ мають успішний досвід співпраці та готові її продовжувати, 17.05.2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zp.gov.ua/uk/articles/item/9636/zaporizhzhya-ta-amku-mayut-uspishnij-dosvid-spivpraci-ta-gotovi-ii-prodovzhuvati>.

МОЙСЄНКО І.П.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Розвиток соціально-економічних систем є нелінійним, нестабільним, багатоваріантним та суперечливим процесом, відбувається під постійним впливом чинників, які спонукають до системних трансформацій. В Україні відбувається загострення суспільних, політичних та економічних трансформацій.

Сучасний стан державного регулювання суспільних трансформацій:

- суспільні трансформації в Україні залишаються незавершеними;
 - сформовані державні та ринкові інститути не відповідають сучасним вимогам прозорості, ефективності та результативності;
 - не спостерігається відповідності між економікою, політикою і інституційною сферою; проведені реформи носять фрагментарний, а не системний характер.
- Необхідність системних змін обумовлюється дією наступних факторів:
- здатність соціально-економічних систем до саморозвитку є внутрішньо необхідною добровільною зміною, обумовленою її внутрішніми суперечностями, що викликають необхідні трансформації;
 - економічні ризики істотно посилюються як у національному, так і в глобальному вимірі, а соціальні імперативи стають критерієм ефективності державного регулювання.

Основними інструментами реалізації синергетики трансформацій державного регулювання є:

- процеси інтеграції та диференціації;
- резонансне управління процесами розвитку на основі соціального аудиту та моніторингу стану та створення інтелектуальних мереж.

Для виконання принципів резонансного управління трансформаціями необхідно:

- сформулювати відповідні цілі та пріоритети стратегій розвитку держави та регіональні програми, які враховують відповідні інтереси в умовах техноглобалізму;
- створення ефективного механізму реалізації системних змін, що передбачає вирішення комплексу правових, структурно-організаційних, процедурних, кадрових, технологічних та ресурсних питань;
- пропаганда цілей та пріоритетів соціальної та духовної економіки на основі принципів соціальної відповідальності, сталого розвитку та циркулярної економіки.

Таким чином, фактори, що визначають процеси трансформацій: економічні, людські, інноваційні, комунікаційні, інформаційні. Одним з важливих факторів є цифровізація. Діджиталізація або цифровізація - це процес оцифровки інформації (документація, фото-, відео-, аудіоматеріали) для її подальшого зберігання та/або розповсюдження. Діджиталізація дозволяє зберігати і обробляти великі обсяги даних, спрощуючи роботу з ними. Сучасні технологічні тенденції, такі як мобільні рішення, хмарні технології і аналіз даних, дають нові можливості підтримки та прийняття управлінських рішень.

Діджиталізація у вузькому сенсі передбачає створення на різних рівнях економіки (глобальному, мега, макро-, мезо-, мікро-, нано-) інформаційно-цифрових платформ і операторів, що дозволяють вирішувати різні господарські завдання, в тому числі стратегічні: розвиток медицини, науки, освіти, транспорту, нової індустріалізації, державного регулювання економіки і планування і ін.

В широкому розумінні цифровізація - це зміна природи виробничих або економічних відносин, зміну їх суб'єктно-об'єктної орієнтованості. За допомогою алгоритмів з'являються відносини типу машина - машина (M2M), де людина, може вже не виступати суб'єктом. Змінюються і продуктивні сили суспільства і/або фактори виробництва. Так виникає Інтернет речей і, навіть, Інтернет «всього». Під Інтернетом речей, Інтернетом всього (IoT, Internet of Things) прийнято розуміти систему об'єднаних комп'ютерних мереж і підключених фізичних об'єктів (речей) з вбудованими датчиками і програмним забезпеченням (ПЗ) для збору та обміну даними, з можливістю віддаленого контролю і управління в автоматизованому режимі, без участі людини.

Наслідки цифровізації:

- загальнонаціональний економічний приріст, акселерація економіки, бізнес-діяльності, а отже і податкові надходження, зростання ВВП, приплив нових інвестицій тощо;
- сучасна економіка на всіх її рівнях (нано-, мікро-, мезо-, макро-, мега-, глобальна економіка) стає все більш технологічною, цифровою і навіть хмарною;
- характеризується трансформацією господарських процесів, відносин та продуктивних сил.

Неврегульованість в Україні багатьох політико-правових питань, пов'язаних із бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційної сфери з появою цифрових технологій, набула ознак небезпеки, оскільки зростання складності процесів комунікації – взаємозв'язків, підвищило якість ризиків та загроз, які виявилися настільки складними і всеосяжними, що їх рівень зростає.

Виникнення нового виду злочинності – організованої кіберзлочинності, що змушує державу виділити навіть основні завдання щодо запобігання загрозам в інформаційно-комунікаційній сфері за наступними напрямками: захист персональних даних людини; безпека інформаційно-комунікаційних ергасистем, державних структур; захист робочого середовища і технологій. Розширення цифрового сервісу, індивідуалізація багатьох видів послуг підвищили до критичного рівня загрозу шахрайства з боку широкого кола користувачів або провайдерів, а ризики витоку інформації вимагають постійної уваги держави до підвищення рівня захисту електронних систем.

«Цифрове» суспільство потрібно розглядати як побудоване на моральних принципах управління, з точки зору понятійно-ціннісної платформи і методології спілкування:

- з громадянами, без кордонів і зайвих бюрократичних надбудов;
- зі стратегією збереження укладу корінних народів, їх ідентичності;
- без політики розпилення людей по світу, яка позбавляє спорідненості, коренів і громадянства;
- як вища форма об'єднання індивідуумів зі стійкими цивілізаційними кодами, - технологічним і культурним суверенітетом;
- крок до формування нового типу взаємовідносин влади і суспільства;
- продукти цифрової економіки стають каталізаторами позитивних змін у всіх без винятку сферах.

Цифрові трансформації в Україні мають:

- базовий сценарій, або неперіоритетний (який передбачає інерційне продовження тенденцій сприйняття «цифровізації» економіки і пов'язаного з цим розвитку людського капіталу як

непріоритетних, що буде в подальшому призводити до трудової міграції та відтоку «мізків», неефективній економіці, низьку конкурентоспроможність)

➤ проект «Цифрова адженда України-2020», що може бути затребуваним саме для «форсажу».

Однак, реалізація цифрових трансформацій відбудеться, коли вони будуть інтегровані в національні, регіональні і галузеві стратегії та програми розвитку, і головне - будуть виконуватися як пріоритетні.

GovTech належать усі IT-продукти, рішення, розробки, сервіси, що допомагають вирішити проблеми державного регулювання. До них належить LegalTech: цифрові технології в юридичній сфері бізнесу, що спеціалізується на інформаційно-технологічному обслуговуванні професійної юридичної діяльності.

Завдяки новим технологіям обміну великими даними створюються нові моделі ведення прийняття рішень на всіх рівнях управління, а застарілі моделі- зникають.

МУЗИЧЕНКО О.В.

Перший заступник Голови Антимонопольного комітету України

ЛІЛЛЕМЯЕ О.Е.

заступник начальника другого відділу

Департаменту моніторингу і контролю державної допомоги

Антимонопольного комітету України

молодший науковий співробітник

Інституту економіко-правових досліджень

ім. В.К. Макутова НАН України

ВПЛИВ НА ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ ЄС ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

З моменту набрання чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода про асоціацію) [1], держава зобов'язалась розробити національну систему контролю і моніторингу державної допомоги, в тому числі визначити Уповноважений орган з цих питань.

Так, Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [2] (далі – Закон) Антимонопольний комітет України (далі – Комітет) визначено Уповноваженим органом з питань державної допомоги суб'єктам господарювання, який в повному обсязі здійснює всі повноваження, що пов'язані з проведенням моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійсненням контролю за її допустимістю.

У сучасній науці нерідко можна зустріти різні та зовсім протилежні твердження науковців стосовно квінтесенції державної допомоги та її відокремлення від державної підтримки. В той же час національне законодавче визначення державної допомоги не повною мірою розкриває сутність державної допомоги, яка закладена багаторічною європейською судовою практикою та не сприйняло усталеного підходу до розуміння його ключових змістовних компонентів. Отже, вищенаведене обумовлює актуальність обраної теми та необхідність висвітлення зазначених аспектів.

Відповідно до пункту 1 статті 1 Закону, державна допомога суб'єктам господарювання – це підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності.

Отже, державна підтримка визнається державною допомогою, якщо сукупно виконуються такі чотири умови:

- підтримка надається суб'єкту господарювання;
- підтримка надається за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів;

– підтримка створює переваги для суб'єктів господарювання, для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності;

– підтримка спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції.

Аналізуючи наведене законодавче визначення можна чітко прослідкувати, що у ньому містяться усі ознаки державної допомоги, що встановлені законодавством ЄС (ст. 107 (1) Договору про функціонування Європейського Союзу) окрім останньої, а саме вплив на торгівлю. Це означає, що українська система права розглядає державну допомогу як будь-яку підтримку, що спотворює або загрожує спотворенням внутрішньої конкуренції усередині країни і яка у той же час може і не впливати на міжнародну торгівлю. Отже, фактично Закон розширив визначення тим, що упустив важливий елемент державної допомоги, який є одним з ключових у контексті євроінтеграції і взагалі сутності системи контролю державної допомоги. Крім того, через недосконалість вищенаведеного Антимонопольний комітет України понаднормовано навантажує себе розглядом нотифікацій у комунальній сфері, у сферах, які діють суто локально у певній місцевості і не мають впливу на міжнародну торгівлю.

Беручи до уваги положення статті 264 Угоди про асоціацію, під час врегулювання на національному рівні нормативного забезпечення надання державної допомоги, до уваги має бути взято, зокрема, відповідну судову практику Суду Європейського Союзу, а також відповідне вторинне законодавство, рамкові положення, керівні принципи та інші чинні адміністративні акти Союзу.

За європейською практикою, вимога, щоб довести, що захід, принаймні потенційно може спотворювати конкуренцію і впливати на міждержавну торгівлю є умовою, яка і породжує причину заборони державної допомоги в принципі, і, таким чином, є найбільш важливою умовою з економічної точки зору [3].

Крім того, для визнання державної допомоги захід повинен впливати на торгівлю між державами. Тому захід допомоги має, принаймні, потенційно перешкоджати вільному руху торгівлі, послуг та капіталу між державами. На практиці, вплив на торгівлю розглядається Комісією в якості незаперечної презумпції [4]. Комісія відмовляється від цього принципу в так званих “комунальних” справах. Факт існування впливу на торгівлю не встановлюється, наприклад, для заходів щодо надання допомоги для розвитку відпочинку в муніципальному басейні [5], закупівель вантажних автомобілів, які використовуються в містах або регіональних місцевостях [6] тощо. Комісія аналогічно розглядала податкові пільги на користь інвестицій в малих і міських лікарнях Ірландії, як такі, що не впливають на торгівлю між державами-членами [7].

Висновки. Отже, існуюче законодавче визначення не повною мірою відображає європейську сутність системи контролю державної допомоги суб'єктам господарювання. Чинний законодавчий акт регламентував державну допомогу дещо спотворено, що не відповідає європейській дійсності. Надійним та ефективним рішенням цієї проблеми є підготовка змін до Закону, які б передбачали додання до поняття державної допомоги ознаки впливу на торгівлю між країнами-членами ЄС.

Тому Комітетом було розроблено новий проект Закону, яким вносяться численні зміни у чинний Закон, включаючи і останній критерій державної допомоги – вплив на торгівлю. Очікується, що такі зміни забезпечать дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги, дозволять зменшити кількість повідомлень, які на сьогодні змушені надсилати до Комітету надавачі державної допомоги – відповідні органи влади та місцевого самоврядування, оскільки звужить кількість випадків визнання державною допомогою державної підтримки, що у результаті зменшить навантаження на Уповноважений орган та дозволить йому сконцентрувати увагу на більш складних та масштабних справах з державної допомоги.

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125. 2. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 1 липня 2014 р. № 2749. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 34. Ст. 1173. 3. Philip Morris v. Commission

(Case 730/79) : Judgment of the Court, // ECR. – 1980. – 2671. 4. M Heidenhain, European State Aid Law (Munich 2011) 804. 5. Leisure swimming pool Dorsten : Commission Decision on State aid (N 258/00) // OJ. – 2001. – C172. 6. Purchase of utility vehicles : Commission Decision on State aid (N 171/97) // OJ. – 2001. – L212. 7. Capital allowances for hospitals : Commission Decision on State aid (N 543/2001) // OJ. – 2002. – C154.

НАГОРНИЙ Є.І.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ МАРКЕТИНГОВОГО ТЕСТУВАННЯ РИНКОВИХ ПЕРСПЕКТИВ ТОВАРНИХ ІННОВАЦІЙ

Успішність інноваційної діяльності промислових підприємств зі створення товарних інновацій залежить від багатьох факторів. Одним із головних факторів тут є виконана об'єктивна оцінка їх ринкових перспектив. Дану оцінку можна провести за допомогою процедури маркетингового тестування, оскільки вона містить необхідне методичне забезпечення та інструментарій для визначення комерційних перспектив товарних інновацій на кожному етапі інноваційного циклу, що дозволить контролювати цю перспективність протягом всього процесу їх створення. Результативність маркетингового тестування багато в чому залежить від того, як успішно організований даний процес на підприємстві, що актуалізує розроблення організаційно-економічного механізму управління маркетинговим тестуванням ринкових перспектив товарних інновацій і його впровадження в практичну діяльність.

Організаційно-економічний механізм будь-якої системи управління виробничо-господарською діяльністю підприємства містить різні підсистеми. Розглянемо їх.

Підсистема інформаційного забезпечення містить вхідні та внутрішні інформаційні потоки, які необхідні для проведення процедури маркетингового тестування.

Керуюча підсистема механізму маркетингового тестування містить суб'єкти управління та функції управління. Суб'єктами управління виступають вище керівництво підприємства і керівники функціональних відділів та керівник з тестування, які приймають участь як в розробленні та виготовленні товарних інновацій, так і їх наступному тестуванні.

До цільової підсистеми механізму належать завдання, цілі та принципи управління маркетинговим тестуванням, а також цільові критерії. Головне завдання маркетингового тестування – оцінка ринкових перспектив розроблюваних товарних інновацій. Цілями маркетингового тестування є: комерціалізація успішних товарних інновацій, зниження інноваційних ризиків, підвищення ефективності інноваційної діяльності в напрямку розроблення товарних інновацій. Принципами управління маркетинговим тестуванням є: комплексність, узгодженість, об'єктивність, прогресивність та сучасність, достовірність. Цільовими критеріями маркетингового тестування є одиничні показники індикатори маркетингового тестування на основі яких здійснюється оцінка ринкових перспектив товарних інновацій (новизна, конкурентоспроможність, інноваційний ризик, інноваційний потенціал).

Підсистема забезпечення маркетингового тестування складається з методів та ресурсів управління. Для процедури маркетингового тестування необхідні наступні ресурси: матеріальні (дослідні зразки та прототипи товарних інновацій), кадрові (фахівці тестувальники), фінансові (грошові кошти на оплату праці та на організацію процедури тестування), інформаційні (інформація з внутрішніх та зовнішніх джерел).

До керованої підсистеми механізму належать всі підрозділи підприємства, які залучені у процесі розроблення та тестування товарних інновацій. Це відділ тестування (якщо він є реально створеним), маркетинговий відділ, відділ НДДКР, плановий відділ, відділ технолога, конструкторський відділ тощо. Об'єктом керованої підсистеми є оцінка ринкових перспектив товарних інновацій. Оцінка того, щоб протягом всіх етапів інноваційного циклу розроблення

товарних інновацій їх ринкові перспективи були реальними (мали високий рівень перспективності). Безпосередня ця оцінка здійснюється в наступній підсистемі.

На виході із підсистеми маркетингового тестування маємо протестовану на ринкову успішність розроблену товарну інновацію, яка готова до комерціалізації. Дані товарні інновації пройшли випробування і готові до виведення на ринок, їм прогнозується успіх. В результаті впровадження запропонованого механізму підприємство-інноватор отримає всі заплановані доходи і прибутки від їх реалізації на ринку.

Структурно-логічна схема організаційно-економічного механізму управління маркетинговим тестуванням ринкових перспектив товарних інновацій представлена на рис. 1.

Рис. 1. Структурно-логічна схема організаційно-економічного механізму управління маркетинговим тестуванням ринкових перспектив товарних інновацій

Механізм маркетингового тестування містить взаємозв'язки між підсистемами (вплив,

взаємоузгодження, коригування, зворотного зв'язку) для отримання загального результату. Результатом впровадження запропонованого механізму є протестована на ринкову успішність товарна інновація, яка готова до комерціалізації, і якій прогнозується успіх.

ПИРОГ О.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Розвиток національного господарства України залежить від ефективності й оптимальності її структури за секторами, що визначається як порядок формування системи відносин між макроекономічними суб'єктами на основі максимального задоволення потреб суспільства за умови досягнення виробничої та розподільчої ефективності використання обмежених економічних ресурсів країни. За результатами здійсненого моделювання секторної моделі розвитку національного господарства України відповідно для індустріальної та постіндустріальної стадії сформувано оптимальну структуру секторної моделі розвитку національного господарства України [1, с. 11] відповідно для кожної стадії.

Порівняємо секторну модель розвитку національного господарства України у 2019 р. з «оптимальною» секторною моделлю для індустріальної та постіндустріальної стадій:

- секторна модель України у період 2001-2007 рр. найбільше відповідає індустріальній стадії за співвідношенням секторів, особливо секторна модель у 2007 р., тоді як у період 2008-2019 рр. ті структурні зміни, що відбувались у секторній моделі, не відповідають ані індустріальній, ні постіндустріальній стадії;

- негативними структурними змінами у секторній моделі відповідно до вимог постіндустріального суспільства [2] є скорочення майже у 2 рази вторинного сектору, базовим видом економічної діяльності якого є переробна промисловість, й домінування третинного сектору, базовим видом економічної діяльності якого є оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів;

- позитивними структурними змінами у секторній моделі розвитку відповідно до вимог постіндустріального суспільства [2] є нарощення питомої ваги у 2 рази четвертинного сектору та поступове зростання п'ятирикового сектору, що відповідає тенденціям становлення постіндустріального суспільства;

- тенденції розвитку первинного сектору не можна оцінити однозначно: 2001-2007 рр. – скорочення питомої ваги можемо оцінювати позитивно, що відповідає вимогам постіндустріального суспільства; тоді як нарощення питомої ваги протягом 2008-2019 рр. можна оцінити як негативно, оскільки не відповідає вимогам постіндустріального суспільства, але якщо враховувати негативний вплив зовнішніх чинників – світової фінансово-економічної кризи (2008-2009 рр.) та політичної нестабільності в Україні (з кінця 2013 р.), то нарощення питомої ваги первинного сектору можна оцінити як позитивну тенденцію, який забезпечує продовольчу безпеку Україні в умовах нестабільності.

Розділяємо думку Прушківської Е.В. [3, с.23] та Пасхавера Б. [4, с. 279], які стверджують, що саме сільське господарство є основною складовою первинного сектора національного господарства України та може стати локомотивом розвитку, який здатен вивести Україну у сучасному глобалізованому світі на передові позиції. Пасхавер Б. підкреслює, що, «враховуючи сучасні структурні макроекономічні зміни в постіндустріальних економіках, а саме: зменшення частки сільського господарства у загальному обсязі випуску і зайнятості, роль цієї сфери діяльності у розвитку не лише не знижується, а й набуває особливого значення. Все очевиднішою стає його незамінність, багатофункціональність і важливість як для національного, так і цивілізаційного розвитку» [4, с. 279].

Отже, протягом 2008 – 2019 рр. сільське господарство України, яка виступає базовим видом економічної діяльності первинного сектору, набуває нового значення для

національного господарства України в контексті стрімкого зростання обсягів виробництва та експорту. Водночас, внаслідок конфлікту на Донбасі та тимчасової окупації АР Крим та м. Севастополя відбулося різке падіння промислового виробництва і згорання металургійного експорту, що зумовили структурні зміни та значне зростання значення сільського господарства у структурі секторної моделі розвитку національного господарства та експорті. У період 2015-2016 рр. ланцюгові темпи приросту ВДВ склали 45,0% та 54,8% відповідно. Таких високих значень зростання обсягів ВДВ сільського господарства не спостерігалось на протязі 2003-2008 р., коли сільське господарство лише виходило з кризи.

Сучасний етап розвитку національного господарства України вимагає використовувати переваги ресурсного потенціалу на базі високотехнологічних видів економічної діяльності та інноваційного розвитку [3, с. 26]. Для подолання структурних диспропорцій в секторній моделі розвитку національного господарства України відповідно до вимог постіндустріального суспільства необхідно запроваджувати заходи, що запропоновані Жигінас В.В. [5, с. 10-11]: (1) послідовне оновлення технологій видів економічної діяльності та галузевої структури на основі імпортованих «зрілих» індустріальних технологій; (2) розвиток тих середньо- та високотехнологічних видів промислової діяльності, які мають вже сформовані конкурентні переваги на окремих сегментах внутрішнього та світового ринку; (3) ліквідація «критичних» відставань (особливо у технологічній структурі національного господарства) і формування заділів для рівноправної співпраці з постіндустріальними країнами у майбутньому.

Таким чином, трансформація України до нового постіндустріального суспільства передбачає скорочення частки первинного сектора у секторній моделі розвитку національного господарства. Але особливості сучасного розвитку національного господарства України змушують переглянути співвідношення секторів у секторній моделі розвитку національного господарства. Отже, для досягнення рівня економічного розвитку країн на індустріальній та постіндустріальній стадіях Україні потрібно трансформувати секторну модель шляхом нарощення питомої ваги вторинного (високо- та середньотехнологічні виробництва), четвертинного та п'ятирикового секторів при суттєвому скороченні третинного сектору.

1. Пирог О.В., Катан В.О. Секторна модель розвитку національного господарства України: оцінювання структурних змін. Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку суб'єктів національного господарства: монографія. Дніпро: Пороги, 2020. 520 с. С. 5-16. 2. Пирог О.В. Науково-методичний підхід щодо визначення ймовірності досягнення України європейського рівня економічного розвитку. Економіка Крима. 2011. № 4 (37). С. 77 – 81. 3. Прушківська Е.В. Сільське господарство як базова складова первинного сектора національної економіки. Агросвіт. 2013. № 13. С. 21-26. 4. Пасхавер Б.Й. Сільське господарство та структурні зміни національної економіки [підрозділ 3.2.2]. Структурні зміни на економічний розвиток України: монографія. Київ, 2011. 696 с. 5. Жигінас В.В. Модель структурної адаптації економіки України в сучасних умовах. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2009. Вип. 368-369. С. 19-22.

ПОЛЯНСЬКА А. С.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ

Сучасний світ живе в інформаційному просторі. Інформація переміщується швидко, адресно, за вимогою; без інформаційної підтримки не може відбуватись жодний бізнес-процес. Проте великий обсяг інформації створює також значні проблеми для організації та її керівників, що пов'язані із безпекою, достовірністю, доступом, правом володіння нею і використання. Тобто, великі масиви інформації, з якими працює організація є передумовою для виникнення цифрової асиметрії – поняття, що у теорії інформаційної асиметрії в

економіці пов'язують із ситуацією, коли одна з сторін ринкового обміну має менший обсяг необхідної інформації для прийняття оптимального рішення, ніж інша.

У конкурентному середовищі, яке прагне до найкращих результатів діяльності, інформаційна асиметрія може виникати як небажання конкурентів надавати необхідну інформацію, що може послабити їх конкурентні позиції. Наприклад, неповна або недостовірна інформація щодо якості товару, його надійності, вартості або приховування інформації, зокрема щодо екологічності чи соціальної відповідальності, що може негативно вплинути на імідж організації. Іншим прикладом причин появи інформаційної асиметрії може бути ситуація, коли володіння інформацією може надавати суб'єкту господарювання певні переваги, які можна використовувати у конкурентній боротьбі, а саме випадок, коли керівники, прагнучи уникнути ризиків, приховують інформацію про угоди, на підставі яких вони працюють із зацікавленими сторонами.

Усе це відображається не тільки на ринку та конкурентній боротьбі на ньому, але і на бізнес-процесах організації, які здійснюються на основі доступу до інформації про ділове середовище організації та її ефективного використання.

Отже, коли виникає необхідність оптимізувати діяльність підприємства, а саме його бізнес-процеси, виникає необхідність у визначенні критеріїв такого покращення. А це вимагає дослідження рівня інформаційної асиметрії, тобто наскільки підприємство і усі зацікавлені у його діяльності сторони обізнані з тим, що відбувається на підприємстві, чи ефективно використовуються залучені кошти, чи добросовісно і своєчасно підприємство виконує свої зобов'язання перед партнерами, і взагалі – чи підприємство знає і вміє використовувати релевантну для управління ним інформацію.

Зупинимось на окремих критеріях інформаційної асиметрії, які мають вплив на оптимізацію бізнес-процесів. Бізнес-процеси визначають як дії та операції, що послідовно і пов'язано приймають участь у виробництві та реалізації виробленої на підприємстві продукції, мають вхідний ресурс, додають вартість до нього, та забезпечують вихідний продукт для внутрішнього або зовнішнього споживача. Виділяють три види бізнес-процесів, оптимізація яких забезпечує конкурентну перевагу підприємству:

- процеси управління – бізнес-процеси, які управляють функціонуванням системи, для прикладу корпоративне управління та стратегічний менеджмент;
- основні – бізнес-процеси, які складають основний бізнес компанії і створюють основний потік доходів у сферах постачання, виробництва, маркетингу та збуту;
- забезпечувальні – бізнес-процеси, які обслуговують основний бізнес і охоплюють бухгалтерський облік, кадрове, інформаційне забезпечення тощо.

Світовий та вітчизняний досвід і практика управління бізнес-процесами виділяють такі необхідні критерії оптимізації бізнес-процесів, при цьому кожне підприємство реалізує такий їх набір, що забезпечує необхідний оптимум очікуваних результатів:

- відповідність стратегії;
- адаптивність і гнучкість;
- результативність і ефективність;
- цінність для стейкхолдерів;
- конкурентні переваги;
- здатність долати виклики та працювати в умовах невизначеності.

Відповідно врахування зазначених критеріїв пов'язане із опрацюванням значного обсягу інформаційних ресурсів та виникненням і поширенням інформаційної асиметрії, можливі площини появи якої можна узагальнити такими позиціями:

- інформація про замовлення, загальний обсяг яких зазначено у контракті та уточняється для кожної поставки з допомогою відповідних інформаційних каналів;
- динаміка ринкових цін на товари і та сировину;
- інтеграція у логістичний ланцюг постачання локального, національного та міжнародного рівнів;
- зв'язки з громадськістю та формування репутаційного іміджу, в тому числі брендинг;
- кон'юнктура ринку та її динаміка;

- інформація про діючих та потенційних конкурентів;
- відповідність нормативним актам та відповідне регулювання видів діяльності.

Слід зазначити, що в конкурентному середовищі інформаційна асиметрія пов'язана, головним чином, із результатом впливу зовнішнього середовища та взаємодією із суб'єктами, що зацікавлені у роботі організації, включаючи сам процес конкурентного співіснування. Проте, на інформаційну асиметрію має вплив і внутрішнє середовище, яке є транслятором інформації про організацію у зовнішнє середовище, отже від того, наскільки інформація відповідає критеріям ефективності, наскільки діяльність самої організації здійснюється у межах діючої стратегії і програмних документів, залежить уявлення і сприйняття стейкхолдерів її та бажання підтримувати співпрацю чи її припиняти. Отже, інформаційна асиметрія може як створювати певні конкурентні переваги, так і бути суттєвим недоліком у конкурентній боротьбі. Відтак, важливо виявляти значимі джерела інформаційної асиметрії та керувати інформацією таким чином, щоб досягати критеріїв оптимізації.

На сьогодні усунути недолік інформації асиметрії дозволяють процеси автоматизації управління бізнес-процесами, які забезпечують гнучкість і адаптивність управління організаціями, інформаційні системи збору, обробки та зберігання інформації. Проте, вагома роль в оптимізації бізнес-процесами в умовах інформаційної асиметрії належить керівникам, які визначають функціональну здатність організації виконувати певні бізнес-процеси та приймають рішення щодо їх оптимізації та формують відповідне бізнес-середовище для конкретних дій у досягненні найкращих показників діяльності.

Таким чином, інформаційна асиметрія є об'єктивною реальністю сьогодення, вона може супроводжуватись недостатнім обсягом інформації, необхідної для здійснення бізнес-операцій, що може спричиняти їх неефективність. Важливим є визначення критеріїв оптимізації бізнес-процесів для того, щоб фокусувати увагу на тих масивах інформації, що власне забезпечують дії щодо оптимізації.

ПОПЛАВСЬКА Ж.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІННОВАЦІЙ У ПУБЛІЧНОМУ СЕКТОРІ

Інноваційність вже не є характерною рисою лише приватного сектора, інновації у публічному секторі також все більше цінуються, однак вони ще недостатньо досліджені.

Європейська Таблиця Результатів, яка містить вимірювання інновацій (European Innovation Scoreboard) була до 2010 року одним із найважливіших джерел інформації про рівень інноваційності економік Євросоюзу. Однак вимірювання інноваційності змінюється, і появляются нові чинники, які визначають рівень інноваційності країни. У Повідомленні Європейської Комісії Європа 2020 у сегменті, який стосується Союзу Інновацій, звернуто увагу на краще розуміння поняття інновацій у публічному секторі шляхом ідентифікації тв. презентації вдалих ініціатив і здійснення бенчмаркінгу зрушень у цій сфері.

Однозначність щодо визначення інновації у публічному секторі відсутня, але найчастіше під нею розуміють впровадження нового чи суттєво покращеного продукту, послуги чи процесу, нової маркетингової стратегії чи нових змін в організації, покращення відносин із середовищем. Однак вважається, що публічний сектор є у багатьох країнах рушійною силою інновацій та економічного зростання.

Європейська Комісія у своєму повідомленні щодо Союзу Інновації у жовтні 2010 року оголосила про намір здійснення European Public Sector Innovation Scoreboard як основи для започаткування бенчмаркінгу інноваційності у публічному секторі. В рамках підготовки до цього проекту створено 2010 Innobarometer, а дослідження у сфері публічної адміністрації, здійснене за допомогою анкетування, було спрямоване на оцінку результатів публічного сектора, спираючись на організаційний підхід. Дослідження всередині організацій та порівняльні дослідження були зосереджені на сприйнятті – рівні задоволення – працівників

адміністрації чи їх клієнтів. В дослідженні взяли участь 27 країн Євросоюзу та Норвегія. Анкета містила 5 питань щодо вигоди від інновацій у сфері послуг, 4 питання щодо вигоди від процесних/організаційних інновацій і 4 питання про негативні наслідки будь-яких інновацій, які охоплюють інновації у сфері послуг, процесних/організаційних та комунікаційних інновацій.

З проведених досліджень випливає, що:

- дві третини адміністративних інституцій впровадило нові або значно покращені послуги впродовж останніх трьох років;
- зростає ймовірність впровадження інновацій у послугах, організаційних та комунікаційних, в залежності від розмірів інституції сектора публічної адміністрації;
- найважливішим рушієм інновацій у публічному секторі були нові правові вимоги (48% респондентів), впровадження послуг online та внутрішні приписи, які сприяли розвиткові послуг у сфері публічного адміністрування.

Як випливає з дослідження, найчастіше бар'єром інноваційності респонденти вважають недостатній рівень вмінь, далі йде нестача зовнішнього фінансування і недостатній обсяг знань. Серед внутрішніх бар'єрів інноваційності домінує вже згадуваний недостатній рівень вмінь, відсутність підтримки чи неприйняття нових ідей. Часто теж згадується відмінність в організаційній культурі публічних інституцій. Серед бар'єрів інноваційності у публічному секторі впадає в око нестача коштів - 78% усіх організацій цілого Євросоюзу вказали, що не мали у своєму розпорядженні достатніх коштів чи людських ресурсів для самостійного розвитку інновацій. Наступним бар'єром були надто негнучкі вимоги, що впливали з існуючих прописів. Вони мали відносно велике або середнє значення у випадку 65% організацій.

Інновації підтримувалися ідеями працівників, менеджерами, зауваженнями клієнтів чи інших користувачів. Найважливішим джерелом змістовної та організаційної підтримки були рекомендації країн (76 % досліджуваних), Єврокомісія (17%), закордонні організації та інші інституції Євросоюзу (17%). В процесі виникнення і підтримки інновацій домінував підхід зверху - керівництво на різних щаблях адміністрації: урядової, самоврядної. Найменш характерною для публічного сектора була висхідна культура інновації (bottom innovation culture). Загалом інновації спричинили покращення роботи публічної адміністрації, а негативні наслідки спостерігалися рідко. Позитивні наслідки інновацій охоплювали:

- покращення доступу користувача до інформації завдяки інноваціям, які стосувалися послуг – підвищення рівня задоволення користувача;
- послуги були більше скеровані на використання коштів Євросоюзу;
- спрощення адміністративних процедур, покращення умов праці та рівня задоволення працівників, а також зниження витрат на функціонування інституції, яка впровадила інновацію.

Як свідчать проведені дослідження, до покращення роботи публічної адміністрації інновації спричинилися на різному рівні, а прояв позитивних результатів стосувався передовсім покращення доступу користувачів до інформації, підвищення рівня їх задоволення, швидшого надання послуг, спрощення надання адміністративних послуг.

Надто мала частка у виграних тендерах інноваційних продуктів та послуг вказує на недосконалі закони, в яких відсутні пріоритети для інновацій.

В міру реалізації програми «Лінія Інновації» публічні послуги для бізнесу теоретично повинні покращуватися у всіх країнах Євросоюзу. В часи кризи для країн, які найбільш відчують її наслідки, це досить складно, проте, з другого боку, відомо, що саме вони потребують найбільш ефективно діючих публічних послуг з метою підвищення ефективності діяльності підприємств, а інноваційність повинна бути ключем до успіху функціонування публічного адміністрування та середовища бізнесу. На рівні Євросоюзу Європейська Комісія передбачає використання фінансових інструментів Євросоюзу, наприклад, розвиток сільських територій, структурні фонди, рамкову програму розвитку дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток, мережі TEN, EBI як елементи уточненої стратегії фінансування, яка поєднує публічні і приватні кошти Євросоюзу та країн-членів.

Дослідження свідчать, що нагляд і контроль слід скерувати на рівень публічних послуг, які повинні забезпечувати адекватну підтримку підприємств для того, щоб вони відчули таку підтримку з боку публічного сектора, яка сприяє впровадженню інновацій. Тим більше, що аж 87% респондентів погоджуються з твердженням, що публічні послуги повинні скерувати свою спрямованість на зростання інноваційності з тим, щоб краще врахувати потреби підприємств. Лише одна п'ята респондентів вважає, що процедури пошуку фінансової підтримки є легкими для використання і тільки одна четверта стверджує, що урядові програми є належним чином спрямовані на підтримку інновацій.

1. *Innobarometer 2010. Analytical Report. Innovation in Public Administration. European Commission 2011.* 2. *Europa 2020. Flagship Initiative. Innovation Union European Commission 2010.* 3. *Innovation Union Scoreboard 2010. The Innovation Unions Performance Scoreboard for Research and Innovation. European Commission 2011*

ПУШАК Г.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

ГЕОТЕРМАЛЬНА ЕНЕРГЕТИКА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРА КРАЇНИ

Одним з пріоритетних економічних векторів розвитку економіки України сьогодні є забезпечення повної енергетичної незалежності нашої держави та інтеграція її енергетичного сектора в європейський простір.

Державна політика в енергетичному секторі найближчими роками сфокусується на забезпеченні функціонування розумної, модернізованої та надійної енергосистеми, яка повністю задовольняє вимоги та потреби кінцевих споживачів, а також забезпеченні функціонування вільних, ефективних та конкурентних ринків. Окрім того, зусилля Уряду будуть спрямовані на підвищення енергоефективності та забезпечення екологічності енергетичного сектору [1].

Відповідно до «Національної економічної стратегії на період до 2030 року», затвердженої Постановою КМУ № 179 від 03 березня 2021 р., енергетичний сектор потребує щонайменше 25 млрд. доларів США до 2030 року для забезпечення заміщення генеруючих потужностей, а також модернізації енергетичної інфраструктури. Даним документом передбачено залучення 32 млрд. доларів США інвестицій в розвиток енергетичної системи та залучення 10 млрд. доларів США інвестицій у відновлювану енергетику [2].

В сучасних умовах в світі в контексті постійного зростання енергоспоживання і скорочення запасів вуглеводнів все більш активно стимулюється використання відновлюваних джерел енергії, одним з найбільш перспективних з яких є геотермальна енергетика.

До переваг виробництва геотермальної електроенергії доцільно віднести такі як: економічні перспективи та економія; підвищення рівня енергобезпеки; зменшення викидів парникових газів; залучення місцевих ресурсів; зменшення залежності від викопного палива під час використання енергії; підвищення рівня промислової та економічної активності; розвиток низьковуглецевих та геотермальних промислових технологій та створення нових робочих місць; швидка окупність при підтримці геотермального буріння; покращення якості життя завдяки економічним та довколишнім/кліматичним перевагам.

У світовій галузі геотермальної енергетики лідирують США з виробітком 15,9 млрд кВт-год. Геотермальні електростанції працюють у семи американських штатах [1]. Перші спроби безпосереднього використання геотермального тепла зроблені в Ісландії 80 років тому, проте відтоді виробництво електроенергії з використанням геотермальної пари значно інтенсифікувалося, особливо впродовж останніх 20 років.

Геотермальна енергія в Європі широко використовується, хоча в більшості випадків значно нижче свого наявного потенціалу. В цілому, Європа довгий час залишалася складним регіоном для розвитку геотермальної енергетики, оскільки вона володіє незначними

високотемпературними ресурсами. Проте, тут є сприятливі умови для широкомасштабного використання геотермальної енергії, зокрема для опалення та охолодження. Окрім того, технологічні інновації в геотермальних секторах відкрили великий потенціал для подальшого збільшення масштабів використання геотермальної електроенергії в Європі.

Виробництво електроенергії з геотермальних джерел швидко зростає в Європі. Так, у 2018 році загальна встановлена потужність в Європі склала 3091 МВт, що відповідало 127 чинним геотермальним електростанціям і 17,1 ТВт-год геотермальної електроенергії. В Європейському Союзі встановлена геотермальна потужність в 2018 році склала 1024 МВт при 56 діючих геотермальних електростанціях, що відповідало 6,4 ТВт-год виробленої геотермальної електроенергії [3].

Європейський ринок геотермальної електроенергії у 2020 році залишався в значній мірі сконцентрованим на трьох ключових ринках: Туреччини, Італії та Ісландії, на які припадає 1673 МВт, 916 МВт і 764 МВт встановлених геотермальних електростанцій відповідно [4]. Протягом останніх років Туреччина є рушійною силою розвитку геотермальної електроенергії в Європі, починаючи з 115 МВт в 2011 році і до 1673 МВт в 2020 році, причому протягом останніх років прирости щорічно зростають.

Доцільно відзначити, що європейський ринок геотермальної енергетики представлений окремими ринками європейських країн. Історично склалося, що дані ринки пов'язані з особливостями національної промисловості кожної країни, де домінують великі промислові структури. Проте, сучасний геотермальний ринок характеризується більш високим ступенем конкуренції на ньому, наприклад у Туреччині станом на 2018 рік п'ять різних турецьких компаній експлуатували як мінімум по дві геотермальні електростанції. Також доречно згадати Італію, де ринок, який історично сформувався як монополія, став більш конкурентним, оскільки вже у 2018 році три різних розробники реалізовували 5 проектів у сфері геотермальної енергетики. Водночас поточні тенденції також підкреслюють диверсифікацію операторів на європейському ринку геотермальної енергетики: багато компаній прагнуть вийти на масштабне виробництво, а багато невеликих компаній, які не мають діючих проектів, прагнуть їх реалізувати або в Європі, або на нових ринках таких країн як Франція, Хорватія чи Греція.

Геотермальний сектор тісно взаємопов'язаний з нафтогазовою промисловістю, що створює для нього зовнішню конкуренцію. Яскравим прикладом такої конкуренції є бурові установки, для яких основними постачальниками насосів, клапанів і систем управління є підприємства США, Канади, Росії; теплообмінники виготовляються в основному компаніями з Швеції, Данії, Німеччини та США.

Світовий досвід ілюструє різні типи інструментів реалізації та стимулювання проектів, пов'язаних з геотермальною енергією, проте слід зазначити, що усі геотермальні проекти є ризикованими та потребують великих капіталовкладень. В контексті цього ключовими елементами розвитку геотермальної енергетики необхідно виділити:

- наявність достатньо точних даних щодо геотермальних ресурсів;
- створення та ефективну діяльність спеціалізованих закладів;
- стратегію підтримки держави та відповідну дієву нормативну базу;
- доступ розробників проектів до потрібного фінансування.

Першу оцінку геотермальних ресурсів України проведено у 1979 р. Центральною тематичною експедицією Міністерства геології СРСР. Загальна оцінена кількість термальних вод в Україні складає 27,3 млн м³/день, з яких 23 тис м³/день отримують зі свердловин, що вільно течуть, 137 тис м³/день можна здобути за допомогою насосів, а 27,2 млн м³/день – за допомогою протитиску [5]. Однак, незважаючи на наявність в Україні значного геотермального потенціалу, складно говорити про ефективність його використання на даний час.

Для майбутнього використання геотермальних ресурсів в Україні важливо встановити ключових партнерів в Україні, які мають досвід реалізації енергетичних проектів на регіональному рівні та можуть допомогти у встановленні надійних партнерських стосунків, особливо у Західній Україні, де знайдено області, які найвірогідніше мають необхідні

геотермальні ресурси для впровадження централізованого теплопостачання з використанням геотермальних джерел.

Ключові елементи розвитку геотермальних проєктів в Україні залежать від міжнародної співпраці з країнами, що вже мають досвід реалізації таких проєктів, міжнародними фінансовими закладами та вітчизняними державними органами та інституціями.

1. *Гідроенергетика є найбільшим джерелом відновлюваної енергії у світі.* URL: https://uhe.gov.ua/media_tsentr/novyny/gidroenergetika-e-naybilshim-dzherelom-vidnovlyuvanoi-energii-u-sviti 2. *Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету міністрів України № 179 від 03 березня 2021 року.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> 3. *Report on Competitiveness of the geothermal industry.* URL: <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5c742ae7b&appId=PPGMS> 4. *2020 EGEN GEOTHERMAL MARKET REPORT Key Findings.* URL: https://www.egec.org/wp-content/uploads/2021/06/MR20_KF_Final.pdf. 5. *Геотермальна стратегія. Можливості та інструменти для України.* Оркустофун. 2016. 20 с.

ПУШАК Я.Я.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Забезпечення економічної безпеки є одним із стратегічних завдань розвитку будь-якої держави світу, адже досягнення її відповідного рівня слугує фундаментом для формування передумов успішного соціально-економічного розвитку країни, забезпечення добробуту її населення та розвитку громадянського суспільства, посилення військового потенціалу та конкурентних переваг країни на зовнішньому ринку.

Очевидно, що стан та рівень економічної безпеки безпосередньо обумовлюється: рівнем розвитку національного нормативно-правового поля та його відповідністю не лише внутрішнім викликам та загрозам, що виникають у середині самої країни, але й тим, що в сучасних умовах формуються зовні та здійснюють безпосередній вплив на національну економіку; ефективністю функціонування комплексу організаційно-економічних механізмів, що мають місце у процесі взаємовідносин суб'єктів господарювання різного рівня; рівнем корупції та ефективністю функціонування судової системи та системи виконання судових рішень тощо.

У сучасних трансформаційних умовах ключовими загрозами економічній безпеці України є: окупація значної території та військові дії на сході нашої держави; скорочення вітчизняного промислового виробництва внаслідок падіння попиту (втрата частини традиційних ринків збуту; недостатня конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції; низький рівень інвестиційної активності; стрімке зростання вартості енергоносіїв, недостатня результативність впровадження технологічних інновацій); значні обсяги державного внутрішнього та зовнішнього боргу, що вимагають вагомої частки видатків із державного бюджету та зумовлюють потребу у постійному пошуку джерел перекредитування; зниження чисельності населення та погіршення його демографічної структури внаслідок депопуляції та негативного сальдо міграції; висока залежність від імпорту енергоносіїв, відсутність приросту видобутку власних нафти та газу; значні обсяги тінізації економіки і т. д.

Окрім того, внаслідок бойових дій до традиційних проблем (природне скорочення та старіння населення, невідповідний рівень соціальних стандартів тощо) додалися нові, а саме: активна еміграція працездатного населення, значна чисельність внутрішньо переміщених осіб, недостатній рівень державного фінансування гуманітарної сфери та наповнення солідарної пенсійної системи, що зумовлено у тому числі й зростаючими потребами у покритті державних боргових зобов'язань та забезпеченні обороноздатності нашої країни [1, С. 120].

Значна частина вітчизняних домогосподарств перебуває на межі бідності, що не сприяє стимулюванню вітчизняної економіки через їхні видатки. Для прикладу, якщо у 2014 році за оцінками UNICEF рівень бідності становив 28,6%, то у 2016 році - 58,6%, а у 2019 році – 37,8%, однак через наслідки пандемії COVID-19 вже у 2020 році прогнозують його зростання до 43,6 %. Експерти зазначають, що через економічні наслідки епідемії за межею бідності може опинитися більше 6 млн громадян (серед найвразливіших категорій відзначено багатодітні сім'ї, одиноких батьків з дітьми, родини з дітьми до трьох років та одиноких людей віком старше 65 років) [2].

Проблема подолання корупції є все ще ключовою як у процесі реформування національної економіки, так і розбудови громадянського суспільства. На жаль, багатьма представниками підприємницьких структур корупція доволі часто сприймається як органічна складова ведення бізнесу, передумовами такого сприйняття корупції в бізнес середовищі є множинні прояви корупції в державі. Кількість корупційних проявів безпосередньо залежить від сприйняття корупції тим оточенням, в якому вони проявляються, зокрема: держава, сфера ведення бізнесу, суспільство загалом [3, С. 237].

Досягнення економічної безпеки держави стає можливим через реалізацію єдиної державної політики, узгодженої, збалансованої, скоординованої системою заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без вироблення єдиної державної політики забезпечення економічної безпеки неможливо домогтися виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію в Україні, створити ефективні механізми соціального захисту населення. [4, С. 154].

Процес забезпечення економічної безпеки, як правило не передбачає втрату конкурентних переваг суб'єкта господарювання або їх перехід від одного суб'єкта до іншого. Таким чином конкурентоспроможність – це сукупність різного роду ефективностей (економічної, фінансової, інноваційної тощо) та різних видів безпеки (економічної, науково-технічної, продовольчої, енергетичної та ін.

1. Пушак Я.Я., Штангет М.Й. *Доходи та видатки домогосподарств в контексті функціонування фінансової системи держави. Фінансові потоки економічних агентів: теоретичні та практичні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичного семінару (м. Львів, 10 жовтня 2019 р.). ЛьвДУВС, 2019. С.119-122.* 2. Як змінювався рівень бідності в Україні останні 20 років. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/16/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsya-riven-bidnosti-ukrayini-ostanni-20-rokiv> 3. Пушак Я.Я., Жаммал Ж.А. *Корупційні ризики у діяльності суб'єктів господарювання: виявлення, оцінка, мінімізація. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна /головний редактор Р.І. Благута. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 1. С. 236-247.* 4. Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. *Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів : Сполом, 2020. 418 с.*

САДОВА У.Я., ДЕМКОВИЧ Р.О.
Національний університет «Львівська політехніка»

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

В Україні вже сім років посіпіль триває реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади¹. Її кінцевою метою є створення і підтримка повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та

¹ В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

територіальних громад. В 2020 році Кабінетом Міністрів України відповідно до прийнятого Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» (від 16.04.2020 № 562-IX) визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких будуть проведені місцеві вибори на новій територіальній основі. Проте, для запровадження дієвого міжмуніципального співробітництва громад, консолідації зусиль та реалізації спільних проектів, треба подолати ще цілу перепон. Адже саме на мезо- та мікрорівні виявляється модифікована дія чинників територіальної організації ринків праці та капіталу, проходить трансформація соціальної структури суспільства, відбуваються зміни в стандартах життєдіяльності населення, формуються настрої еліт щодо включення тих чи інших соціальних стандартів у програми розвитку населених пунктів (територій), визрівають передумови ресурсного забезпечення переходу до нових) норм і нормативів - від мінімальних (стратегія запобігання бідності) до раціональних (стратегія формування середнього класу, розробляються проекти щодо наближення соціальних послуг до споживача тощо. Методологічні й прикладні аспекти включення потенціалу територій (об'єднаних територіальних громад, ОТГ) у вирішення вказаних проблем (як в загальнонаціональному та регіональному контексті) тісно пов'язані з забезпеченням належної реалізації функцій соціального управління. Серед сукупності таких функцій (прогнозування, планування,, в т.ч. стратегічне, формування організаційного порядку, управління персоналом) особливе місце займає функція *соціального проектування (СП)*.

Про *соціальне проектування*, як вид діяльності, спосіб віддзеркалення об'єктів, систему робіт, що має безпосереднє відношення до розвитку соціальної сфери, подолання різноманітних проблем людського розвитку, сказано немало [1]. У свій час під його визначення активно підводилася методологія «соціального конструювання» (І.І.Ляхов, 1970). У спеціальній літературі соціальне проектування трактують як специфічну діяльність, пов'язану з науково обґрунтованим визначенням варіантів розвитку нових і модернізованих соціальних об'єктів, процесів і явищ і з ціленаправленою корінною зміною їх соціальних характеристик [2]. Це процес створення прототипу ймовірного соціального об'єкту, соціального явища чи процесу через науково обґрунтоване визначення варіантів їх розвитку. Інколи його порівнюють з полем творчого осмислення та освоєння соціальної дійсності, коли поряд із найбільш ймовірними тенденціями розвитку тих чи інших соціальних явищ і процесів одночасно розглядаються найменш ймовірні, але реально можливі. Цікаво, що нині практично усі авторські дефініції соціального проектування доповнюють ті чи інші аспекти філософської, економічної, правової і т.п. сутності його трактування. Так, одні стверджують, що це «форма випереджального відображення дійсності, передбачення ролі та місця об'єкта, явища чи процесу в майбутній картині соціального розвитку за допомогою специфічних методів» [3], інші, що це «випереджальне відображення дійсності, яке орієнтоване на діяльнісно-конструктивне освоєння внутрішньої природи соціального об'єкта а перебуває в єдності з активністю людини [4] тощо. На наше переконання справедливо вважають ті автори, що розглядають соціальне проектування в органічному взаємозв'язку з нововведенням (інновацією), метою якого є створена цінність (матеріальна або ж духовна) з конкретним геопросторовим і часовим обов'язково позитивним ефектом для людини, громади чи суспільства. «Це конструювання індивідом, групою чи організацією дії, направленої на досягнення соціально значимої цілі та локалізованої за місцем, часом і ресурсом» [5]. Тобто, це інструмент формування та реалізації соціальної політики на місцях, включення представників громадянського суспільства, бізнесу в систему державного управління.

На жаль, нині в Україні існують суттєві прогалини в роботі по включенню у практику соціального управління потенціалу регіонів. Експертиза документів (планово-економічних, містобудівельних і відомчих) на предмет відповідності їх норм і положень завданням сучасного етапу реалізації реформи дає підстави стверджувати, що їх положення викладаються не повно, або ж з орієнтацією на вузькі відомчі інтереси. Існує гостра потреба розвитку показників відповідної системи обліку та статистики. Особливо, що стосуються інновацій. Регіони різні – а це демографічні, але геопросторові, економічні, геокультурні і

навіть геополітичні чинники... Форми надання вихідної інформації форми слабо враховують положення документів Конвенції ООН з розвитку населених пунктів, відповідних рекомендацій Європейської економічної Комісії ООН та ради Європи, а також норми законодавства України з питань соціальної політики. Це свідчить про недостатній взаємозв'язок систем містобудівельного проектування з системою робіт по державному плануванню і соціальному прогнозуванню в Україні. Відповідно, соціальне проектування (незалежно від підходу - системно-орієнтованого, інформаційно-орієнтованого, інноваційно-орієнтованого, організаційно-орієнтованого, управлінсько-орієнтованого чи ресурсно-орієнтованого), яке мало б визначити траєкторію розвитку тієї чи іншої ОТГ, не може проводитися якісно. Дані висновки підтверджено власним досвідом при спробі реалізації ідеї соціального проектування для розвитку Добротвірської ОТГ.

1. Тоценко Ж.Т., Аитов Н.А., Липин Н.И. *Социальное проектирование*. М., 1982.
2. Луков В.А. *Социальное проектирование: Учеб. пособие*. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Изд-во Моск. гуманитар.-социальн. академии: Флинта, 2003. 3. Антонова О.В. *Соціальне проектування в теорії державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ. С. 3–12. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2_009-03\(3\)/09aovtdu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2_009-03(3)/09aovtdu.pdf). 4. Бутченко Т.І. *Соціальне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів : автореф. дис. ... д-ра філос. Наук : 09.00.03*. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2011. (37 с.). 5. Мішина С. В., С. В. Мішин С. В. *Науково-практичні засади соціального проектування*. // *Електронний журнал «Ефективна економіка»*). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7620>

СЕНІВ Л.А.

Національний університет «Львівська політехніка»

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У сучасному світі розвиток будь-якої економічної системи, її складових та компонентів неможливий без аналізування конкурентоспроможності даної структури. Вивчення сильних та слабких сторін дозволяє здійснювати ефективний розвиток регіонів країни, що становлять територіально-економічну одиницю господарського комплексу країни.

Під конкурентоспроможністю регіону дослідники даної проблематики розуміють досягнення певного рівня життя населення, збільшення валового регіонального продукту на душу населення, створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності, дотримання усіма учасниками ринку регіону умов добросовісної конкуренції, забезпечення умов для інвестиційної привабливості регіону та реалізацію його економічного потенціалу, використання інновацій в регіоні та ін.

Загалом, конкурентоспроможність регіону це здатність витримувати конкуренцію з боку інших регіонів у боротьбі за ресурси, необхідні для стійкого розвитку території та вирішення на цій основі соціально – економічних завдань.

Варто зазначити, що конкуренція між регіонами включає економічну, політичну, екологічну, соціальну, культурну та законотворчу складову. При цьому різнопланові інтереси регіонів в сукупності з їхніми потенціалами та можливостями дають певний успіх в конкретних сферах. Регіональна конкурентоспроможність це єдиний вид конкурентної боротьби, при якій переймання досвіду та використання результатів інших регіонів є прийнятним та бажаним. Оскільки конкурентоспроможність регіону не базується на погіршенні рейтингових позицій регіонів – конкурентів, а передбачає покращення показників регіону та їх утримання на високому рівні. Загалом, вдалим прикладом для України є досвід регіональної політики ЄС, яка здійснюється в умовах значної диференціації напрямів регіональної політики країн-членів, а також різних підходів до її бачення на регіональному рівні. Отже, можна стверджувати, що дана конкуренція є взаємовигідна для

усіх учасників-регіонів заради досягнення індивідуального успіху, що кардинально відмінно від інших предметних конкурентоспроможностей (товару, підприємства, країни) [1].

Визначення конкурентоспроможності регіону базується на детальному аналізуванні наявного потенціалу, що забезпечує розробку регіональної стратегії як інструменту управління розвитком території, реалізацію маркетингової регіональної стратегії та ін. Загалом, характеристика конкурентних переваг та обмежень перспективного розвитку регіону здійснюється на основі діагнозу стартових умов регіонального розвитку шляхом проведення SWOT – аналізу.

Отже, конкурентоспроможність регіону, що є ключовою ознакою його розвитку, формується завдяки ефективному використанню виробничого, маркетингового, фінансового, науково-технічного, інноваційно – інвестиційного, кадрового, майнового потенціалу, а також завдяки гнучкому пристосуванню до змін середовища функціонування, а часто – завдяки випередженню цих змін [1].

Конкурентоспроможність регіону значною мірою залежить від конкурентоспроможності галузей, функціонування економіки України в цілому та формування конкурентного середовища, яке визначає умови, взаємодію та характер суперництва між суб'єктами регіональної діяльності.

1. Романко О. П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3869> (дата звернення 09.09.2021 р.)

СКОРИК Г.І., БОБИЛЯК Д.А.
Національний університет «Львівська політехніка»

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ

Головною метою конкурентної політики на ринку будівельних робіт в Україні є створення рівних умов доступу до ринку на засадах збалансування державного регулювання, захисту прав власності, економічних агентів для уникнення неконкурентного тиску існуючих (чи потенційних) монополістів, захисту конкуренції на ринку в діяльності суб'єктів господарювання.

Ефективність конкурентної політики на ринку будівельних робіт обумовлена рядом чинників: обмеженість вигідно розташованих земельних ділянок, які краще забезпечені інфраструктурою; проблеми з підключення будівельних об'єктів до інженерних мереж, що пов'язане не тільки із збільшенням витрат, а й із високим рівнем зношеності магістральних мереж та ризиками виведення їх із ладу; труднощі в процесі одержання дозволів на будівництво, пов'язані із бюрократизацією та зарегульованістю ринку; відсутність у більшості випадків містобудівних планів та сучасних схем розміщення продуктивних сил для країни загалом.

Відповідно до мети конкурентної політики напрямами її удосконалення на ринку будівельних робіт вважаємо:

- максимальне сприяння розвитку ринкових механізмів безособового підписання контрактів і гарантування виконання їх умов публічними зобов'язаннями або відповідними умовами страхування, наприклад, на основі підвищення ефективності мереж товарних бірж, аукціонів з відкритими умовами участі, електронної торгівлі тощо, де будівельні компанії здійснюватимуть закупівлю на рівних умовах необхідних матеріалів; доцільним є впровадження методики встановлення альтернативних вартостей товарів (матеріалів, сировини) на ринку, які купуються поза конкуренцією;

- створення рівних умов для усіх учасників ринку і закріплення даних принципів у антимонопольному законодавстві;

- підвищення ролі Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень щодо економічних санкцій (штрафів) для службовців як фізичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування у випадках заохочення ними неконкурентної

поведінки, наприклад, надання певних пільг, режимів сприяння у процесі здійснення підприємницької діяльності;

- усунення судових різночитань при вирішенні господарських суперечок і визнання об'єктів права інтелектуальної і майнової власності на основі встановлення першості дії або об'єднання положень Цивільного і Господарського кодексів України у частині реалізації контрактного права;

- пріоритетність політики підтримки підприємницької діяльності шляхом розвитку необхідної інфраструктури на засадах міжгалузевої кооперації; кластерної моделі розвитку будівельної індустрії, інформаційно-консультаційної підтримки у веденні бізнесу, визначення чітких критеріїв щодо виробничої діяльності будівельних фірм, які вимагають прямого державного регулювання - ліцензування, технічні стандарти, дозвоільне регламентування;

- запровадження на усіх рівнях супроводу бізнесу і співпраці суб'єктів підприємницької діяльності з органами влади електронного надання адміністративних послуг, безконтактного документообігу, уніфікації усіх форм звітності; стимулювання участі малих і середніх підприємств у публічних закупівлях, а також запровадження публічної оцінки ефективності діяльності органів державної влади у цій сфері;

- запровадження відповідальності для органів державного нагляду (контролю) і посадових осіб за збитки, заподіяні суб'єкту підприємництва неправомірними діями та/або порушеннями процедури здійснення державного нагляду;

- підвищення ефективності реалізації конкурентної політики на ринку будівельних робіт на основі розроблення відповідної системи моніторингу регуляторних заходів, порівняльних показників та індикаторів функціонування ринку, розроблення дієвої методики визначення рівня монополізації ринку, узгоджених дій у публічних закупівлях якщо процедури є неконкурентними. Наявність якісної оцінки економічних наслідків регуляторних дій забезпечить належну оцінку якості реалізації конкурентної політики на відповідному ринку і можливість провадити реформи, що відповідатимуть потребам підприємницького середовища і потенційних інвесторів, нададуть політиці держави у сфері конкуренції на ринку будівельних робіт не тільки прогнозованості і вивіреності, стимулюватиме появу нових каналів виходу на ринки і розширить існуючі.

- підвищення ефективності конкурентної політики можливе на умовах одночасного вдосконалення податкової політики, а також оптимізації банківського кредитування підприємств будівельного ринку;

- розвиток конкуренції на ринку житлового будівництва, насамперед через запровадження конкурсних систем відбору постачальників будівельних матеріалів і самих забудовників, прозорих конкурентних процедур надання земельних ділянок для житлового будівництва через конкурсні торги. Це сприятиме обмеженню монополізації ринку будівельних робіт та проявів адміністративного протекціонізму на ньому;

- для забезпечення рівності умов на ринку будівельних робіт як інвесторів, так і забудовників необхідно на законодавчому рівні забезпечити визначення гарантій повернення вкладених коштів інвестору у разі невиконання покладених зобов'язань забудовником. При цьому інвестори мають бути впевнені в отриманні будівельного продукту належної якості і у зазначені терміни, а забудовники – у реалізації запланованих інвестиційних потоків.

З метою забезпечення інноваційного розвитку будівельної індустрії необхідно удосконалити законодавство у цій сфері, максимально адаптуючи його до міжнародних вимог і Стандартів Європейського Союзу.

Усі запропоновані заходи дозволять розширити нагляд за ринком будівельних робіт, який вважається конкурентним в Україні; підвищити якість розслідувань поведінки окремих суб'єктів ринку на основі спеціалізації фахівців АМКУ та його територіальних відділень внаслідок проведених реформ щодо реорганізації даного органу влади; діяльність АМК України набуде прозорості та безособовості у веденні справ, що знизить корупційні ризики у процесі розслідувань.

Окремі проблеми реалізації конкурентної політики на ринку будівельних робіт і підвищення конкурентоспроможності будівельного комплексу можуть вирішуватися на

локальному рівні. Наприклад, пріоритетними мають стати формування довгострокових програм збільшення фінансових можливостей будівельної сфери органами державної та регіональної влади; сприяння розвитку кластерних форм ведення даного бізнесу. Вважаємо, що підвищення конкурентоспроможності підприємництва на регіональному ринку будівельних робіт стимулювання розвитку регіонального будівельного кластера, що забезпечить диверсифікацію економіки шляхом: формування та розвитку кластерів за визначеною задалегідь методологією; налагодження діалогу між державою та приватним сектором; підвищення конкурентоспроможності регіональних підприємств; удосконалення менеджменту кластерів.

Реалізація пропонованих заходів і удосконалення конкурентної політики в Україні забезпечать умови для розвитку внутрішнього ринку, зростання добробуту громадян, розвитку самоорганізації підприємницького середовища, а також формування важелів економічного регулювання для структурних зрушень в економіці країни загалом.

СНОВИДОВИЧ І.Г.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИБІРКОВИХ ДАНИХ ПРО ВИПУСКНИКІВ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Сучасна вища освіта перебуває на етапі активного оновлення та впровадження нових методик і технологій, які спрямовані на покращення якості навчального процесу та вищої освіти загалом, а також комунікації і взаємодії із основними стейкхолдерами. Роботодавці - це одні з важливих стейкхолдерів системи освіти, адже вони практично виступають споживачами знань та компетентностей, які випускники набули під час навчання. А результат працевлаштування випускників є ефективним показником для успішності навчання у закладах освіти для абітурієнтів, а також є важливою ознакою якості і конкурентоспроможності закладів вищої освіти. Оскільки вже не раз згадуються і випускники закладів вищої освіти, як зовнішні стейкхолдери, то варто зазначити, що їхні знання, вміння та компетентності є досить вагомим критерієм для оцінки якості освіти.

Заклади вищої освіти з метою аналізу сучасного ринку праці та дослідження ефективності працевлаштування випускників проводять моніторинг працевлаштування та кар'єрного зростання своїх випускників. Так Відділ кар'єрного розвитку та співпраці з бізнесом Центру маркетингу та розвитку Львівського національного університету імені Івана Франка проводить опитування роботодавців та випускників. Головною метою опитування є моніторинг працевлаштування випускників, визначення основних тенденцій розвитку ринку праці сьогодні, вивчення якості наданої освіти випускникам та прогнозовані потреби у фахівцях, а також можливості ефективної співпраці і комунікації з компаніями-роботодавцями. Цінним та актуальним у згаданому опитуванні є блок питань щодо компетенцій і навиків, якими має володіти молодий фахівець щоб відповідно до цих потреб змінювати та оновлювати освітні програми.

Як вже було зазначено, що одним із основних напрямків опитування є моніторинг працевлаштування випускників. Щодо потреби і важливості проведення моніторингу працевлаштування та кар'єрного зростання випускників вітчизняних закладів вищої освіти свідчать такі фактори, як відсутність якісної інтегрованої бази даних про зайнятість і кар'єру випускників, конкуренція на міжнародному освітньому просторі за інтелектуальні ресурси та потреба у підвищенні якості освіти загалом [1]. На офіційному сайті Міністерства освіти та науки України опубліковано інформацію, що згадане міністерство має намір запустити електронну систему моніторингу працевлаштування випускників вищих навчальних закладів. Про це повідомив міністр освіти Сергій Шкарлет: «Найголовнішим на цьому етапі є узгодження порядку обміну інформацією між Пенсійним фондом України та Міністерством освіти і науки України. Наразі вже підготовлені проекти наказу МОН та постанови ПФУ.

Після реєстрації цих документів у Мін'юсті ми зможемо синхронізувати інформацію Єдиної державної електронної бази з питань освіти та Пенсійного фонду й розпочати тестування системи»[2]. Електронна система моніторингу працевлаштування випускників може змінити загальну систему розвитку вищої освіти, а також і її фінансування. У ході освітньої діяльності змінюються цілі функціонування закладів вищої освіти, відбувається спрямування зусиль на формування конкурентоспроможного молодого фахівця, індивідуальності та особистості [3].

Отож, процес опитування, а саме моніторинг працевлаштування випускників є прогресивним напрямком в системі вищої освіти. Проте для того щоб процес моніторингу відбувався ефективно закладам вищої освіти варто формувати якісну інформаційну базу даних про випускників, яка має включати таку інформацію, як: факультет на якому навчався випускник, спеціальність чи кваліфікацію, яку отримав, джерело фінансування, форма навчання та освітньо науковий чи освітньо професійний ступінь, який отримав випускник. Одним з основних методів проведення опитування є опитування через Google форми, які дозволяють використовувати різні типи запитань, а також телефонне опитування. І для використання вище згаданих методів опитування також необхідні такі дані випускників, як їхня електронна скринька та телефон. Важливо зазначити, що офіційну інформацію про випускників ЗВО, яка пов'язана з процесом навчання можна отримати із Єдиної державної електронної бази з питань освіти, що є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей та даних з питань освіти. З 2018 року абітурієнти під час електронної реєстрації вказують окрім контактного номеру телефону свою електронну скриньку і, що дуже важливо, надають згоду на опрацювання особистих даних.

Однак, важливо зазначити, що впродовж навчання студенти часто міняють свої номери телефоні та електронні скриньки і ця інформація, яка є зазначена в системі ЄДЕБО на час закінчення навчання вже може бути не актуальна. Тому, тут не обійтися без допомоги та залучення факультетів до процесу формування інформаційних даних про випускників. Важливо щоб кожна кафедра факультету долучалася до цього процесу формування даних та інформувала і мотивувала випускників проходити опитування. Також відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [4] кожна особа повинна надати згоду на їх збір, опрацювання та зберігання. Тому, майбутні випускники мають бути проінформовані та надати письмову згоду на використання даних. Загалом, у нашому суспільстві потрібно формувати культуру якісної комунікації та ефективного моніторингу. Студентів ще під час навчання потрібно інформувати, про те, що їх думка та відгуки щодо якості отриманої освіти дуже важлива для ЗВО для того щоб удосконалювати навчальний процес та змінювати освітні програми відповідно до потреб ринку праці та враховувати відгуки випускників та роботодавців. Сформувавши інформаційні дані про випускників кожного факультету важливо подбати щоб вони були захищені та не передавалися стороннім особам. Що стосується інформації та контактів роботодавців, то тут дещо простіше, адже на кожному офіційному сайті компанії можна знайти їхні контакти для подальшого зв'язку та комунікації.

Одним з важливих проєктів до яких долучався Львівський університет, що пов'язаний із моніторингом працевлаштування випускників був Проєкт регіонального розвитку «Моніторинг реалізації інтелектуального потенціалу випускників ЗПТО і ЗВО прикордонного регіону: соціальне партнерство, державне і регіональне замовлення». Проєкт реалізується у рамках секторальної підтримки ЄС регіональної політики України за напрямом «Розвиток людського потенціалу» і передбачає два головні завдання – це моніторинг конкурентоспроможності ЗВО і ЗПТО регіону за критерієм ефективної зайнятості випускників та розробка веб-порталу «Індикатори якості та ефективності професійної і вищої освіти Львівщини»[1].

Отож сучасні заклади вищої освіти мають активно працювати у напрямку формування інформаційної бази випускників адже це є необхідні та важливі дані за допомогою яких можна підтримувати комунікацію та долучати до опитування випускників різних років та формувати вибіркові дані. Тут не обійтися без спільних зусиль факультету, кафедри,

студентських структурних підрозділів та організацій, а також асоціації випускників і відділів, що безпосередньо будуть проводити опитування.

1. *Гринькевич О.С., Садова У.Я., Левицька О.О. Особливості застосування статистичних і соціологічних методів у моніторингу працевлаштування випускників на прикладі Львівської області. Збірник конференції зі статистики. 2020. С. 17 - 21. URL: <https://cutt.ly/cWxP7fX>. 2. МОН планує запустити е-систему моніторингу працевлаштування випускників ЗВО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-planuye-zapustiti-e-sistemu-monitoringu-pracevlashtuvannya-vipusknikiv-zakladiv-vishoyi-osviti-ministr-sergij-shkarlet> (дата звернення 10.09.2021). 3. Юринець З.В. Сновидович І.Г. Компетентнісний підхід у сфері вищої освіти України. Стратегія економічного розвитку України. № 46. 2020. С. 208 - 219. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/34078/16-6023-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.09.2021). 4. Закону України «Про захист персональних даних» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 10.09.2021).*

СТАНЬКОВСЬКА І. М., ШИПТУР О. В.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЯКІСТЬ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У зв'язку із реформуванням українського ринку природного газу та розвитком конкуренції на ньому, перед газорозподільними підприємствами постає необхідність не тільки підвищення конкурентоспроможності, а й забезпечення якості управління конкурентоспроможністю.

З метою забезпечення якості управління конкурентоспроможністю регіональних газотранспортних компаній потрібно вирішити такі завдання:

- визначити характерні особливості підприємства;
- визначити та дослідити основні особливості забезпечення конкурентоспроможності підприємства;
- визначити критерії за якими доцільно оцінювати конкурентоспроможність;
- провести оцінку конкурентоспроможності підприємства;
- виявити існуючі проблеми, які стоять перед підприємством в сфері конкурентоспроможності;
- визначити критерії за якими доцільно оцінювати якість управління конкурентоспроможністю;
- внести корективи стосовно шляхів покращення забезпечення конкурентоспроможності;
- визначити відхилення реальних параметрів якості управління конкурентоспроможністю від запланованих.

З метою реалізації поставлених завдань доцільно використати відповідні інструменти та методи діагностики середовища підприємства та його конкурентоспроможності, зокрема PEST-аналіз, SWOT-аналіз, матрицю БКГ, радар конкурентоспроможності. За об'єкт аналізу було вибрано приватне акціонерне товариство з газопостачання та газифікації АТ «Івано-Франківськгаз Збут». Для оцінки непрямого зовнішнього впливу застосовано PEST-аналіз товариства, гідно з яким найбільший вплив на «Івано-Франківськгаз Збут» отримали економічні чинники. Для співставлення впливу внутрішнього та зовнішнього середовища «Івано-Франківськгаз Збут» було проведено SWOT-аналіз товариства, що допомогло визначити взаємовплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та стратегічні пріоритети розвитку підприємства, обрати стратегію підтримання існуючого стану, та акцентувати увагу на певних напрямках забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Для визначення конкурентних позицій товариства на ринку було проведено дослідження з використанням матриці БКГ, за результатами якого досліджуване підприємство ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут» знаходяться в секторі «собаки». Основними рекомендаціями з управління конкурентоспроможністю в такій ситуації є: моніторинг

техніко-економічних показників діяльності; залучення державної підтримки. Оцінка конкурентоспроможності ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут» була здійснена завдяки використанню методу побудови радара конкурентоспроможності. За площею багатокутника було встановлено, що товариство знаходиться на другому місці за рівнем конкурентоспроможності відносно ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України».

Для того, щоб ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут» міг утримати свої конкурентні позиції на ринку, управління конкурентоспроможністю потрібно зосередити на покращенні технологічних можливостей, рівні обслуговування, просуванні товару та іміджі підприємства.

Якість управління конкурентоспроможністю оцінити за вибраними критеріями на підставі порівняння запланованих та реальних показників покращення конкурентоспроможності.

СТЕПУРА Т. М., АРТЕРЧУК Б. О.
Національний університет «Львівська політехніка»

РЕГІОНАЛЬНІ ТА ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Система зайнятості у сучасних умовах зазнає докорінної трансформації, що виражається у зміні змісту та режимів праці, підвищенні усіх видів мобільності робочої сили (просторової, у тому числі і міграційної, професійної, соціальної висхідної та спрямованої донизу тощо), перебудові структури зайнятості. Швидкість змін у різних країнах та регіонах однієї країни призводить до поглиблення асиметричності розвитку економіки і соціально-трудової сфери, у тому числі й ринку праці.

Упродовж останніх років зайнятість населення України характеризується такими тенденціями. Чисельність зайнятого населення неухильно скорочується за досліджуваний період 2000-2019 років: з 20,2 млн. осіб у 2000 році до 16,6 млн. осіб у 2019 році, тобто становить лише 82,2% базового показника. У працездатному віці зменшення дещо менше. За рівнем зайнятості навпаки відбувається деяке зростання – з 55,8% у віці 15-70 років у 2000 році до 58,2% у 2019. Найвищим був рівень зайнятості у 2013 році: як у віці 15-70 років (60,2%), так і у працездатному віці. Найбільша чисельність зайнятого населення налічується у Дніпропетровській області, м. Києві, Харківській, Львівській, Одеській областях. Так само формується і регіональна структура зайнятості населення України. Дослідження динамічних аспектів зайнятості населення України пов'язане насамперед зі встановленням характеру динамічних змін. З використанням прийомів тестування динамічних рядів рівня зайнятості населення за 1997-2020 роки на наявність тренду і обчислення коефіцієнтів автокореляції встановлено наявність нестійкої тенденції у динамічному ряді та наявність циклічної компоненти.

За проведеним кореляційно-регресійним аналізом (з використанням даних за 2020 рік) спостерігається помірний зв'язок між чисельністю зайнятих та розміром середньомісячної заробітної плати (коефіцієнт апроксимації становить 0,4285, а коефіцієнт кореляції між чисельністю зайнятого населення у віці 15-70 років та середньомісячною оплатою праці 0,63. Разом з тим, між рівнем зайнятості цієї категорії осіб та оплатою праці зв'язок уже доволі слабкий – коефіцієнт кореляції лише 0,38. Це призводить до висновку про низьку якість зайнятості, низьку мотивацію праці, а також може бути основою для припущення про існування значної тіньової зайнятості.

За проведеним таксономічним аналізом сфера зайнятості жінок найменш розвинена у таких областях України як Донецька, Полтавська, Кіровоградська, Київська, Запорізька. Найвищою гендерною рівністю характеризуються ринки праці Закарпатської, Херсонської, Львівської, Житомирської, Рівненської, Чернівецької областей. Відбувається це за рахунок вищих показників як загальної зайнятості жінок (з врахуванням самозайнятих), відповідно нижчих показників безробіття, так і вищої питомої ваги жінок серед найманих працівників

(найманої праці), дещо вищої рівності жінок за оплатою праці порівняно з чоловіками. Тим не менше, адекватної заробітної плати жінки все одно не отримують, оскільки найвищі показники співвідношень заробітної плати жінок і чоловіків, які досягнуті у таких областях як Херсонська, Чернівецька, Луганська, все одно не складають 100%, а лише 90% і менше. Львівська область вийшла на лідируючі позиції, перш за все, за рахунок низького рівня безробіття серед жінок, а Закарпатська – за рахунок найвищої зайнятості жінок у формі найманої праці.

Встановлені проблеми у сфері зайнятості населення України потребують врегулювання на державному і регіональному рівні шляхом імплементації відповідних заходів у Програми соціально-економічного розвитку регіонів, зайнятості. Особливості системи зайнятості в Україні мають враховуватися і в діяльності суб'єктів інфраструктури ринку праці.

СТЕПУРА Т. М., ДІДУХ Н. М.
Національний університет «Львівська політехніка»

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В умовах швидкозмінності сфери прикладання праці, розвитку технологій, зростання знанневої місткості робочих місць до інституту освіти висуваються доволі високі вимоги формування якісних характеристик випускників. Це стосується як системи загальних і спеціальних знань, що уможливають розвиток високих професійних якостей фахівця (*hard skills*), так і низки комунікаційних, соціоемоційних, самоорганізаційних здатностей, які складають *soft skills* («м'які» навички). Причому останні набувають все більшого значення. Так, Рекомендацією 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 18 грудня 2006 року «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» було визначено 8 ключових компетенцій, які необхідні усім людям без винятку для успішної самореалізації і працевлаштування, серед яких спілкування рідною та іноземними мовами; знання математики, техніки; навички роботи з цифровими носіями; здатність до навчання заради здобуття знань; соціальні, громадянські компетенції; обізнаність у сфері культури, ініціативність тощо [1]. Багато країн імплементували ці навички у навчання, однак це не вплинуло визначальним чином на сферу зайнятості, тому Єврокомісія рекомендувала переглянути ключові компетенції у частині активізації розвитку трансверсальних навичок (*transveral skills*), які формують нові підходи до: 1) способів мислення (розвиток креативного та інноваційного мислення, навички вирішення проблем та прийняття рішень, навчання вчитися); 2) способів співпраці (комунікативні навички та робота в команді); 3) прийомів роботи (інформаційна та цифрова грамотність); 4) способів співжиття у суспільстві (громадянська позиція, поєднання повноцінного життя і кар'єри, персональна і соціальна відповідальність, культурна обізнаність).

Розвиток таких навичок у здобувачів освіти всіх рівнів є необхідною умовою їх успішності, високої конкурентоспроможності на сучасному ринку праці в умовах 5-го технологічного переходу, глобального інноваційного розвитку. Без спроможності системи освіти надати можливості отримання таких навичок здобувачам їх набуття буде дуже проблематичним. Водночас здобувачі освіти, особливо вищої, мають володіти спроможністю опанувати навичками, а також мати сформований їх принаймні початковий рівень, що буде виражатися у рівні їх розвитку. Таким чином, забезпечення високого рівня квалітативних (якісних) характеристик здобувачів освіти можливе лише при *відповідності рівня розвитку людини та якості системи освіти*.

Оскільки ринок праці формується під впливом кон'юнктури внутрішнього і міжнародного ринків, сучасних тенденцій диджиталізації і квалітизації економіки, пріоритетності цілей людського і сталого розвитку, то, очевидно, що сфера освіти має задовольнити попит ринку праці фахівцями відповідного спрямування і якості. Тому ключовим у цій політиці питанням є забезпечення якості освіти і формування відповідних квалітативних характеристик у здобувачів вищої освіти.

На наш погляд, особливі резерви підвищення якості вищої освіти містяться власне у стандартизації як рамковій сфері, що має залишати значну свободу дій, водночас дозволяє імплементувати в систему освіти сучасні критерії та високі показники якості відповідно до соціально-економічних та технологічних змін. Серед СВО важливе місце посідають освітні програми, процес формування яких відповідно до компетентнісного підходу розпочався у 2014 році. Невід'ємною складовою освітніх програм є визначення інтегральної компетентності, а також перелік загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, які має сформував освітній процес у здобувача фаху. Кожний навчальний заклад отримав відносну свободу у формуванні нормативної і варіативної частин освітніх програм у частині наповнення їх навчальними дисциплінами, що має забезпечити плюралізм у формуванні спрямованості фахівців, повнішому задоволенні попиту на освітні послуги відповідно до вимог ринку праці. Разом з тим, у цій сфері діяльності є низка проблем, на декотрі з яких хочемо звернути особливу увагу та запропонувати вирішення:

1. Відсутність належного відображення актуальності формування цифрових компетентностей. Цифрові навички, цифрова грамотність стали неодмінною вимогою і можливостями розвитку людського потенціалу. У 2016 році Європейською комісією було розроблено і представлено 21 цифрову компетентність (*Digital Competence (DigComp 2.0, DigComp 2.1)*), які згруповані у 5 блоків (вимірів), а згодом їх було поділено на 8 рівнів майстерності [2]. Серед таких блоків компетентностей: інформаційна грамотність і робота з даними, комунікація і взаємодія, робота з цифровим контентом, вирішення проблем через цифрові канали. Однак такі рекомендації поки що не знайшли практичного втілення в Україні. Так, у проєкті Стратегії людського розвитку, що перебуває на обговоренні, є лише згадка про необхідність розвитку цифрових навичок здобувачів освіти та педагогічних і науково-педагогічних працівників. У звіті МОН України «Поступ команди МОН на зміцнення системи освіти і науки України» за липень-вересень 2020 року [3] МОН звітується лише про диджиталізацію у школах. Водночас аналіз низки стандартів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти показав, що серед стандартів галузей знань «Управління та адміністрування», а також «Соціальні і поведінкові науки» цифрові компетентності акумулюється здебільшого в одній позиції загальних компетентностей щодо формування навичок використання інформаційних та комунікаційних технологій. Цього, на наш погляд, недостатньо, тому необхідним є коригування існуючих СВО щодо імплементації в сформульовані компетентності елементів цифрових навичок.

2. Проблемними питаннями у політиці досягнення якісної відповідності сфери вищої освіти та ринків кваліфікованої праці у частині її інформаційного забезпечення залишається відсутність професійних стандартів для багатьох фахівців з вищою освітою. Фахівці відзначають наявність низки проблем у цій сфері: недостатню активність щодо розробки професійних стандартів, відсутність стандартів за багатьма професіями фахівців з вищою освітою, наприклад, психотерапевта.

3. У таких умовах успішність двох попередніх напрямів буде недостатньою без запровадження моніторингу відповідності сфери освіти і вимог ринку праці. Багато українських ЗВО запровадили внутрішні системи управління якістю, складовими яких є моніторингові процедури (наприклад, у Національному університеті «Львівська політехніка» це забезпечується через внутрішні стандарти вищої освіти). Моніторингові процедури у такій системі управління якістю стосуються освітніх програм та навчальних планів. Разом з тим, прогалиною оцінки якості освіти в українських ЗВО є отримання інформації про один із найважливіших, принаймні визнаний за такий у європейському освітньому просторі, показник - ефективність працевлаштування випускників – один із важливих критеріїв якості вищої освіти, досягнення високих позицій у рейтингах конкурентоспроможності економік. Водночас, на нашу думку, показник працевлаштування випускників – це лише одна, хоч і важлива, комірка у системі оцінки якості вищої освіти, а тим більше, відповідності її вимогам ринку праці.

1. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. Європейський Союз. Рекомендації. Міжнародний документ від 18.12.2006 року № 2006/962/ЄС. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text. 2. DigComp 2.1. The digital competence framework for citizens with eight proficiency levels and examples of use. European Commission. 2016. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>. 3. Поступ команди МОН на зміцнення системи освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/postup-komandi-mon-na-zmicnennya-sistemi-osviti-i-nauki-ukrayini-lipengruden-2020-roku>.

ЧИБИРЯКО М.Д., МИХАЛЬЧИШИН Н.Л.
Національний університет «Львівська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

Конкурентна політика в Україні реалізується системою органів Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ), до якої входять міжобласні територіальні відділення, що утворені у відповідних областях та вважаються державними органами влади, яким законом надано спеціальний статус в сфері конкуренції – контроль і захист конкуренції на ринках. Міжобласні територіальні відділення утворено в 2020 році, коли було розпочато організаційну реформу системи органів АМКУ, завданням якої було оптимізувати структуру, зокрема, в частині управління, здійснення досліджень та розслідувань. До утворення міжобласних відділень система органів складалась з обласних відділень, які розпочали свою роботу ще у 1993 році – після прийняття закону про колегіальний орган. Оскільки створення системи органів АМКУ викликано державною монополізацією економіки, то від початку створення територіальні відділення разом з центральним апаратом максимально були дотичні до процесів демонополізації економіки, створення та розбудови нормативно-правової системи, що мала б сприяти розвитку конкуренції, її захисту. Діяльність органів була в рамках розробленої та затвердженої відповідної програми демонополізації. В період 1994-1996 рр відбувалась активна робота над методичною базою, яку мали б використовувати в своїй діяльності як центральний апарат, так і територіальні відділення. З 2006 року активно вирішувалась проблема функцій органів АМКУ, яких в окремих питаннях було недостатньо для повної реалізації завдань, покладених на АМКУ. Так, АМКУ став органом оскарження в процедурах публічних закупівель.

Основна причина реформ в структурі АМКУ пов'язана з оптимізацією структури управління, розподілу витрат, забезпечення реалізації компетентності, визначеної законом. Щодо витрат, то як вбачається зі звітів АМКУ про фінансові результати за 2019-2020 рр., з 2018 року по витратах за обмінними операціями спостерігається зростання, за винятком матеріальних витрат, які у 2020 році дещо знизились (див. табл).

Таблиця

Структура доходів та витрат системи органів АМКУ з 2018 по 2020 рр.

№ з/п	Назва показника	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Витрати за обмінними операціями				
1.	Витрати на оплату праці	80134600	82067200	106508350
2.	Відрахування на соціальні заходи	17018686	17761228	22774519
3.	Матеріальні витрати	15251944	20604158	15668755
4.	Амортизація	894802	1274461	1756978
5.	Інші витрати	549188	679808	148577
Доходи від обмінних операцій				
6.	Бюджетні асигнування	109602052	120840545	150500452
7.	Доходи від надання послуг (виконання робіт)	8922471	10940203	11008756
8.	Доходи від продажу активів	15019	7063	2120
9.	Інші доходи від обмінних операцій	52207	16101	131469
10.	Доходи від необмінних операцій	-	34171	26050

Основна проблема організаційного забезпечення реалізації конкурентної політики полягає в обмеженості ресурсів АМКУ не лише матеріальних, але і часових. Так, щодо часового ресурсу, то в 2021 році відбувся завершальний етап реформи АМКУ як органу оскарження у сфері публічних закупівель - запроваджено окремий інститут уповноважених з

розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель у складі 10 осіб, для забезпечення розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель – відповідні комісії у складі трьох уповноважених, що виконуватимуть функції, покладені нині на постійно діючі адміністративні колегії з розгляду таких скарг. Відповідно такі зміни дають можливість державним уповноваженим більше часу приділяти розгляду справ про порушення конкурентного законодавства.

ЩЕГЛЮК С. Д.

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

АКТИВІЗАЦІЯ РОЛІ МІСТ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Тривалий час у вітчизняній регіональній політиці часів незалежності увага приділялася областям як головним об'єктам державної регіональної політики, а міста розглядалися як її складова (політики). Водночас державна підтримка надавалася малим містам у чинній і до нині Загальнодержавній програмі розвитку малих міст [1], виконання якої не було забезпечено належними фінансовими, кадровими та інституційними ресурсами. Покращити рівень соціально-економічного розвитку міст була покликана «Державна цільова програма підтримки розвитку малих міст на 2011-2015 роки»[2]. Перевагою цієї Програми було запровадження Моніторингу розвитку малих міст[3], оскільки статистична база для прийняття рішень була неповною та недоступною для більшості експертів. На жаль, практика здійснення моніторингу, яка повинна була забезпечувати підтримку прийняття рішень з метою підвищення ефективності аналізу, оцінки та прогнозу стану розвитку територій, а також визначення причинно-наслідкових зв'язків між станом територій та чинниками, що впливають на цей стан, була недовгою та непродуктивною. Акумуляовані дані осідали переважно у обласних державних адміністраціях, були неповними та непридатними для здійснення кількісного та якісного аналізу, а з втратою чинності Постанови про моніторинг у 2015 р., було припинено їх збір та аналіз.

Результати аналізу вітчизняного досвіду регіонального стратегічного планування та активізації точок зростання у регіональній політиці показав, що їх пошук на основі дієвих інструментів розкриття актуалізувався після світової фінансово-економічної кризи, на яку припав період стратегування вітчизняних областей (Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р[4]. (ДСРР), регіональних стратегій розвитку на період до 2015 р., які були затверджені у 2006-2007 рр.).

У дещо кращому положенні опинилися міста-обласні центри у питаннях забезпечення інформацією, доступі до ресурсів та можливостей економічного зростання. Водночас міста-обласні центри володіли значним адміністративним впливом на соціально-економічній процесі на локальному, регіональному, національному та навіть наднаціональному рівнях. Розробка стратегій соціально-економічного розвитку міст сприяла їх інтеграції із зовнішніми іноземними партнерами для залучення інвестицій, технологій та туристів. Слід зазначити, що міста самостійно визначали свої стратегічні пріоритети, які інколи не узгоджувалися із регіональними, що ставало причиною порушення низки конфліктних ситуацій (особливо це стосувалося виділення земель, розбудови транспортної та інженерної інфраструктур тощо).

Переломним моментом у активізації уваги до розвитку міст на державному рівні стало визначення ролі і значення міст у ДСРР на період до 2020 р.[5] (2014 р.). Власне у період 2015-2020 рр. міський вимір став центральним елементом здійснення державної регіональної політики. Однак реалізація амбітних планів та активізація центрів зростання (великих міст) на практиці зазнала невдачі через відсутність дієвих механізмів стимулювання та підтримки точок зростання. Одночасна реалізація процесу бюджетної децентралізації, цифрової трансформації економіки, зміна адміністративно-територіального устрою України призвела до необхідності зміни парадигми розвитку великих міст, які в результаті реформи стали центрами нових територіальних громад.

Починаючи з 2021 р. актуалізується увага до міських агломерацій, великих, середніх і малих міст у нових умовах формування та здійснення державної регіональної політики, це зумовлено визначеними у ДСРР на 2021-2027 роки[6] нових об'єктів політики – функціональних територій, серед яких вагоме місце належить центрам зростання (передусім великим і середнім містам), на які уряд покладає значні надії за рахунок стимулювання їх розвитку.

Оскільки ключове завдання нової регіональної політики (2021-2027 рр.) — стимулювання економічного розвитку регіонів, то міста-обласні центри є локомотивами такого зростання, генераторами та трансляторами ідей, нових ефективних способів господарювання, вирішення складних соціально-економічних проблем за допомогою механізмів та інструментів сталого, інклюзивного та розумного розвитку.

На обласні центри покладена велика відповідальність у забезпеченні належної якості життя населення, доступі до медичних, освітніх, культурних послуг, а це все вимагає узгодження стратегічних цілей посилення територіальної та соціальної згуртованості регіонів України в умовах сучасних викликів (пандемія COVID 19, деглобалізація, демографічне старіння населення, трудової міграція, інтеграція та відновлення тимчасово окупованих територій, децентралізація, розробка нової містобудівної документації місцевого рівня та актуалізація генеральних планів міст, у тому числі й міських агломерацій (Великого Києва, Великого Львова тощо) та трендів (цифровізація, нова парадигма зайнятості, зміна клімату, посилення нерівності у суспільстві тощо).

З огляду на те, що визначені у ДСРР на 2021-2027 роки 10 функціональних типів територій, на перший етап реалізації передбачено розроблення і впровадження шести програм регіонального розвитку[7]: Розвиток сільських територій «Нове українське село»; Центри економічного розвитку та міські агломерації; Розвиток гірських територій; Цифрова трансформація регіонів; Розвиток потенціалу регіону Азов-Чорне море; Прикордонні території у несприятливих умовах.

План заходів реалізації першого етапу ДСРР на 2021-2027 рр. зосереджений на досягненні завдань стратегічної цілі 1. Стратегічна цілі I. «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах», серед оперативних цілей визначено: «Стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста)», де головна увага відведена посиленню інтегруючої ролі агломерацій та великих міст[8].

Євроінтеграційний напрям України тісно пов'язаний із виконанням положень Угоди про асоціацію, де містяться умови співпраці у сфері регіональної політики. Тому, дотримання рамкових умов і орієнтація на низку документів та інструментів регіонального розвитку ЄС, а також узгодження їх з вітчизняними особливостями здійснення реформування регіонального управління є вагомим завданням на стратегічний період 2021-2027 рр. Отже, цільовими орієнтирами для вітчизняних дослідників та практиків у здійсненні міської та регіональної політик є Стратегія Зелений курс Європи 2027, Територіальна агенда 2030 (2020 р.), Нова Лейпцизька Хартія (2020), Міська агенда для ЄС (2016), Новий порядок денний (Нова програма розвитку міст, *New Urban Agenda*) (2016 р.).

1. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст : Закон України № 24 від 2004 (зі змінами). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15#Text/>
2. Державна цільова програма підтримки розвитку малих міст на 2011-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2010 р. N 1090 (нечинна). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-2010-%D0%BF#Text/>
3. Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 р. N 288 (нечинна). Законодавство України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2009-%D0%BF#Text.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2009-%D0%BF#Text/)
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2010 р. N 1090 (нечинна). Законодавство України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF#Text.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF#Text/)
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. Законодавство України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/print1446542150663211#Text.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/print1446542150663211#Text)
6. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695. Законодавство України. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820/> 7. План пріоритетних дій Уряду: Державна Стратегія регіонального розвитку. 12.04.2021. Міністерство розвитку громад та територій України. Веб сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/plan-priorytetnyh-dij-uryadu-derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku>. 8. Деякі питання реалізації у 2021 - 2023 роках Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки РОЗПОРЯДЖЕННЯ Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. N 497-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KR210497?an=1&q=%D0%BD%D0%B5%D1%89%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BA>

Dar`ya Cherednichenko
Taras Shevchenko National University of Kyiv

ECONOMIC INSTRUMENTS TO ASSESS THE IMPACT OF DISCOUNTS AS PRICE DISCRIMINATION PRACTICE ON COMPETITION

Economics suggests an effect-based approach to find and evaluate an anti-competitive behaviour. This thesis provides the list of more about 10 tests, described in economic literature, with a brief description of their rationale and suggested mechanism of application with various types of discounts and certain anticompetitive effects in focus. Despite the variety of tests, a clear articulation of the theory of harm is necessary for each case related to discounting practice.

1. Price-cost tests to identify the predatory behaviour

A price-cost test is definitely the number one in the chart due to the frequency of references in literature and application in cases. The test requires reliable data sources and is sensitive to a time period, which may lead to false results in dynamic markets, and to a range of products: results of a test on contestable and non-contestable market share sales (yet to be correctly defined) or total sales would vary.

Depending on the price/cost benchmark, the variants of the test are described as Areeda-Turner Rule, AKZO Rule as well as in European Commission Guidance 2009¹. If price is below certain cost benchmark, this may indicate a predatory behaviour. When the result of the test is positive, the analysis of exclusion and recoupment strategy would be advantageous for the case.

2. An as efficient competitor test

An as efficient competitor (AEC) test is aimed to define whether the pricing imposed by a dominant firm may harm its equally efficient rivals (companies with the same level of production cost). In other words, the AEC test identifies the price which would allow as efficient rival to compensate to a customer the loss of a rebate offered by a dominant supplier². The logic of the test is following: if a dominant supplier offers an X% discount to a customer after achieving a certain volume of purchase, the rival supplier has to compensate the lost rebate to the customer in order to gain Y% of customer's purchase (contestable share of customer's demand) without incurring losses.

3. A suction effect test (as an alternative method of the AEC test's application)

A suction effect test is an alternative but an actually equivalent approach to the AEC test for rebates with threshold. It consists of two stages: estimation of a non-contestable share ("assured" sales by a dominant supplier) and the remaining contestable market (a part of customer's purchases which could be bought from rivals); checking if a rival is able to compete for these purchases. The assumption behind this test is that a non-contestable share is effectively won by a dominant supplier due to a discounts design, and therefore the contestable part is smaller, than the whole market². The closer the amount of purchase to the discount threshold is, the stronger the suction effect is. If the analysis reveals that the threshold purchase would be made from the dominant supplier even without the rebate system, then such system does not have a loyalty enhanced effect³.

4. An effective entrant burden test

An effective entrant burden (EEB) test seems to be a less time- and resource-consuming alternative of the AEC test, albeit consistent with its reasoning. The idea behind the EEB test is that the design

of a dominant supplier's discount threshold and size defines the penalty, which has to be "paid" by an entrant in order to compete for the sales.⁴

The EEB stands for price reduction and is defined as follows:

$$EEB = 1 - \frac{Pe}{Pl} = \frac{h * R}{S}$$

Where Pe – an entrant's effective price;

Pl – an incumbent's listed price;

h – a threshold to be reached for rebate purposes;

R – a rebate granted after reaching the threshold;

S – a contestable share of demand.

The higher the EEB is, the bigger price reduction has to be applied by the entrant in order to win the contestable share of customer sales.

5. A profit sacrifice test

A profit sacrifice test is based on a predatory pricing test. It is looking for the alternative equally or even more profitable strategies which a company may apply. Subsequently, when found, the question why the company deliberately sacrificed profit is reasonable to detect an anticompetitive conduct.

To apply the test, it is necessary to find answers to the following questions:

- Did the actions of a dominant firm actually lead to elimination or reduction of competition?
- Did the conduct require the profit sacrifice in a short term?
- Were the elimination or reduction of competition the only reasons to sacrifice profit?⁵

The positive answer to all three questions would indicate the anticompetitive conduct.

6. A test to identify behaviour that makes no sense but for exclusion

This test also derived from the predatory pricing test. It is aimed to identify an anticompetitive behaviour when a company harmed competition and the selected strategy was profitable only due to its exclusionary effect. In fact, the test is similar to the profit sacrifice test, but it assesses the longer time horizon.⁶ To apply the test, it is necessary to find answers to the following questions:

- Did the actions of a dominant firm actually lead to elimination or reduction of competition?
- Was the conduct profitable only because of its anticompetitive effect?

The positive answer to both questions would indicate the anticompetitive conduct.

7. The appropriate test and the only viable option test (bundling)

The only viable option test is employed by some courts as an attempt to set a per se rule for a bundling discount. The test says that a bundled discount is likely to have a similar to tying anticompetitive effect if bundled products are the "only viable option for buyers", when the unbundled price is set at or above the level of the price within a bundle not available separately, or their sales at the unbundled price are not significant.⁷ The appropriate test defines a similar to tying anticompetitive effect if the unbundled price exceeds the but-for price unless the offsetting efficiency of this pricing is proved by the company. But-for prices are applied here instead of a pre-program price as companies simply may increase the price on separate products before launching bundled discounts.

8. An indispensability test

This test is aimed to assess whether the claimed efficiency may be achieved by other than discount ways which are less restrictive to competition. It helps to assess the intent of a company to introduce a rebate scheme. The important features of an alternative to a discount strategy are the following: reasonable and practically applicable (not merely theoretical); rationally is expected to be considered by a dominant company; the implementation costs are not substantially higher than a chosen discounts strategy and not considerably less profitable. However, the availability of alternative to a discount strategy is not the infringement of competition law itself, it is rather a sign to be taken into consideration during the analysis of the theory of harm. If there is no alternative strategy and efficiency gain reached by a discount scheme is indispensable, then the trade-off between efficiency and possible harm to competition and consumer welfare has to be assessed.⁶

9. A consumer welfare balancing test and an attribution test

This test requires from the antitrust practitioners to compare the pro- and anticompetitive effects on consumer welfare. The practical application of the test is rather difficult.

To apply a consumer welfare balancing test, it is necessary to find answers to the following questions:

- Did the actions of a dominant company tend to the higher prices or lower output?
- Did the actions of a dominant company increase its efficiency?
- Did the consumer harm outweigh the efficiency gains?

A positive answer on all three questions would indicate an anticompetitive conduct.⁵

An attribution (or discounts allocation) test is aimed to define the potential exclusionary effect of bundled discount, which has to be compared than with an efficiency increase. This test identifies whether the net price for contestable unit, having “attributed” discounts granted on non-contestable units to the contestable ones, is higher or equal to identical marginal cost of supplying these units.⁸ Further potential efficiency gains have to be considered. The conclusion has to be made about the proportionality between procompetitive benefits and a harm to the competition.

As a final remark, the academic literature and policy documents provide a variety of economic instruments to assess discount schemes, from rather simple and logical to quite sophisticated tests. Taking into consideration their limitations and advantages and selecting the most suitable tests for the concrete case, the antitrust practitioners could be well equipped to distinguish between pro- and anticompetitive conduct.

1. European Commission, “Guidance on the Commission's enforcement priorities in applying Article 82 of the EC Treaty to abusive exclusionary conduct by dominant undertakings” (2009), p.45. 2. G. Niels, H. Jenkins, J. Kavanagh, *Economics for Competition Lawyers*. (2nd edn, Oxford University Press, 2016), p.192-193. 3. European Commission, “DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses”, (2005), p.152. 4. F.M. Scott Morton, Z.Abramson, “A Unifying Analytical Framework for Loyalty Rebates”, (2017) *Antitrust Law Journal*, p.777. 5. OECD, “What is Competition on the Merits? Policy Brief”, (2006), available at: <http://www.oecd.org/competition/mergers/37082099.pdf>. 6. Office of Fair Trading, “Selective Price Cuts and Fidelity Rebates: A Report Prepared for the OFT by RBB Economics”, (2005), p.71, 103. 7. E.Elhaug, “Tying, bundled discounts, and the death of the single monopoly profit theory”, (2009) *Harvard law Review*, p. 399. 8. K.M. Murphy, E.A. Snyder, R.H. Topel, “Competitive Discounts and Antitrust Policy” in R.D. Blail and D.D. Sokol (eds), *The Oxford Handbook of Antitrust Economics*, v.2 (Oxford University Press 2015), p.89

JOANNA TOCZYŃSKA

Politechnika Śląska, Wydział Organizacji i Zarządzania, m.Gliwice, Polska

OCENA KONKURENCYJNOŚCI INFRASTRUKTURALNYCH PROJEKTÓW TRANSPORTOWYCH WSPÓLFINANSOWANYCH Z FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ

Ze wspólnych funduszy europejskich Unia Europejska współfinansuje w państwach członkowskich projekty inwestycyjne o dużym znaczeniu społecznym i gospodarczym, i które są zgodne z przyjętymi kierunkami rozwoju Wspólnoty. Ma przy tym obowiązek efektywnego rozdysponowania środków pomiędzy konkurujące ze sobą przedsięwzięcia inwestycyjne na podstawie określonych kryteriów wyboru projektów. Ocena projektu pod względem jego konkurencyjności wobec innych projektów odbywa się na podstawie złożonego przez Beneficjenta (Inwestora) wniosku na dofinansowanie, istotnym elementem którego jest Studium wykonalności, a w nim – *analiza kosztów i korzyści* (AKK) powstałych w wyniku realizacji projektu oraz jego trwałości w długoterminowej perspektywie. Jednakże zastosowanie analizy kosztów i korzyści dużych projektów infrastrukturalnych w obszarze transportu sprawia znaczne **trudności i problemy** w zidentyfikowaniu pozytywnych czy negatywnych czynników realizacji projektów pod względem ich wpływu na szeroko rozumiane otoczenie oraz ich przełożenie na strumienie pieniężne w celu określenia wyniku końcowego projektu. *Celem* opracowania jest: -przedstawienie roli analizy kosztów i korzyści w procesie oceny konkurencyjności infrastrukturalnych projektów transportowych pod względem podjęcia decyzji o ich dofinansowaniu z funduszy unijnych; - charakterystyka ogólnych założeń analizy finansowej i analizy ekonomicznej w sektorze transportu;

-omówienie metodyk kwantyfikacji i monetyzacji czynników społeczno-gospodarczych w ocenie korzyści ekonomicznych projektu transportowego w skali regionu i kraju; -wskazanie najnowszych źródeł wsparcia metodologicznego przygotowania AKK projektu; -osadzenie zagadnień analizy finansowej i ekonomicznej w kontekście wymogów dotyczących aplikowania o dotacje z funduszy wspólnotowych.

Wynik przeprowadzonej analizy stanowi podstawę do oceny opłacalności oraz konkurencyjności projektu w relacji do innych projektów i podjęcia decyzji przez Komisję Oceniającą Projekt (KOP) w toku procedur wyboru projektów dla dofinansowania. Natomiast dostosowanie się Beneficjenta do obowiązujących i rekomendacyjnych materiałów źródłowych zwiększa prawdopodobieństwo rzetelnego opracowania dokumentacji, a tym samym uzyskania pozytywnej decyzji KOP.

Infrastrukturale projekty transportowe charakteryzują się dużą złożonością pod względem czynników generujących koszty i korzyści. Przy tym w przeważającej większości projekt taki posiada **niską efektywność finansową**, a nawet jest nieefektywny pod względem przepływów finansowych netto, ponieważ nie generuje nadwyżki finansowej. Jednakże nowo powstała infrastruktura transportowa przysparza **duże korzyści (jak i koszty) społeczne i gospodarcze**. A zatem projekt powinien być oceniany nie tylko względem opłacalności finansowej dla Inwestora, jak również względem kosztów i korzyści dla regionu i kraju w całości. Dla oceny efektywności dużego przedsięwzięcia inwestycyjnego w dziedzinie transportu należy zastosować **dwa poziomy** przeprowadzenia analizy kosztów i korzyści [1, s.465]: -pierwszy – z punktu widzenia Inwestora projektu, tj. dla oceny tzw. efektywności finansowej; w tym przypadku analiza kosztów i korzyści zwana jest **analizą finansową** [Podstawowy wynik analizy finansowej to wartość FNPV(C)]; - drugi- w szerszym ujęciu z uwzględnieniem kosztów i korzyści generowanych przez projekt dla różnych grup społeczności (lokalnej, regionu, kraju) oraz z punktu widzenia wpływu na środowisko i szeroko rozumiane otoczenie, w celu oceny tzw. efektywności ekonomicznej; wówczas analiza kosztów i korzyści zwana jest **analizą ekonomiczną** [Podstawowy wynik analizy ekonomicznej to wartość ENPV]. W obu przypadkach zakres kosztów i korzyści uwzględnionych w analizie jest **różny**. W **analizie finansowej** są to po prostu nakłady inwestycyjne, przychody i koszty z działalności operacyjnej oraz wartość rezydualna liczona dochodowo. $FNPV(C) = \sum_{t=0}^n a_t S_t = \frac{S_0}{(1+i)^0} + \frac{S_1}{(1+i)^1} + \frac{S_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{S_n}{(1+i)^n}$, gdzie S_t to saldo przepływów pieniężnych w czasie t , a_t stanowi współczynnik dyskontowy wybrany dla dyskontowania w czasie t , zaś i to finansowa stopa dyskontowa [2, s.45]. Stopa dyskontowa dla unijnych projektów jest zalecana na poziomie 4%-4,5% [3, s.80]. W **analizie ekonomicznej** są to efekty społeczno-ekonomiczne netto, czyli **zmonetyzowane** saldo korzyści i kosztów projektu dla społeczeństwa i środowiska naturalnego. Podstawowy **obowiązkowy katalog kosztów i korzyści w analizach ekonomicznych** to [4, s.73]: - koszty eksploatacji pojazdów (innych uczestników rynku transportowego niż beneficjent); - koszty czasu (straty czasu; zarówno w transporcie pasażerskim, jak i towarowym); – koszty wypadków; – koszty społeczne emisji gazów cieplarnianych (CO₂); –koszty społeczne emisji gazów innych niż cieplarniane (tj. lokalnych skutków zanieczyszczenia powietrza); –koszty społeczne emisji hałasu (na terenach zurbanizowanych). **Przykładowo** [4, s.67, 84-108], aby policzyć **oszczędności czasu podróży** np. dzięki budowie linii tramwajowej, porównujemy koszty eksploatacji pojazdów w różnych warunkach ruchu: W0 (bez projektu) i W1 (z projektem). Następnie z modelu ruchu należy wygenerować statystyki pracy przewozowej w pasażerogodzinach (pash). Porównując dane dla W0 i W1 w każdym roku (z modeli w horyzontach prognozy i interpolacji w brakujących latach), uzyskamy **wynik różnicowy**, tj. oszczędność czasu wszystkich pasażerów w roku, np. oszczędność czasu = 1000 pash. Wynik ten mnożymy przez **jednostkowy koszt czasu** zaczerpnięty z gotowych tablic, opracowanych w przewodnikach i rekomendacjach, wyrażony w PLN/pash (1000 pash × 65 PLN/pash = 65 000 PLN) i uzyskamy wartość pieniężną oszczędności. Wyliczenie **kosztów zmian klimatycznych** w postaci emisji dwutlenku węgla opiera się na danych ze specyfikacji taboru w zakresie emisyjności CO₂ w tonach i przemnożeniu przez koszt zmian klimatu wywołany przez 1 t emisji CO₂. **Koszty wypadków drogowych** oblicza się na podstawie prawdopodobieństwa wystąpienia wypadku. Metodyka określania prawdopodobieństwa wypadku na drogach została opisana w Niebieskich Księgach (NK 2015) [5]. Natomiast monetyzacji kosztów wypadków dokonuje się na podstawie danych o kosztach jednostkowych wypadków cytowanych w NK 2015 i

w *Vademecum Beneficjenta* [4]. **Wpływ projektu na hałas**, np. przy zastąpieniu dworca naziemnego dworcem podziemnym, kwantyfikujemy na podstawie mapy hałasu i gęstości zaludnienia. Obliczamy liczbę osób, narażonych na dany poziom hałasu. Następnie tak określoną liczbę osób mnożymy przez koszty jednostkowe hałasu na osobę ujęte w *Niebieskich Księgach* [5] i w *Vademecum Beneficjenta* [4]. Koszty jednostkowe podane za wcześniejsze lata należy zmodyfikować (na podstawie prognoz gospodarczych) w kierunku ich aktualizacji do roku przeprowadzenia analizy, ewentualnie przewalutować oraz uwzględnić parytet siły nabywczej pieniądza w kraju inwestora (jeśli tabele kosztów jednostkowych są opracowane w innych krajach i walutach).

Zakończenie: Wynik analizy finansowej FNPV(C) należy uzupełnić o efekty społeczno-gospodarcze w celu uzyskania całościowego ekonomicznego efektu projektu ENPV i jego wpływu na dobrobyt społeczeństwa. **Jeśli wynik finansowy FNPV > 0**, oznacza to że projekt jest samowystarczalny i opłacalny pod względem finansowym i nie potrzebuje dofinansowania z funduszy zewnętrznych. Natomiast **jeśli FNPV < 0**, należy przejść do następnego etapu – określenia **opłacalności ekonomicznej** w skali kraju. Jeśli wynik netto efektów **analizy ekonomicznej ENPV < 0**, to oznacza to, że projekt nie generuje odpowiedniej nadwyżki finansowej dla społeczeństwa, koszty przekraczają korzyści, projekt należy odrzucić przy podjęciu decyzji o wsparciu finansowym. **Dofinansowaniu unijnemu podlegają** projekty, których opłacalność można udowodnić ze społeczno- ekonomicznego punktu widzenia, tj. ich **ENPV > 0**.

1. M.Kotowska-Jelonek, *Analiza kosztów i korzyści w ocenie efektywności inwestycji infrastrukturalnych transporcie współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej w perspektywie 2014-2020*, [w:] *Ekonomiczne wyzwania rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i regionów*, red. M.Kotowska- Jelonek, J.Kot, Politechnika Świętokszyska, Kielce 2016.2. *Przewodnik po analizie kosztów i korzyści projektów inwestycyjnych. Narzędzie analizy ekonomicznej polityki spójności 2014–2020*, Komisja Europejska, 2014. 3. K.Wojewódzka-Król, R.Rolbiecki, *Infrastruktura transportu*, PWN, Warszawa 2018. 4. *Analiza kosztów i korzyści projektów transportowych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Vademecum Beneficjenta, Centrum Unijnych Projektów Transportowych - CUPT*, Warszawa 2016. 5. *Niebieska Księga. Nowe wydanie. Infrastruktura drogowa, Inicjatywa JASPERS*, 2015; *Niebieska Księga. Nowa edycja. Sektor Transportu Publicznego w miastach, aglomeracjach, regionach, Inicjatywa JASPERS*, 2015; *Niebieska Księga. Nowe wydanie 2014–2020. Sektor kolejowy. Infrastruktura kolejowa, Inicjatywa JASPERS*, 2015.

MARTYNA WRONKA-POŚPIECH
University of Economics in Katowice, Poland

HOW FAILURE LEADS TO LEARNING AMONG SOCIAL ENTREPRENEURS?

Entrepreneurial failure and exit are important components of the entrepreneurial process as they have substantial consequences for the founder of the enterprise, the industry and the economy. This affects both commercial and social entrepreneurs in a similar way. However, in case of the latter, consequences are even more serious as they affect also multiple stakeholders, whose well-being depends on the (public/social) value that the social enterprise provides. Literature acknowledges social enterprises for their role in offering solutions and alleviating the social, ecological and economic problems that are overlooked, disregarded or unsuccessfully addressed by governments, private sector or civil society organizations [Mair & Martí, 2006; Elkington & Hartigan, 2008; Muscat & Whitty, 2009; Zahra et al., 2009; Smith, Woodworth, 2012; Defourny & Nyssens, 2013]. Generally, failure in social enterprises is divided into 'financial failure' and 'mission drift' [Dart, 2004; Bielefeld, 2007, p. 79], which makes failure of any organisation within this sector is difficult to conceptualize.

In Polish context entrepreneurial actions of social cooperatives also goes beyond the need to maximize profit for shareholders and owners, as they, above all, solve social problems, create workplaces for people at risk of social exclusion and professional marginalisation and engages in

delivery of social services and work integration services for disadvantaged groups (such as people with disabilities) and communities. Therefore, combination of mixed value creation complicates the process of launching and running a social enterprise, threatens organisation's sustainability [Moizer & Tracey, 2010] and in turn, makes experiencing failure and deciding to exit, more multivariate and challenging.

Actually, some authors disclose that social entrepreneurs are significantly more likely to fear failure and exit than their commercial counterparts [Harding, Cowling, 2006]. Entrepreneurial exit can be defined as "the process by which the founders of privately held firms leave the firm they helped to create; thereby removing themselves, in varying degree, from the primary ownership and decision-making structure of the firm" [DeTienne, 2010]. Failure, on the other hand, is often simply described as the opposite of success. Although in most cases scholars' discussions are focused on best practices, the author intends to associate failure and exit with important part of the learning process. Eventually, analysis of unsuccessful social enterprises is also crucial to understand the barriers that lead to it failure, being those related to external constraints or internal factors.

As mentioned before, in case of social enterprises entrepreneurial failure and exit has effects on at least three different levels:

- a) individual – connected with social entrepreneur himself and on how he copes with a failure,
- b) local – connected with the local community and local stakeholders but also failure as a result of lack of or insufficient support from of Social Economy Support Centres (OWES)²,
- c) national – connected with governmental institution in charge of shaping and implementing the eco-system for social enterprises in Poland.

The identified research gaps relate to the social enterprise failure, which have been mostly researched on purely non-profit organizations [Dacin et al., 2010; Mordaunt & Cornforth, 2004; Scott & Teasdale, 2012]. Taking into consideration that there are many organisational forms of social enterprises (includes other types than only non-profit) another gap in literature is obvious. Lastly, there is lack of research on the topic of failure among social enterprises in Poland and Eastern European countries.

This research applies a qualitative and explorative approach in order to identify what perspectives social entrepreneurs have on failure and if they learn from it. Because of the fact that researching failure in the context of SE is rather new, this paper bases on expert focus group interviews as a research method. The data from 3 expert FGIs is analyzed. Each of three meeting aimed at engaging triple helix of actors (social enterprises representatives, experts from Social Economy Support Centres (OWES) and local authorities from Regional Centre of Social Policy) into a co-creative dialogue. Each actor provides specific type of content while drawing on inspiration from others, which produced synergies in recognising shortages of social enterprises leading to their failure.

With a lack of academic and case-based research on social enterprises that have failed, the goal of this research paper is to investigate and report on the underlying reasons why social entrepreneurs fail and to provide some insights into why talking about failure is beneficial to both current and future social entrepreneurs.

RUSSELL PITTMAN

Kyiv School of Economics and Antitrust Division,
U.S. Department of Justice

COMPETITION IN THE FREIGHT RAILWAYS SECTOR

How, if at all, is competition to be created in the freight railways sector? In principle and in the world experience, there are two broad strategies.

² The support structure for social enterprises consists of Social Economy Support Centres (OWES), which provide tailored services for social enterprises. The primary role of OWES is to provide a wide range of advisory and consulting services, supporting young entrepreneurs, advising on existing sources of financing and assisting in applying for financing. OWES operate mainly at a regional and local level.

Under what we may call the European model, the infrastructure remains a state-owned monopoly, while independent train operating companies (TOCs) compete to provide service to shippers, paying regulated access fees to the infrastructure operator. In the modern railways sector, this strategy for creating competition originated in the UK and Sweden and is now the option mandated by the Directorate General for Competition of the European Commission (Pittman, et al., 2020).

There remains some important variation in the actual implementation of the European model, however. In particular, in the “purest” version of this model, the operator of the infrastructure is prohibited from operating its own trains on the infrastructure; this strategy is designed to prevent discrimination by the vertically integrated incumbent against its new rivals, the unintegrated TOCs. This version of the European model is widely referred to as “vertical separation.”

An amended and arguably weaker version of the European model permits independent TOCs to operate on the monopoly infrastructure, under regulated access terms, but allows the infrastructure operator to continue operating its own trains in competition with the entrant TOCs. This variant has the advantage of maintaining the vertical economies of a single organization controlling both infrastructure and (some) trains; it has the disadvantage of requiring a regulator and/or competition authority to prevent the infrastructure operator from discriminating against the independent TOCs – a problem already observed in the EC (Finger and Montero, 2020). This variant on the European model has been termed “third-party access”.

Under what we may call the Americas model, only the company owning the infrastructure generally runs trains on that infrastructure; competition for freight shipments comes in two ways: a) two or more railway companies serving the same origin-destination pair (for example, Los Angeles – Chicago) offer competing, “parallel” service; and b) two or more railway companies serving the same origin or the same destination, but not both, offer to carry the originating traffic to different destinations or the supply the destination traffic from different origins, in what has been labelled “source competition”. This strategy for creating competition remains the form of organization of the railways of the US and Canada and was adopted as a reform strategy in the 1990’s by Brazil and Mexico, among others (Campos, 2001).

As I have argued elsewhere (Pittman, 2020b), each of these “models” has one important advantage and one serious disadvantage vis-à-vis the other. Under the European model, shippers in principle are never permanently “captive” to a single railway company; if they are dissatisfied with the pricing or service offered by their incumbent provider, they may either seek to attract an independent TOC to serve them using the monopoly infrastructure or run their own trains – or threaten to – to bring in inputs or carry out outputs, or both. On the other hand, under the Americas model, individual railways inevitably have some degree of market power over some shippers in some regions, so that policymakers have been tasked with crafting regulatory solutions to protect those “captive” shippers. What is the best regulatory solution is very much a matter of dispute and discussion at this time.

The clear advantage of the Americas model has to do with the financing of the infrastructure. In the US and Canada, private companies own the infrastructure, and collectively they invest billions of dollars in the infrastructure as well as the rolling stock every year. In Mexico and Brazil, the state maintains ownership of the infrastructure, but consortia of private owners enjoy exclusive access and control for thirty to fifty years, depending on the terms of the franchise agreement. These private owners bid hundreds of millions of dollars for the franchise rights in the auctions organized in the 1990’s, and they continue to invest millions in maintaining and improving the infrastructure and rolling stock. This is the great success of the Americas model, as well as the deregulatory legislation known as the Staggers Act in the US (Pittman, 2017, 2020a).

On the other hand, the long term Achilles heel of the European model as well as the older state-owned monopoly railway model has been the unreliability of infrastructure funding. Public funding always has other demands, often seemingly more urgent than that of maintaining and improving the railway infrastructure, which will, after all, always last another year. Some countries have had some success in attracting some private investment into the publicly owned and controlled

infrastructure, but the magnitudes have not been great, and bottlenecks persist (Pittman, et al., 2020).

There is no reason to believe that there is a single reform model that is appropriate for all countries at all times. Small countries usually cannot achieve the economies of operation necessary to support railway competition, either freight or passenger, though there have been proposals to overcome this problem by creating cross-border railway companies, for example in Central America and Europe. Richer countries may be more generous with government funding than poorer countries, though of course the international lending institutions can assist the latter. Countries with different freight commodity mixes may have differing abilities to rely on competition from road haulers to limit monopolistic behavior by a railway.

Still the relative advantages and disadvantages of the European and Americas models stand, and the tradeoffs involved can inform policy makers seeking to reform their railways going forward.

References

Campos, Javier, "Lessons from Railway Reforms in Brazil and Mexico," Transport Policy 8 (2001), 85-95.

Finger, Matthias, and Juan Montero, Handbook on Railway Regulation: Concepts and Practice, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2020.

"The Underappreciated Connection between Rail Restructuring Strategies and Financing," Review of Network Economics 16 (2017), 161-169.

"Railways and railways regulation in the United States: surely you don't want Jones back?", in Finger and Montero (2020a).

"On the Economics of Restructuring World Railways, with a Focus on Russia," Man and the Economy 7 (2020b).

Monika Jandová, Marcin Król, Larysa Nekrasenko, and Tomáš Paleta, "The effectiveness of EC policies to move freight from road to rail: Evidence from CEE grain markets," Research in Transportation Business & Management 37 (2020).

SOFIA KOMARYNETS, SOFIA MASHTALIR
Lviv Polytechnic National University

SUSTAINABILITY REPORTING INFLUENCE ON ORGANISATION'S ENVIRONMENTAL AND SOCIAL PERFORMANCE

Building and maintaining trust in businesses and governments is fundamental to achieving a sustainable economy. Everyday decisions of businesses and governments have direct impacts on their stakeholders, such as financial institutions, labour organizations, civil society and citizens, and the level of trust each of the stakeholder have to these decisions. These decisions are rarely based on financial information alone. They are based on an assessment of risk and opportunity using information on a wide variety of immediate and future issues.

The value of the sustainability reporting process is that it ensures organisations to consider their impacts on these sustainability issues, and enables them to be transparent about the risks and opportunities they face. Stakeholders also play a crucial role in identifying these risks and opportunities for organisations, particularly those that are non-financial. This increased transparency leads to better decision making, which helps to build and maintain trust in businesses and governments. The main drivers of sustainability reporting are:

- Better reputation – surveys on corporate reputation found that expanding transparency and reporting positive deals were the two most important ways to build public trust in business.
- Meeting the expectations of employees – employees are the primary audience for the presentation of the reporting as it contributes to an increase in employee retention and loyalty. This, in turn, positively impacts the workforce as a whole, which ultimately leads to better performances.

- Improved access to capital – reporting firms rank highly for sustainability and have Kaplan-Zingales Index scores lower than the scores for low-sustainability companies (a lower score signifies fewer capital constraints).
- Increased efficiency and waste reduction – reporting helps to make organizations’ decision-making processes more efficient and in turn, this enables them to reduce risk all over their supply chain and in the process reduce waste which leads to huge cost savings.

Benefits of sustainability reporting can be divided into internal and external. Internal benefits for organisations and companies include – increased understanding of risks and opportunities; link between financial and non-financial performance; long term management strategy and business plans; reducing costs and improving efficiency; assessing sustainability performance with respect to laws and performance standards; avoiding to be situated in environmental and social failures; comparing performance results as inside the organisation, as among other market players.

External benefits may be the following: diminishing possible negative environmental and social impact; improving reputation and brand loyalty; enabling external stakeholders to understand the organization’s true value, and tangible and intangible assets; demonstrating organization influence on and by expectations about sustainable development.

Sustainability reporting is the key platform for communicating sustainability performance and impacts. It enables organisations to consider their impacts on a wide range of sustainability issues, such as environment, productivity, stability and fairness. This enables them to be more transparent about the risks and opportunities they face. Today’s world and Europe Covid-19 pandemic and associated shocks to the economy and society that followed proved that new goals had to be put in the centre of the business activity of organisations and companies and in their sustainability reporting – the wellbeing of the Earth citizens nowadays and in future, so the industry had to be built on innovations, new technologies, circularity boosting, new markets creation, focused achieving climate neutrality, greenhouse gas net zero emissions and biodiversity preservation.

OLENA TREVOHO

Lviv Polytechnic National University

OUTLOOK OF THE IT SECTOR OF UKRAINE AFTER THE PANDEMIC YEAR

The COVID has forced an unprecedented shift from the physical to the digital world as entire workforces go remote and the bulk of commerce shifts online. As a result, companies worldwide have had to undergo rapid digital transformations leading to surging demand for IT services.

As in most countries, the health crisis has been a significant drag on Ukraine’s economy. As lockdowns disrupted local markets and global trade ground to a halt, GDP contracted by 4.4% in 2020, and exports fell by 4.6%. But business has been better than ever for many in the country’s bustling tech hubs of Kyiv, Lviv, Kharkiv and Dnipro. The country’s rapidly growing IT industry saw exports grow by 20.4% in 2020, crossing \$5 billion for the first time (figures from the National Bank of Ukraine).

According to the BRDO analytics, this is the first time IT exports have exceeded transport services and mineral products, which have traditionally held higher positions. In the first half of 2020, the Ukrainian IT industry responded to global economic changes by slowing growth from 30% to 24%. Most customers reviewed their business processes and optimized them according to the challenges of the corona crisis. However, having effectively overcome external and internal challenges, the IT industry soon regained its previous position. In July 2020, the number of vacancies in Ukraine in IT companies returned to pre-crisis levels, reaching more than five thousand vacancies and overgrowing in 2021.

Ukraine’s tech industry was well-positioned to capitalize on this opportunity thanks to the dramatic evolution in recent years. Since the first IT companies appeared in the mid-1990s, the sector has experienced a rapid rise. Today it accounts for 4% of GDP and employs roughly 200,000 people, boasting some of the country’s highest salaries. Last year, a record \$571 million, invested in Ukrainian or Ukrainian-founded tech companies. In addition, the industry has produced several

unicorns - start-ups valued at more than \$1 billion - including software development platform GitLab and online writing assistant Grammarly.

The IT sector has played a vital role in the development of this ecosystem. Over the past couple of decades, the expertise, contacts, and capital built up within the industry have laid the groundwork for a new generation of entrepreneurs to strike out on their own. Of course, much of this growth is due to outsourcing. But while the main sell for international customers was the ability to hire competent programmers at lower prices in the early days, as the industry has matured, the value proposition has shifted considerably.

Over the years, Ukraine's leading companies have expanded from the basics of software development to higher-value work like systems architecture, business analysis and experience design. At SoftServe, they are no longer simply supporting customers' engineering and IT initiatives. Instead, they are in the boardroom helping CEOs transform their businesses to be more competitive in an increasingly digital world.

Much of the credit for this rapid expansion in capabilities would go to the country's Soviet past unless the USSR were more often associated with bureaucratic inefficiency than entrepreneurial dynamism. But a long-standing focus on high-quality education, particularly in technical disciplines like maths, physics, and engineering, laid the foundation for a workforce naturally adept at the most challenging technical roles such as designing system architectures or managing entire IT infrastructures.

The enormous synergetic potential between the IT industry and newer start-ups are taking place in Ukraine nowadays. This combination of plucky start-ups and experienced IT services companies creates a vibrant ecosystem that draws a growing number of major corporations, including Google, Samsung and Oracle, setting up R&D centres in the country. It's also catching the eye of investors looking to get in on the ground floor of one of Europe's most dynamic tech hubs.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

АРТЕРЧУК БОГДАНА ОЛЕКСАНДРІВНА	магістр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
БАСЮРКІНА НАТАЛІЯ ЙОСИПІВНА	д.е.н., професор, зав. кафедри управління бізнесом Одеського національного технологічного університету
БЕРЕЗОВСЬКА ЛЮДМИЛА ВІТАЛІЙВНА	асистент кафедри управління бізнесом факультету технології зерна та зернового бізнесу Одеської національної академії харчових технологій
БЕРЕЗЮК КАТЕРИНА МИХАЙЛІВНА	аспірантка Інституту економіки промисловості НАН України
БІЛАН ПЕТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ	аспірант кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка
БІЛЬ МАР'ЯНА МИХАЛІВНА,	д.е.н., старший науковий співробітник, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів
БОБИК ТАМАРА ВАСИЛІВНА	бакалавр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
БОБИЛЯК ДМИТРО АНДРІЙОВИЧ	магістр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
БОНДАРІЮК ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА	бакалавр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ВАСЬКО АНДРІЙ ІВАНОВИЧ	бакалавр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ГАВРИЛЕЦЬ ОЛЕСЯ ВАСИЛІВНА	к.е.н., доцент, доц. кафедри обліку і оподаткування та маркетингу, Мукачівський державний університет
ГЕРАСИМЕНКО АНЖЕЛІКА ГРИГОРІВНА	д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та конкурентної політики Київського національного торговельно- економічного університету
ГРИНЬКЕВИЧ ОЛЬГА СТЕПАНІВНА	д.е.н., доцент, професор кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка
ГРИЩЕНКО АЛІНА ВАЛЕРІЙВНА	аспірант кафедри управління бізнесом Одеського національного технологічного університету
ГУМЕНЮК ВІТАЛІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ДАНИЛОВИЧ- КРОПИВНИЦЬКА МАРТА ЛЬВІВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ДЕМКОВИЧ РОСТИСЛАВ ОЛЕГОВИЧ	магістр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»

ДЕМЧИШАК НАЗАР БОГДАНОВИЧ	д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка
ДІДУХ НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА	фахівець кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ДОЧИНЕЦЬ НАТАЛІЯ МИРОСЛАВІВНА	к.е.н., доцент, доц. кафедри сучасних інформаційних технологій та веб-дизайну, Закарпатська академія мистецтв
ІВАНИЦЬКА НАТАЛІЯ БОГДАНІВНА	старший викладач кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ІВАНИЦЬКА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА	бакалавр медичного факультету №1 Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького
ІЛИЧОК БОГДАН ІВАНОВИЧ	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
КАБАН ОЛЬГА ВАСИЛІВНА	аспірант Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
КАМПО ГЕОРГІНА МИХАЙЛІВНА	к.е.н., доцент, доц. кафедри фінансів та банківської справи, Ужгородський національний університет
КАНЦІР ІРИНА АНАТОЛІЇВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
КВАК СВІТЛАНА АНАТОЛІЇВНА	к.е.н., доц. кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка
КЛІШКОВА ОКСАНА ІГОРІВНА	к.е.н., доцент кафедри менеджменту і соціального забезпечення, Університет банківської справи
КОНСТАНТИНОВА ТЕТЯНА ВІТАЛІЇВНА	к.е.н., ст.викладач кафедри управління бізнесом Одеського національного технологічного університету
КОРИЦЬКА ОЛЬГА ІВАНІВНА	к.е.н., асистент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
КРИЖКО ДАР'Я ПАВЛІВНА	бакалавр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
КРОПИВНИЦЬКА СОФІЯ АНАТОЛІЇВНА	бакалавр кафедри захисту інформації Національного університету «Львівська політехніка»
ЛАСКАЄВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ	аспірант, асистент кафедри управління бізнесом Одеського національного технологічного університету
ЛЕВИЦЬКА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА	к.е.н., ст. наук. співр. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»
ЛІЛЛЕМЯЄ ОЛЕНА ЕДУАРДІВНА	канд. юрид. наук, заступник начальника другого відділу Департаменту моніторингу і контролю державної допомоги Антимонопольного комітету України, молодший науковий співробітник Інституту економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України

ЛЮБОХИНЕЦЬ ЛАРИСА СЕРГІЙВНА	к.е.н., доц. завідувач кафедри економічної теорії та економічної безпеки, Хмельницький національний університет
МАЗАРАКІ НАТАЛІЯ АНАТОЛІЙВНА	д. юрид. н., професор, завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права, Київського національного торговельно-економічного університету
МАРЕЦЬ ОКСАНА РОМАНІВНА	к.е.н., доц., доц. кафедри статистики Львівського національного університету імені Івана Франка
МАРМУЛЯК АННА СЕРГІЙВНА	викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
МАШТАЛІР СОФІЯ ГЕННАДІЙВНА	бакалавр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
МИХАЛЬЧИШИН НАТАЛІЯ ЛУК'ЯНІВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
МОЙСЕЄНКО ІРИНА ПАВЛІВНА	д.е.н., професор, професор кафедри фінансів та обліку, Львівський державний університет внутрішніх справ
МУЗИЧЕНКО ОЛЬГА ВАЛЕРІЙВНА	к.е.н., перша заступниця Голови Антимонопольного комітету України
НАГОРНИЙ ЄВГЕН ІГОРОВИЧ	к.е.н., провідний науковий співробітник науково дослідного сектору, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
ПИРОГ ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА	д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет "Львівська політехніка"
ПОЛЯНСЬКА АЛЛА СТЕПАНІВНА	д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
ПОПЛАВСЬКА ЖАННА ВАСИЛІВНА	д.е.н., професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет "Львівська політехніка"
ПУШАК ГАЛИНА ІВАНІВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ПУШАК ЯРОСЛАВ ЯРОСЛАВОВИЧ	д.е.н., проф. професор кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук та економічної безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ
РИНДЗАК ОЛЬГА ТАДЕЙВНА	д.е.н., старший науковий співробітник, ІРД НАНУ, відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів
САДОВА УЛЯНА ЯРОСЛАВІВНА	д.е.н., професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, керівник Науково-дослідний центр соціальної й демографічної політики та управління «ДЕМОС», Національний університет "Львівська політехніка"
СЕНІВ ЛІДІЯ АНАТОЛІЙВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»

СКОРИК ГАЛИНА ІВАНІВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
СНОВИДОВИЧ ІРИНА ГРИГОРІВНА	керівник відділу кар'єрного розвитку та співпраці з бізнесом Центру маркетингу та розвитку, аспірантка кафедри менеджменту Економічного факультету, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
СТАНЬКОВСЬКА ІРИНА МИРОСЛАВІВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та адміністрування Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
СТЕПУРА ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА	д.е.н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ТРЕВОГО ОЛЕНА ІГОРІВНА	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ЧИБИРЯКО МАКСИМ ДМИТРОВИЧ	магістр кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»
ШАЛЕНИЙ ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ	к.е.н., доцент кафедри управління бізнесом Одеського національного технологічного університету
ШИПТУР ОЛЕКСАНДРА ВІКТОРІВНА	студентка Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
ЩЕГЛЮК СВІТЛАНА ДМИТРІВНА	к.е.н., с.н.с., с.н.с. відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»
DAR`YA CHEREDNICHENKO	аспірант економічного факультету Київського національного університету ім. Т.Шевченка
JOANNA TOCZYŃSKA	Dr nauk ekonomicznych, Adiunkt, Katedra Zarządzania, wydział Organizacji i Zarządzania, Politechnika Śląska
MARTYNA WRONKA- POŚPIECH	Ph.D., Assistant Professor Department of Entrepreneurship and Management Innovation University of Economics in Katowice, Poland
RUSSELL PITTMAN	директор відділу економічних досліджень при Міністерстві Юстиції США, викладач Kyiv School of Economics KSE
SOFIA KOMARYNETS	к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»

Укладачі: Сенів Л.А., Михальчишин Н.Л.

Один електронний оптичний диск CD-ROM
Об'єм даних у 1,58 мегабайтах МВ
Наклад 100 прим

ТзОВ «Галицька видавнича спілка»
вул.Туган-Барановського, 24, м.Львів, 79005
Тел. (032) 276-37-99
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №198

Видавець і виготівник: СПДФО «Марусич М.М.»
пл. Я.Осмомисла, 5/11
Тел./факс +38 (032) 261 51 31
e-mail: interprint-m@ukr.net